T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI GÖÇÜN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ ROLÜ: ASYA PASİFİK BÖLGESİNDEKİ GÖÇÜN NEDENLERİ VE DİNAMİKLERİ

İLYAS GÜNEŞ
17716013

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. FULYA MEMİŞOĞLU

İSTANBUL
EYLÜL 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI GÖÇÜN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ ROLÜ: ASYA PASİFİK BÖLGESİNDEKİ GÖÇÜN NEDENLERİ VE DİNAMİKLERİ

İLYAS GÜNEŞ
17716013
ORCID NO: 0000-0002-5899-2650

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. FULYA MEMİŞOĞLU

İSTANBUL
EYLÜL 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI GÖÇÜN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ ROLÜ: ASYA PASİFİK BÖLGESİNDEKİ GÖÇÜN NEDENLERİ VE DİNAMİKLERİ

İLYAS GÜNEŞ
17716013

Tezin Savunulduğu Tarih: 03.09.2021
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Fulya MEMİŞOĞLU
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Mehmet Akif OKUR
Dr. Öğr. Üyesi Gülay Uğur GÖKSEL

İSTANBUL
EYLÜL 2021

ÖZ

ULUSLARARASI GÖÇÜN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ ROLÜ: ASYA PASİFİK BÖLGESİNDEKİ GÖÇÜN NEDENLERİ VE DİNAMİKLERİ
İLYAS GÜNEŞ
Eylül, 2021

SSCB'nin 1991 yılında dağılması sonrası uluslararası sistem genel olarak ABD hegemonyasında tek kutuplu olarak ifade edilmiştir. Ancak 1990'lı yılların sonları ile 2000'li yılların başlarından itibaren tek kutupluluğa karşı alternatif teoriler ortaya atılmıştır. Bu teorilerden biri çok kutuplu sistem teorisidir. Çok kutuplu sistemin temel argümanı; hegemonik aktör olan ABD'nin güç kaybına karşın Çin ve diğer bölgesel aktörlerin güçlerini arttırmasıdır. Özellikle Çin'in yükselişi uluslararası sistemde hem bölgesel hem de küresel aktörler arasında konum ve güç yarışını hızlandırmıştır. Bölgesel ve küresel aktörlerin güç mücadelesinin yoğun hissedildiği bölgelerden birini Asya-Pasifik oluşturmaktadır. ABD'nin gücünde ortaya çıkabilecek değişimler; ekonomik, askerî ve kültürel açıdan kendi gücünü ve çıkarlarını savunacak aktörler için rekabet ortamı sağlamaktadır. Bu durum Çin'in; hem küresel alanda ABD ve diğer bölgesel güçlerle hem de bölgesel olarak da Japonya gibi aktörlerle güç mücadelesine girmesine yol açmaktadır. Uluslararası sistemdeki güç mücadelesinin belirliyicilerinden biri Myanmar ve Filipinler gibi stratejik öneme sahip ülkeler ile büyük güçler arasındaki ilişkilerdir. Asya-Pasifik bölgesindeki bölgesel ve küresel aktörler arasındaki güç mücadelesini etkileyen birçok unsurdan bir diğeri ise uluslararası göçtür. Ekonomik, sosyal ve kültürel olarak gerçekleşen uluslararası göç, göç alan ve göç veren ülkeleri farklı açılardan etkilemektedir. Göçün uluslararası sistem üzerinde rol oynaması nedeniyle bu çalışma, Asya-Pasifik bölgesi üzerinden çok kutuplu uluslararası sistemin oluşmasına giden süreçte göçün nasıl bir rol oynadığını incelemektedir. Uluslararası sistemin şekillenmesinde rol oynayan güç araçları, yumuşak güç, hegemonya ve kültür argümanları çerçevesinde göçün, küresel ve Asya-Pasifik'teki bölgesel güçler üzerindeki etkilerini ve etkinin boyutunun açıklanması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda Asya-Pasifik bölgesinde iki tanesi bölge içi iki tanesine de bölge dışına olmak üzere dört göç güzergahı detaylandırılmaktadır. Bunlar; Filipinler-Japonya ve Çin-Myanmar ile Filipinler ABD ve Çin-Batı Avrupa göç güzergahlarıdır. Detaylandırılmış dört göç güzergahı aracılığıyla uluslararası emek göçünün uluslararası sistem üzerindeki etken rolüne açıklık getirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Sistem, Çok Kutupluluk, Uluslararası Emek Göçü, Hegemon, Kültür, Asya-Pasifik

ABSTRACT

THE ROLE INTERNATIONAL MIGRATION IN THE INTERNATIONAL SYSTEM: DRIVERS AND DYNAMICS OF MIGRATION IN THE ASIA-PACIFIC REGION
İLYAS GÜNEŞ
September, 2021

After the disintegration of the USSR in 1991, the international system was generally expressed as unipolar under the US hegemony. However, alternative theories against unipolarity had been put forward as of the late 1990's and early 2000's. One of these theories is the multipolar system theory. The basic argument of the multipolar system; It is the increase of the power of China and other regional actors despite the loss of power of the US which is the hegemonic actor. Especially the rise of China has accelerated the race for position and power among both regional and global actors in the international system. Asia-Pacific constitutes one of the regions where the power struggle of regional and global actors is felt intensely. Changes that may occur in the power of the USA provide a competitive environment for actors who will defend their power and interests in economic, military and cultural terms. For China, this situation leads to a power struggle with actors such as the USA and other regional powers in the global arena and with actors such as Japan in the Asia-Pacific. One of the determinants of the power struggle in the international system is the relations between the major powers and strategically important countries such as Myanmar and the Philippines. Another factor affecting the power struggle between regional and global actors in the Asia-Pacific region is international migration. International migration carring out as economic, social and cultural affects the receiving and sending countries from different perspectives. As immigration plays a role in the international system, this study examines the role of migration in the process leading to the formation of a multipolar international system through the Asia-Pacific region. Within the framework of power, soft power, hegemony and culture arguments that play a role in shaping the international system, it is aimed to explain the effects of immigration on regional powers in the global and Asia-Pacific and the extent of its impact. In accordance with this purpose, four migration routes are detailed in the Asia-Pacific region, two within the region and two outside the region. These are Philippines-Japan, China-Myanmar, Philippines-US and China-Western Europe migration routes. The effective role of international labor migration on the international system is clarified in terms of four detailed migration routes.

Key Words: International System, Multipolarity, International Labour Migration, Hegemon, Culture, Asia-Pacific

ÖN SÖZ

Tez yazım aşamasında tavsiyelerini esirgemeyen ve tezin tamamlanmasında büyük katkılar sunan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Fulya MEMİŞOĞLU'na,

Tez yazım aşaması boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Aileme ve Arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

İstanbul; Eylül, 2021 İlyas GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **ix**

1. GİRİŞ **1**

2. ÇOK KUTUPLU ULUSLARARASI SİSTEME GEÇİŞ SÜRECİNDE GÜÇ, KÜLTÜR VE GÖÇ **5**
2.1. Uluslararası Sistemde Kutupluluk: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve 5
2.2. Hegemonya Kavramının Teorik Açıdan Uluslararası Sistemdeki İzdüşümü 10
2.3. Teorik Açıdan Gücün Tanımı, Yumuşak Güç Tanımı ve Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kültür 13
2.4. Çok Kültürlülüğün Teorik Gelişimi 16
2.5. Gelecek Uluslararası Sisteme Geçiş Sürecinde Kutupluluk ve Göçün Sistem Üzerindeki Rolünün Pratiği 19

3. GÖÇE NEDEN OLAN FAKTÖRLER **25**
3.1. Uluslararası Göçün Ortaya çıkmasına Neden Olan Faktörler ve Emek Göçünün Tarihsel Gelişimi 25
3.2. Uluslararası Emek Göçü Teorileri Çerçevesinde Göçe Neden Olan Faktörlerin Açılımı 28

4. ASYA PASİFİK BÖLGESİNDEKİ GÖÇÜN NEDENLERİ VE DİNAMİKLERİ **32**
4.1. Asya Pasifik Bölgesi İçinde Gerçekleşen Göç Yolları 32
4.1.1. Filipinler'den Japonya'ya Yönelik Göç Akışı 33
4.1.1.1. Tarihsel Süreçte Japonya – Filipinler İlişkisi 33
4.1.1.2. Özel Bir Emek Göç Ülkesi: Filipinler 35
4.1.1.3. Filipinler ve Japonya'nın Göç Politikaları ve İki Ülke Arasında Gelişen Göç Süreci 36
4.1.1.4. Göç Bağlamında Japon Yumuşak Gücü ve Japonya'nın Politikalarında Çok Kutupluluğun Yansımaları 40
4.1.2. Myanmar ve Çin Sınırında Gerçekleşen Göç ve İki Ülke İlişkilerine Etkisi 45
4.1.2.1. Myanmar ve Çin ilişkileri 45

4.1.2.2. Göç Oluşumlarının Myanmar-Çin İlişkilerindeki Önemi.....47
4.1.2.3. Myanmar-Çin Sınırında Gerçekleşen Göçün, Uluslararası Alandaki Kutuplaşmalarda Oynadığı Rol.....50
4.2. Asya Pasifik'ten Bölge Dışına Gerçekleşen Göçlerin Küresel Sistemde Oynadığı Rol 53
4.2.1. Filipinler'den ABD'ye yönelik göç oluşumu.....53
4.2.1.1. Tarihsel Açıdan Filipinler ve ABD İlişkileri 53
4.2.1.2. Filipinler'den ABD'ye Yönelik Gerçekleşen Göç ve Göç Politikaları 56
4.2.1.3. Filipinler-ABD Doğrultusunda Gerçekleşen Göçün Küresel Düzeydeki Etkisi.....59
4.2.2. Çin'den Batı'ya göçün Önemi 61
4.2.2.1. Tarihi Süreçte Çin-Avrupa İlişkileri.....61
4.2.2.2. Çin'den Avrupa'ya Yönelik Göçün Tarihi ve Göçü Oluşturan Sebepler 64
4.2.2.3. Çin'den Avrupa'ya Gerçekleşen Göçün İkili Aktörler Açısından Önemi ve Küresel Düzeyde Aktörlerin Tutumlarına Etkisi 69

5. SONUÇ.....72
KAYNAKÇA.....75

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Modelski ve Rapkin'in Kutupluluk Modeli 7
Tablo 2: Yumuşak Güç Kavramı Açısından Gücün Açılımı 15
Tablo 3: Mevcut Uluslararası Göç.....27
Tablo 4: Göç Hareketleri.....28
Tablo 5: ABD'ye Gerçekleşen Uluslararası Göçün Yıllar İçindeki Değişimi.....56
Tablo 6: 2019 Yılında ABD'de En Kalabalık Göçmen Gruplar.....57
Tablo 7: Avrupa'ya Gerçekleşen Çinli Göçün Başlıca Varış Ülkeleri.....68

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

ASEAN : Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Topluluğu)

BM : Birleşmiş Milletler

BRICS : Brazil, Russia, India, China, and South Africa

bs. : baskı

c. : cilt

ÇHC : Çin Halk Cumhuriyeti

ÇKP : Çin Komünist Partisi

FAS : Federation of American Scientists

G-7 : Group of Seven

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

HESA : the Higher Education Statistics Agency

ILO : International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

IOM : International Organization for Migration

NAFTA : North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi)

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

OWWA **:** the Overseas Workers Welfare Administration

PMT : Professional, Managerial and Technical (Profesyonel, İdari ve Teknik)

POEA **:** the Philippine Overseas Employment Administration

s. : sayı

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

1. GİRİŞ

Uluslararası göç hareketleri ulus devletlerin iç dinamiklerini etkileyerek, birçok devletin çok etnikli ve çok kültürlü bir yapıya dönüşmesinde önemli rol oynamıştır. Göçün, devletlerin iç dinamiklerini etkilemesinde rol oynayan unsurlardan bazıları ekonomi, yumuşak güç ve kültürdür. Göçün özellikle kültür üzerindeki etkileri dikkate alındığında, sistem tarafından etkilenen bireyler ve kitleler, kelebek etkisi oluşturarak uluslararası sistemi şekillendiren bir faktöre dönüşmektedir. Bu doğrultuda göç, uluslararası sistemin şekillenmesinde rol alarak küresel hegemon güçleri etkileme kapasitesine sahiptir. Nitekim hegemon güç konumunda olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin göç hareketleri neticesinde dünya sahnesine çıkması ve günümüzde en önemli göç ülkesi olarak görülmesi (International Organization for Migration (IOM), 2019, 25), göç oluşumlarının uluslararası alandaki etkisi için önem arz etmektedir.

Diğer taraftan ABD'nin hegemon güç olduğu tek kutuplu dünya sisteminden yükselen Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) liderliğinde çok merkezli dünya sistemine doğru bir evrilme başladığına dair teoriler gündeme gelmiştir. Ayrıca liberal ülkelerdeki göç politikalarının yetersiz kalması ve göç oluşumlarının hükümetleri zor durumda bırakması, ABD ve Avrupa'nın uluslararası alandaki imajını olumsuz etkilerken; uluslararası göç, Çin'i ise farklı unsurlar aracılığıyla olumlu ve olumsuz etkilemektedir. Uluslararası göçün Çin üzerinde etki yaratan sebeplerinden birini Çin'in göç veren ülke olması oluştururken, bir diğeri Çin'in çok kültürlü ve çok etnikli olmasıdır. Çin ile beraber Asya-Pasifik'te yer alan birçok ülke de çok kültürlülüklerini korumuş ve tek bir homojen ulus oluşturamamışlardır. Ayrıca bu ülkelerin sahip oldukları hükümet yapıları, kişisel hak ve özgürlükler ile ekonomik gelişmişlikleri hem bölge içinde hem de bölge dışına göç hareketliliklerinin yaşanmasına neden olmuştur. Oluşan bu göç hareketliliği kapsamında ideolojik göç, emek göçü, beyin göçü ve zorunlu göç olmak üzere farklı tür göçler gerçekleşmektedir.

Asya-Pasifik bölgesi hem hegemon güç mücadelesinin yaşandığı hem de yoğun göç hareketlerinin gerçekleştiği bir bölge olması neticesinde bu bölgedeki göç nedenlerinin ve göç yollarının (rotalarının) araştırılması önem arz etmektedir. Nitekim yumuşak güç kavramının önemli bileşenleri içinde yer alan kültürün yaşanan göç hareketliliğinden etkilenmesi ve bu bölgelerde yer alan nüfus yapısının göç oluşumlarına meyilli olması; göçün, hegemon güç mücadelesinde küresel aktörlerin alacağı kararlara etki edebilme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın başlıca amacı, göçün çok kutuplu uluslararası sistemin oluşmasına giden süreçte nasıl bir rol oynadığını Asya-Pasifik bölgesi üzerinden incelemektir. Uluslararası sistemin şekillenmesinde rol oynayan güç araçları, yumuşak güç, hegemonya ve çok kültürlülük argümanları çerçevesinde göçün, küresel ve Asya-Pasifik'teki bölgesel güçler üzerindeki etkilerini ve etkinin boyutunun açıklanması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda çalışma aşağıda özetlenen araştırma sorularına cevap aramaktadır:

- Göçün çok kültürlülük üzerindeki etki boyutu nedir? Göç, küresel alanda sert ve yumuşak güç araçlarını etkileme kapasitesine sahip midir?
- ABD hegemonyasına karşı Asya-Pasifik'te yükselen Çin'in, ABD'yi geçmede göç oluşumları rol oynamakta mıdır? Diğer bölgesel ve gelişmekte olan Asya-Pasifik ülkeleri üzerinde göçün sağladığı yarar nedir?
- Asya-Pasifik'te yaşanan göç hareketliliğinin bölge içi ile bölge dışına temel etkileri nelerdir?
- Bu göç hareketliliği küresel ve bölgesel güçlerin küresel politikalarını ne şekilde etkilemektedir? Uluslararası aktörlerin bu göç hareketi karşısındaki tutumları nasıl gelişmiştir?

Bu çalışmada uluslararası alandaki kutupluluk konusuna odaklanılmasının temel gerekçesi özellikle teori-odaklı uluslararası göç çalışmalarının büyük bir kısmının göç oluşumunun edilgen boyutunu açıklamasından kaynaklanmaktadır (Wallerstein, 2011; Ohlin, 1935; Todaro, Maruszko, 1987; Lewis, 1954; Piore, 1979). Nitekim bu araştırma, göç hareketliliğinin uluslararası sistem üzerindeki etkilerini değerlendirerek, göçün etken boyutunu inceleyecektir. Bölgesel bağlamda araştırma alanı olarak Asya-Pasifik'teki göç hareketliliğin seçilmesinin sebeplerinden biri ise Türkçe uluslararası ilişkiler çalışmalarında bu bölgeye yönelik sınırlı sayıda

araştırma yapılmış olmasıdır. Çalışma bu doğrultuda literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bölgedeki göç hareketliliği üzerine araştırmalar çok yönlü olabilmekle beraber ana odak noktasını emek göçü oluşturmaktadır.

Çalışmanın araştırma yöntemi birincil ve ikincil kaynakların analizine dayanmaktadır. Çalışmanın kavramsal ve teorik çerçevesini oluşturmaya yönelik uluslararası alandaki kutupluluk teorileri ve çok kültürlülük konularında kapsamlı bir literatür araştırması yapılmış ve çok sayıda kaynak taranmıştır. Asya Pasifik özelinde göçe sebep olan faktörler ve başlıca göç yollarını verilere dayalı anlamak üzere Uluslararası Göç Örgütü'nün 2020 göç raporu, Dünya Bankası'nın ülke profil verileri, Birleşmiş Milletler'in 2019 göç stok verileri, Fransa İçişleri Bakanlığı'nın yabancı öğrenci verileri, Birleşik Krallık'ta yüksek öğrenim gören öğrencilerin istatistiklerini hazırlayan HESA'nın verileri gibi birincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Bu doğrultuda bölgedeki göç yollarını en verimli şekilde inceleyebilmek için seçenekler dört tane göç yoluyla sınırlandırılmıştır. Bunların iki tanesi Filipinler-Japonya ve Çin-Myanmar olmak üzere bölge içinden yine bölge içine, diğer ikisi ise bölge içinden bölge dışına yönelik olan Filipinler-ABD ve Çin-Batı Avrupa göç güzergahlarıdır. Bu yolların çalışma kapsamına dahil edilmesinin nedenlerinden biri, ABD ve Çin rekabetinde uluslararası sistemde meydana gelebilecek değişimlerde küresel ve bölgesel aktörlerin rol oynayabilecek olmalarıdır. Asya-Pasifik bölgesinde Japonya önemli bir bölgesel güç iken Avrupa'da ise hem AB hem de İngiltere ve Fransa gibi ülkeler önemli bölgesel güçler olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgesel ve küresel rol oynayıcı aktörlerin yanı sıra uluslararası sistemdeki rekabette rol oynayacak aktörlerin bazıları da stratejik öneme sahip olan ülkelerdir. Bu nedenle stratejik öneme sahip Filipinler ve Myanmar gibi ülkelerin hegemon güç rekabetindeki aktörler ile ilişkileri önem arz etmektedir.

Çalışma üç ana başlıktan oluşmaktadır.

Birinci bölümde çalışmanın kavramsal ve teorik çerçevesini oluşturan uluslararası alandaki kutupluluk teorilerinin ve çok kültürlülük kavramlarının teorik yapıları, kavramlara katkı sağlayan çeşitli görüşler açıklanmaktadır. Bu bağlamda hegemonya, kutupluluk, güç, yumuşak güç ve çok kültürlülük kavramlarının göç ile olan ilişkilerine yer verilmektedir. Teorik zemin çerçevesinde göçün küresel güç alanındaki etkileri nedeniyle hegemon güç olan ABD ile yükselen güç olan Çin'in güç mücadelesi ve bölgesel diğer güçler üzerinde oluşturduğu etkiler üzerinde

durulmaktadır. Bununla beraber çok kültürlülük ile yumuşak güç kavramlarından yararlanılarak göçün küresel güç mücadelesindeki yerine açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, tarihi perspektiften ele alınan uluslararası emek göçünün sebep ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Bununla beraber uluslararası emek göçünün ortaya çıkmasına yol açan faktörler, uluslararası göçü açıklamaya çalışan teoriler çerçevesinde açıklanmaktadır. Göç teorilerinin seçilmesinde farklı bakış açılarının yansıtılması amacıyla ekonomik, tarihsel-yapısalcı ve disiplinlerarası başlıkları altında en az birer teorinin seçilmesine özen gösterilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde Asya-Pasifik'teki göç yolları ve göçün sebepleri incelenmektedir. Uygulamalı örnekler ve bölgesel çalışma açısından göçün uluslararası sistem üzerindeki rolleri açıklanmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde inşa edilen kuramsal ve kavramsal çerçeve üzerinden analitik veriler eşliğinde göç güzergahları açıklanmıştır. Göç güzergahlarının yoğun olması göz önünde bulundurulmuş ancak farklı göç oluşumlarının açıklanması için göç rotaların seçilmesinde 'en yoğun' olmasına dikkat edilmemiştir. Ayrıca göçün uluslararası sistemde oynadığı rolü açıklamaya çalışırken farklı güç seviyelerinde yer alan ve uluslararası emek göçünün yoğun gerçekleştiği göç yollarındaki aktörlerin politikaları, tutumları ve göç mekanizmasına bakış açılarına detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Tezin son bölümünü oluşturan sonuç kısmı çalışmanın genel bir özetini sunarak, elde edilen bulgular değerlendirimiş ve girişte yer verilen araştırma sorularına cevap aranmıştır.

2. ÇOK KUTUPLU ULUSLARARASI SİSTEME GEÇİŞ SÜRECİNDE GÜÇ, KÜLTÜR VE GÖÇ

2.1. Uluslararası Sistemde Kutupluluk: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Birçok teori ve farklı bakış açıları çerçevesinde açıklanmaya çalışılan 'uluslararası sistem', dominant (baskın) gücün var olduğu küresel sistemden bölgesel ve alt sistemlere kadar bütün seviyeleri kapsamaktadır. Uluslararası alandaki aktörler siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel etkileşimler kurarak sistemin içine dahil olmaktadırlar. Uluslararası sistemi açıklamak için kullanılan teorilerden bazıları kutupluluk kavramı etrafında şekillenmiştir. Bu doğrultuda Kutupluluk, uluslararası sistemde güç merkezlerinin sayısı ile güç kaynaklarının dağılımı açısından tanımlanarak (Brecher, Potter, Durocher, 2008, 81-85); küresel, dominant veya alt olarak şekillenen çok sayıda güç ve karar merkezi olarak belirtilmektedir (Brecher, James, Wilkenfeld, 1990, 53). Güç merkezini oluşturan aktörler olarak büyük güçler ve süper güçler arasında belirleyici farklar bulunmaktadır. Büyük güçler, uluslararası sistemdeki baskın ve alt kümelerini şekillendirmede gerekli olan materyalleri ve insan kaynağını kullanırken, II. Dünya Savaşı sonrası kitlesel yıkım gücü olan silahları elde eden SSCB ve ABD için özel olarak 'süper güçler' ifadesi kullanılmıştır. Oluşan bu özel durum iki kutupluluk olarak adlandırılmıştır. Bir sürü büyük gücün varlığını sürdürdüğü sistemler ise çok kutupluluk kavramıyla detaylandırılmışlardır (Brecher, James, Wilkenfeld, 1990, 53).

Uluslararası alanda kutupların belirleyici unsurları büyük güçler tarafından şekillenmektedir. Sistemi oluşturan büyük güçlerin sahip oldukları roller ve donanımlar günümüz uluslararası sistemin hangi şekilde yansıtıldığını ortaya koymaktadır. Nitekim Morgenthau (1948), Singer (1964), Deutch (1964), Kaplan (1957) ve Hoffmann (1981) gibi uluslararası ilişkiler teorisyenleri, büyük güçler sisteminin önemli temsilcileri olarak ortaya attıkları sistem çeşitlerini, istikrar açısından farklı yorumlamışlardır. Ancak farklı yorumlamalara karşın sistemde artan birçok büyük güç sayısının istikrarı sağladıkları görüşünde hemfikir olmuşlardır. Yüksek seviyede askerî yeterliliğe sahiplik ve askerî açıdan savunabilme gücüne

sahip olmak büyük güçlerin nitelikleri arasında yer almaktadır. Bu niteliklerin yanı sıra güvenlikle ilgili konularda kendi askerî operasyonlarını yürütmek için gerekli olan izinleri temin etmede başarılı olmak ve büyük güçler tarafından göreceli olarak eşit tutulmak büyük güçlerin diğer nitelikleri arasında gösterilmektedir (Levy, 1984, 342-347).

İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde uluslararası ilişkiler alanında kullanılmayan kutupluluk kavramı, 1956 yılında George Kennan tarafından ABD dış politikası ile ilgili yazılmış yazılarda 'iki kutupluluk (bipolarite)' kavramına yer verildiği ortaya çıkmıştır (De Keersmaeker, 2017, 13). Ancak kavramsal olarak ele alınmış şeklini ilk olarak Morgenthau (1948) kullanmıştır. Morgenthau, İkinci Dünya Savaşı sonrası iki süper gücün yükselişini takip eden yapısal değişikliklerini tartışırken, dünyanın iki kutba ayrıldığını belirtmiştir (De Keersmaeker, 2017, 11-12). Uluslararası sistemi kutupluluk açısından ele alan düşünürlerden birisi de Morton A. Kaplan'dır. Kaplan (1957, 685-688), sistemi altı farklı şekilde açıklamaya çalışmıştır. Bulunduğu dönemi 'gevşek iki kutuplu sistem' olarak belirtmiş ve bu sistemde blokların liderleri konumundaki aktörlerin stratejileri ve politikaları çerçevesinde 'güç dengesi sistemi' haricinde gelecekte oluşabilecek diğer sistemleri açıklamaya çalışmıştır. Ancak tek kutupluluk veya çok kutupluluk ile ilgili herhangi bir kutupsal sistem boyutunu ele almamıştır (De Keersmaeker, 2017, 11-12).

Literatürde kutupluluk kavramı üzerinden uluslararası sistemi açıklayan çalışmaların büyük bir kısmı konuyu istikrar açısından değerlendirirken, bir kısmı ise tarihsel döngüye odaklanmıştır. Kutupluluk tartışmalarını istikrar açısından ele alan ilk çalışmalardan bazıları Deutsch, Singer (1964), Rosecrance (1963) ve Waltz (1964)'un araştırmalarıdır. Waltz (1964, 904-905), Küba füze krizi sonrası uluslararası sistemi kutupluluk ile istikrar kavramları üzerinden açıkladığı çalışmasında; çok kutupluluğu, iki kutupluluğa oranla daha istikrarsız olarak ifade etmiştir. Deutsch, Singer (1964) ve Rosecrance (1966) ise istikrar faktörü açısından Waltz'un aksini iddia etmişlerdir. Ayrıca çok kutupluluk sisteminde çok sayıda aktörün etkileşim halinde bulunma zorunluluğu, iki ülke arasında var olan ilişkilerin korunması için arttırılmış düşmanlık politikasının gereksiz olduğu iddia edilmektedir. Belli bir neden üzerinden oluşturulan rekabet gerekçesi ve oluşan düşmanlığa nispeten bağımlı olmayışı gibi gerekçelerle iki kutuplu dünyadaki olası çatışma alanında ortaya çıkabilecek sıfır toplamlı bir oyunun önüne geçebilmekte ve bu

yönüyle daha olumlu karşılanmaktadır. Bununla beraber çok kutuplulukta aktörler, kendi güvenliğini sadece askerî kapasitesini arttırma yoluna giderek korumak düşüncesi yerine diğer aktörlerle bağlarını güçlendirerek güvenliğini sağlayabilmektedir. Sonuç olarak bu yönleriyle çok kutupluluk bir uluslararası sosyal sistemin önünü açabilmektedir (Rosecrance, 1966, 317). Nitekim istikrarı sağlayarak sosyal bir sistemin önünü açan çok kutupluluğun, güvenlik sorununun çözümü için askerî kapasitenin yanında farklı faktörlere ihtiyaç duyması, diğer aktörlerle bağları güçlendirecek olan ekonomik, siyasi ve kültürel değerleri ön plana çıkarmaktadır.

Kutupluluğu tarihsel döngü içinde ele alan yaklaşımın başlıca temsilcileri, Rapkin, Thompson, Christopherson (1979) ve Modelski (1978)'dir. Modelski tarafından geliştirilen uzun döngü teorisi, uluslararası sistemdeki baskın güçlerin tarihsel döngüsünü açıklayarak, tek kutupluluğun, çift kutupluluğun ve çok kutupluluğun genel hatlarını ortaya koymaktadır. Modelski (1978, 214-233)'nin uzun döngü teorisine göre tarihten günümüze uluslararası sistemde dört devlet dominant bir rol üstlenmiştir. Bu dominant rolünü elde eden devletlerden biri ise ABD olmuştur. Tablo 1'de gösterildiği üzere uzun döngü teorisyenleri kutupluluğun hatlarını niceliksel açıdan da ortaya koymuşlardır (Thompson, 1986, 598-599; Rapkin, Thompson, Christopherson, 1979, 269-270).

Tablo 1: Modelski ve Rapkin'in Kutupluluk Modeli

	Tek Kutupluluk	Çift Kutupluluk	Çok Kutupluluk
Belirleyici Büyük Güç Sayısı	1	2	3+
Büyük Güçlerin Niceliksel Verileri (%)	1 Aktör ≥ %50	- 2 Aktör ≥ %50 - Bu Aktörlerden Her Biri ≥ %25	- Her Aktör ≥ %5 - 1 Aktör ≠ %50+ - 2 Aktör ≠ %50+

Thompson, William R., 1986, Polarity, the Long Cycle, and Global Power Warfare, **The Journal of Conflict Resolution**, c. 30. s. 4, 598-599'den uyarlandı.

1970'li yıllara geldiğimizde ise kutupluluk ile ilgili çalışmaların farklı bir boyut kazandığı görülmektedir. ABD başkanı Nixon, çok kutuplu dünyada evrimlerle değişikliklerin peşinden koşulması gerektiği üzerinde durarak ABD'nin dış politikasını şekillendirmeye çalışmıştır (Kissinger, 2000, 832). Nitekim bu durum 1970'lerde çok kutuplulukla ilgili yayınlarda kavramın doğrudan dış politikada kullanılması sonucunda soyutsallıktan çıkıp ampirik olarak kendine yer edindiğini göstermektedir (De Keersmaeker, 2017, 14).

İki dünya savaşı arası dönem; çok kutuplu olarak ifade edilirken, II. Dünya Savaşı sonrası dönem ise çift kutuplu dönem olarak ele alınmıştır. İki kutuplu dünyanın sonunu getiren olay ise 1990'lı yılların başında SSCB'nin dağılmasıdır. Nihayetinde ABD'nin karşısında yer alan en büyük gücün dağılması, tek bir süper gücün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tek süper gücün uluslararası alanda rakipsiz olması sebebiyle batılı uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından uluslararası sistem tek kutuplu olarak kabul edilmiştir (Sheetz, Mastanduno, 1997-1998, 168-169; Krauthammer, 1990-1991, 23-24; Walt, 2009, 86-87; Wohlforth, 1999, 5-6). Ancak ortaya konulan tek kutupluluk kavramının ise kalıcı olmadığına yönelik görüşler de ileri sürülmüştür. Sovyetlerin yıkılmasının ardından ortaya çıkan mevcut durumda ABD'nin tek süper güç olmasından kaynaklı olarak tek kutupluluğun reddedilemeyeceği ve önümüzdeki süreçte tek kutupluluğun yerini farklı sistemlerin alınacağı iddia edilmektedir (Waltz, 1997, 915). Bunun yanında bu yeni sistemin neleri getireceğine yönelik farklı tartışmalar da vardır. Bunlardan birini, temelinde Avrupa yerine Doğu Asya'yı alan 'farklı çok kutuplu alt bölgelerin ortaya çıkması' oluştururken (Friedberg, 1993-1994, 5-6), bir diğerini ise 'tek-çok merkezcilik' iddiası oluşturmaktadır. 'Tek-çok merkezcilik' iddiasına göre her ne kadar ABD'nin var olan ekonomik, askerî, ideolojik ve kültürel gücü kadar olmasa da kendi bölgelerinde kendi gücünü ve çıkarlarını savunan güçler ve bu güçlerle rekabet halinde olan ikinci büyük güçler arasına güç mücadelesi yaşanacaktır (Huntington, 1999, 36).

Batılı uluslararası ilişkiler teorisyenlerin tek kutuplu sistem iddialarına karşı başka bölgelerden farklı görüşler de ortaya atılmıştır. Bunlardan bazıları Çinli yazarlardır. Sovyetlerin çökmesi sonrası tek kutuplu dünyanın oluştuğu iddianın aksine Çinli askeri yazarlar, uluslararası sistemi 2500 yıl önce dünya devletleri arasındaki döneme benzetmiş ve çok kutuplu sisteme giriş yapıldığını iddia etmişlerdir (Pillsbury, 2000; Federation of American Scientists (FAS), [15.12.2019]). Çin, Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından tek kutupluluğa karşı örnekler süren tek ülke değildir. Nitekim 1997 yılında Rusya ve Çin'in ortak bildirisinde uluslararası siyasi ve ekonomik düzende barış ve istikrar kavramları ele alınarak hiçbir devletin hegemonya arayışında olunmaması ve uluslararası ilişkilerin tekelleştirilmemesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır (McVadon, 1999, 27). 2000-2001 yıllarında Avrupa Birliği ve Hindistan'ın ortak bildirgelerinde çok kutupluluğa vurgu yapılmış, kendilerini çok

kutupluluğun içindeki aktörler olarak sunmuşlardır. Ayrıca 2007 yılında Münih Güvenlik Konferansında Putin'in konuşmasında tek kutupluluk ile ilgili eleştirel ifadeler yer almıştır. Bu konuşmada küresel ekonomik büyümenin yeni merkezlerinin politik etkiye sahip olunacağı ve bunun da çok kutupluluğu güçlendireceği belirtilmiştir (De Keersmaeker, 2017, 154,155).

1991 yılında SSCB'nin dağılması sadece kutupluluk ile ilgili çalışmalara farklı anlayışlar kazandırmamıştır. Soğuk Savaş esnasında komünist dünya olarak adlandırılan diğer uluslar, sistem içerisine entegre edilmeye çalışılmıştır. Ancak komünist dünya bloku ülkeleri ile sistem içinde var olan ülkeler arasında ideolojik, politik ve ekonomik farkların yanı sıra kültürel farkların da önemli bir unsur olduğu göze çarpmıştır (Huntington, 1996, 21). Kültürel ve ideolojik farklılıklar ise hem bütüncül hem de ayrıştırıcı olarak önemli rollere sahiptir (Huntington, 1996, 21-28; De Keersmaeker, 2017, 133-134). 1990 yılı öncesi ayrıştırıcı olan kültürel ve ideolojik farklılıklar küresel ekonomik bütünleşmeyi kasıtlı olarak engellemiştir. Ancak bu farklılıkların küresel ekonomik bütünleşmeyi kasıtlı olarak engellemesinin nispeten ortadan kalkması ve teknoloji alanında gelişmeler, kültür ve bilim alanında önemli bir etki yaratarak uluslararası ticaretin ve göçlerin artmasına yol açmıştır (De Keersmaeker, 2017, 133).

Özetle, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası sistemi açıklamaya çalışan teorisyenler, mevcut aktörlerin konumunu ele alarak kutupluluk kavramı çerçevesinde çeşitli teoriler geliştirmişlerdir. Başlangıçta mevcut iki büyük gücün sahip oldukları tahrip ve yıkıcı etkileri büyük olan nükleer silahlar, uluslararası sistemi doğrudan belirleyen faktörler içerisinde ele alınmış ve kutupluluk kavramı üzerinde fazla durulmadan iki kutuplu dünya söylemi geliştirilmiştir (Waltz, 1964). Ancak 1970'lere gelindiğinde ise mevcut uluslararası sistemin iki kutuplu görülmesinin yanında kutupluluk teorileri çeşitlendirilmiş (Kissinger, 2000) ve mevcut sistem, istikrar kavramı açısından da ele alınmaya başlanmıştır. 1970'lerin başlarında çok kutupluluk kavramının ABD başkanı Nixon tarafından kullanılması, çok kutupluluk kavramının pratiğe dökülmesinin başlangıç noktasını oluşturmuştur (De Keersmaeker, 2017). Ancak 1990'ların başında iki kutuplu dünyanın iki süper gücünden biri olan Sovyetler Birliği'nin çökmesi, ABD'ye tek ve tartışılmaz süper güç imajı almasını sağlamıştır (Waltz, 1997; Huntington, 1996). Fakat bu durum uzun sürmemiş ve 2000'lere gelinirken Çin, AB, Hindistan ile 2007 yılındaki Münih

Konferansı'ndaki Rusya'nın söylemleri, artık tek kutuplu dünyanın tartışılmaz olmadığını göstermiş ve farklı oluşumların ortaya çıkabileceği izlenimi uyandırmıştır (De Keersmaeker, 2017). Özellikle sistem içinde hegemon gücün askerî, ekonomik, ideolojik ve kültürel alanlardaki hakim güç olmasının tartışılması (Huntington, 1999) ve bu alanların hepsinde hegemon gücün hakim olması gerekliliği farklı sistemlere geçiş sürecinin önünü açmaktadır.

2.2. Hegemonya Kavramının Teorik Açıdan Uluslararası Sistemdeki İzdüşümü

Marksist teorinin önemli kavramlarından olan hegemonya ortaya atıldığı dönemden günümüze çeşitli yönlerden ele alınmıştır (Okur, 2015). 1900'lerin başında hegemonya, bir toplumu oluşturan sınıfların mücadelesinde baskın olan sınıfın diğer sınıflar üzerinde kurduğu baskı ve buyruklarını kabul ettirme boyutu üzerinden incelenmiştir. (Gramsci, 1986, 73). Gramsci (2007, 75), bu çerçevede açıkladığı hegemonya kavramıyla devleti siyasi ve sivil toplumlar olarak iki ana organdan oluşan bir yapı olarak sunmuş ve hegemonyanın baskı unsuruyla korunduğu varsayımına ulaşmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısında Cox (1977, 387-389), hegemonya kavramını uluslararası aktörler arasındaki ilişkileri açıklamak için kullanmış ve bu kavramın boyutunu genişletmiştir. Kavramın anlam ve etki genişlemesi sonucu oluşan bu yeni alanlarda ise hakim düşünce tarzı olan Marxist düşünce tarzı geri plana itilmiştir (Gill, 1993, 2). Erki boyutu olarak Gramsci'nin sınıflar arası konsepti içeren hegemonya kavramının uluslararası ilişkiler boyutunda ele alınarak, devlet içi profilden devletler arası durumu açıklamaya çalışması sonucunda kavramın oluşturduğu anlamlar farklı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Nitekim bu tartışmalardan biri özellikle 'dominant olma' ve 'liderlik etme' kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu çerçeveden hegemonik tartışmaların etki boyutu, devlet içi sosyal gruplar arasındaki mücadele alanı olarak ifade edilmekte olduğu görünmektedir. Bir süreç olarak dominant (baskın) olma, liderlik etme vasfının elde edilmesi neticesinde gücün kullanılması sonrası ortaya çıkmaktadır. Bu süreç zarfında devlet bünyesinde yer alan herhangi bir sosyal grup, yönetme gücünü elde etmeden önce de liderlik etme vasfı elde etme kabiliyetine sahiptir (Arrighi, 1993, 149-150). Dolayısıyla liderlik etme ve dominant olma gibi vasıflar herhangi bir devletin kendi içindeki sosyal sınıflar arasındaki mücadele alanında ortaya çıkmış güç boşluğunu doldurmak için

sosyal sınıflar arasındaki rekabeti anlamamıza yardımcı olmaktadır (Arrighi, 1993, 149-150).

Devlet içi sosyal sınıflar arasındaki güç mücadelesinin yanı sıra hegemonik kavram, uluslararası alanda büyük güçler arasındaki güç mücadelesini de ifade etmektedir. Büyük güçler arasındaki herhangi bir gücün diğerleri üzerinde kendi isteklerini gerçekleştirmek için oluşturduğu kuralları etkili bir şekilde kullanması, uluslararası alanda hegemonik bir gücün varlığından söz edilmesine olanak tanımaktadır. Uluslararası alanda ortaya çıkmış bu gücün kendi hegemonik emarelerini sunduğu birçok alan mevcuttur. Bunlardan bazıları ekonomi, askerî, diplomasi ve kültürel alanlardır. Ekonomi ve askerî (askerî güç kapasitesi öncelikli alanı oluşturmakta) alanlar kendi istek ve kurallarını gerçekleştirme eğilimi açısından hegemonik varlığını sürdürmek için başlıca alanları oluşturmaktadır. Ekonomi, askerî, diplomasi ve kültürel alanların yanı sıra kısa vadede yarar sağlayan agro-endüstriyel (tarım endüstrisi), ticaret ve finans alanları hegemonik gücün varlığını daha hissedilir kılmasına yol açmaktadır (Wallerstain, 1984, 37-40).

1970 ve 1980'lerde birçok düşünür tarafından ABD'nin hegemonik gücünün azalmakta olan bir döngüye girdiğine dair farklı teoriler geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları dünya sistemleri teorisi (Wallerstain, 2011) ve güç geçiş teorisidir (Organski, 1968). Ortaya atılmış bu teorilerin ortak noktaları, ABD'nin hegemonik güç azalımın temelindeki varsayımlarının kökenlerini değişen ekonomik ve askerî faktörlere bağlamalarıdır (Norrlof, Wohlforth, 2019, 427-428).

Kısa vadede yarar sağlayan bu alanlar hegemonyanın gücünü belirli kılarken, uzun vadede hegemonik gücün hegemonyasını sürdürmesi de ehemmiyet arz etmektedir. Uzun vadede hegemon gücün üzerinde önemli kazanımları sağladığı alanların birisini kültürel alan oluşturmaktadır. Ayrıca hegemon gücün sürdürülebilirliğini sağlanması için önemli bir kaynaktır. Mevcut uluslararası sistemin hegemon gücü olarak görülen ABD'nin diğer aktörler üzerinde askerî veya ekonomik güç unsurlarını kullanmadan istediği hedeflerinin elde edilmesi anlamı taşımaktadır. Nihayetinde ABD kültürel alanındaki hegemonyası sayesinde kendi isteklerini diğer aktörlerin isteklerine uyarlayarak gerçekleştirme imkanına da sahip olmaktadır (Russett, 1985, 229-230).

Hegemon gücün kültürel alandaki varlığını oluşturmasının temellerinden birisi serbest ticaret ekonomisidir (Russett, 1985, 229). Serbest ticaret ekonomisinin

küresel çapta kabullenmesi ise ekonomik liberalizmin ve ideolojisinin etki alanını genişletmesinin bileşenlerinden birisi olarak öne sürülebilir. Bu doğrultuda Fukuyama (1992), Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonrası dönem ile ilgili ortaya tez sunmuştur. Fukuyama'nın tezinde, liberalizmin karşısında yer alan komünizmin çökmesi sonrası yeni bir çağın başladığı ve ideoloji sonrası olan bu çağın egemen kavramının liberalizm olduğu iddia edilmiştir (Prichard, 2017, 146-147). Fukuyama (1992, 37-46), Sovyetlerin çökmesi sonrası Doğu Avrupa'daki düşünce boşluğunu her halükarda liberalizmin dolduracağını ve bu bölgedeki aktörlerin kısa ve uzun vadede demokrasiyi benimseyeceklerini iddia etmiştir. Ayrıca bölgedeki aktörlerin, Avrupa'nın zorlu ve uzun vadede demokrasiyi benimsemesi örneğinden yola çıkılarak, bu süreci yaşayarak önlenemez bir biçimde bu değerleri kabul edeceklerini vurgulamaktadır. Neticede Fukuyama'nın ortaya koymuş olduğu bu tez ile hegemon gücün kültürel hegemonik güç konumu aracılığıyla uzun vadede bazı kazanımlar elde ettiği anlamı taşımaktadır.

Liberalizm ve serbest ticaret ekonomisinin yanında Batı'nın ortaya sunmuş olduğu ve küresel çapta önemli etki yaratan diğer değerlerden öne çıkanları; bireysellik, özgürlük ve birey benliğidir. Batı değerlerinin önemli bileşenlerini oluşturan bu öğeler vasıtasıyla Batı, kendi değer yargılarını ön planda tutarak, insan haklarının çerçevesini belirlemiş ve evrensel niteliğe büründürmüştür. Ortaya konan kültür değerlerinin küresel çapta ciddi kabul görmesinin ardından farklı bölgelerde kültür çatışmaları meydana gelmiştir. Bunun sonucunda bazı değer unsurları törpülenerek farklı değer yargılarıyla sentezlenmiştir. Sentezlenen değer yargıları sistem içinde farklı oluşumlarının yolunu açmıştır. Bu oluşumlarından bazıları Asya modeli çatısı altında Doğu Asya ve Güney Doğu Asyalı aktörlerin sistem içerisinde kendi kabulünü sağlayan ve farklı değerlerle desteklemiş oldukları sistemlerdir. Temelde ekonomik kazanımlarla kendilerini ispatlamış bu aktörler, genel olarak birbirinden farklı olsalar da değişiklik gösterdikleri alanların başında bireysellik, demokrasi ve özgürlük gelmektedir. Batı kültürünün temel taşları olan bu unsurlar yerine toplum ve aileyi ön plana çıkaran otoriter yapıların varlığı genel anlamda bu bölgelerde kabul görmektedir (Ignatieff, 2000, 326-328). Nihayetinde bu durum Doğu-Batı uyuşmazlıklarında kültür çatışmalarınının önemini arttırmaktadır.

2.3. Teorik Açıdan Gücün Tanımı, Yumuşak Güç Tanımı ve Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kültür

Güç kavramı, uluslararası sistemde farklı görüşler çerçevesinde yorumlanmıştır. Realist bakış açısından değerlendirildiğinde maddi yeterlilik ön plana çıkmaktadır. Realist teorisyenler devletlerin askerî ve ekonomik kapasitelerini göz önüne alarak uluslararası alandaki güç mücadelesini açıklamaya çalışmışlardır. Bunun temel sebebi gücü tanımlarken göz önünde bulundurulan etki ve sonuç kavramlarının ölçülmesinin zor olması ve dolayısıyla maddi girdilere ve kapasiteye öncelik verilmesidir (Nau, 2019, 98).

Nitekim Morgenthau (1948, 13-14) güç kavramını açıklamaya çalışırken uluslararası alanda gücün kullanımını politik güç ve ulusal güç kavramları açısından da ele almıştır. Gücü, bir bireyin diğer bireyler üzerindeki zihin ve hareket kontrolü olarak değerlendirmiştir. Bu doğrultuda politik güç kavramını kamu otoritesi yetkililerinin hem kendi aralarında hem de halk ile karşılıklı ilişkilerinde var olan bir olgu olarak ifade ederken, ulusal güç deyimini ise aynı ulusa mensup kişilerin gücü veya dış politikadaki ekileri olarak belirtmiştir (Morgenthau, 1948, 73-74).

Gücün uluslararası alandaki kullanımı ile ilgili olarak realist bakış açısı içinden farklı yorumlar getiren düşünürlerden bazıları ise Waltz ve Mearsheimer'dir. Waltz (1997, 914-915), Morgenthau'nun devletlerin her zaman daha fazla güç için çaba sarf ettikleri çıkarımı yerine devletlerin kendi varlıklarının devamı için gücü elde etmeye çalıştıklarını öne sürmüştür. Bu doğrultuda inşa ettiği yapısal teorisini kendisinden önceki realist düşünceler ile eski-yeni kıyaslamasına sokmuş ve şu neticeye varmıştır. Eski realistlerin, uluslararası alandaki herhangi bir sonucun, devletlerin kendi yaptıkları eylemlerin neticesi olarak ele almasına karşıt olarak sonuçları sadece devletin kendi yapmış olduğu eylemlere dayandırmıştır. Bununla beraber devletlerin iç özelliklerinin ve sistem içerisinde yer alan diğer devletlerin dış baskılarının sonuçları etkileyebildiğini öne sürmüştür. Dolayısıyla Morgenthau'nun devletlerin daha fazla güç aradığı varsayımı yerine geliştirmiş olduğu bu yapısal teorisinde (neorealizm), güç kavramını devletler için hayatta kalmanın bir aracı olarak değerlendirmiştir.

Waltz'ın, realist perspektifte Morgenthau'dan farklı olarak ele almış olduğu güç kavramına Mearsheimer ise farklı bir boyut katmıştır. Mearsheimer (2001, 38-48), devletlerin güç arayışında olmasının temel sebebinin sistem içerisinde hayatta kalma

amacı olarak almış ve bu amacın da büyük güçlerin bir numaralı hedefi olduğunu öne sürmüştür. Ancak bir önceki görüşten farklı olarak Mearsheimer, büyük güçlerin güvenlik dışı bazı meseleleri de izlediklerini ifade etmektedir. Özellikle aktörlerin, vatandaşlarının ekonomik refahını arttırmak için değişmez bir biçimde daha fazla ekonomik zenginliklerini arttırmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Agresif realizm olarak tanımlanan bu teoriye göre uluslararası sistemde güç göstergeleri ikiye ayrılmaktadır. İlki, ülkelerin sahip oldukları potansiyel güç göstergeleri olarak ele alınan nüfus ve refah seviyesi, ikincisi ise asıl güç unsuru olarak değerlendirilen askerî kapasitedir. Potansiyel güç faktörlerini oluşturan nüfusun ve refahın devamını korumak için ülkeler güvenlik dışı bazı oluşumlara önem vermektedirler. Bunlardan bazıları ideolojik fikirler (Soğuk Savaş döneminde süper güçler tarafından yayılmış fikirler) ile ulusal bütünleşmedir (ulusal birliğin sağlanması).

Yukarıda açıklanan güç tanımlarının yanı sıra, aktörlerin uluslararası alandaki mücadelesini belirlemek için kullanılan güç kavramına farklı anlam yükleyen diğer bir bakış açısını ise yumuşak güç kavramı oluşturmaktadır. Bunun temelinde büyük bir gücün askerî ve ekonomik gücü ile prestij, yumuşak güç ve gündem belirleme arasında ciddi bir bağlantının olması yatmaktadır (Layne, 2012, 22-23). Bu bağlantıdan hareketle oluşturulan yumuşak güç kavramının en önemli temsilcilerinden birisi Josaph S. Nye'dir. Nye (2017b, 24-26), yumuşak güç kavramını açıklamaya çalışırken sert gücün istenilen etki ve sonuçları elde etmek için kullandığı araçlar olan havuç (ödül) ve sopa (tehdit) yönteminin dışında da bu isteklerin yerine getirilebildiğini iddia etmiştir. Nitekim gücün ikinci yüzü olarak tanımladığı bu argümana göre değerlerine hayran olunan ve örnek alınan, refah seviyesi ve kendisine özendirebilen ülkeler dünya siyasetinde istedikleri sonuçları elde edebilme olanağına sahiptir. Tablo 2'de görüldüğü gibi bu gibi durumlar yumuşak güç kavramı içinde ele alınmış olup ödül ve ceza yöntemi yerine ikna etme yöntemi olarak sunmuştur. Ayrıca Nye, ikna etmenin tek başına yumuşak güç olarak ifade edilmediğini bunun yanında kabullenmeye yol açan cezbetme becerisinin de yumuşak güç olduğunu aktarmaktadır.

Tablo 2: Yumuşak Güç Kavramı Açısından Gücün Açılımı

	Sert güç	**Yumuşak güç**
Davranış yelpazesi	Komut verme ▪ *Zorlama* ▪ *Teşvik*	İkna etme ▪ *Gündem belirleme* ▪ *Cazibe*
En muhtemel kaynaklar	▪ Baskı *(Zorlama)* ▪ Yaptırımlar *(Zorlama)* ▪ Karşılıklar *(Teşvik)* ▪ Rüşvet *(Teşvik)*	▪ Kurumlar *(Gündem belirleme)* ▪ Değerler *(Cazibe)* ▪ Kültür *(Cazibe)* ▪ Politika *(Cazibe)*

Nye, Joseph S., **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları** (Ankara: BB101, 2017b), 28'den alındı.

Gücün cezbedici unsurlarından birini prestij oluşturmaktadır. Hem realistler hem de liberaller gücü tanımlarken prestij faktörünü güç bağlamında değerlendirmektedirler (Nau, 2019, 99). Realistler güç ile prestij kavramlarının farklılıklarını da ortaya koymaktadırlar. Bu çerçevede güç; askerî ve ekonomik kapasite ile bu kapasitelerin yeterlilikleri olarak ortaya konulurken; prestij ise bu yeterliliklerden etkilenen diğer devletin algısı şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla prestij, caydırma ve zorlama yoluyla etki yapma kabiliyetine sahip bir unsur olarak görülmektedir (Gilpin, 1981, 31-33). Realist düşünürlerden Hobbes (1998, 58-59), tam olarak prestij kavramını kullanmamış olsa da gücü geniş bir perspektiften değerlendirerek gücün şöhretini de başlı başına bir güç oluşumu olarak ele almıştır. Liberal bakış açısından ise yumuşak gücün önemli kaynaklarından olan kültür, cazibesini kullanarak istenilen etkiyi yaratması prestijle ilişkilendirilmektedir (Nye, 2017b, 144). Prestij uluslararası alanda rızayı kazanmanın araçlarından biri olarak da görülmektedir. Nitekim uluslararası bir düzenin büyük aktörler tarafından kabul görülerek meşruiyet kazanması gerekliliği (Kissinger, 1957, 145), prestijin önemini ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere güç, uluslararası alanda farklı araçlar kullanılarak eyleme dönüşmektedir. Bu araçlardan biri olan askerî güç ise genellikle savaş alanında başvurulan bir yöntem olup, devletler çok büyük bir getirisi olmadığı sürece bu yöntemi kullanmama eğilimindedirler (Tammen, 2006, 565). Dolayısıyla daha güçlü olan ülkeler isteklerini kendilerinden daha zayıf ülkelere yaptırabilmek için farklı araçlara başvurmak durumunda kalırlar. Özellikle aynı normlara sahip olan ülkeler müzakere yoluyla yumuşak güç unsurlarını kullanmaktadırlar (Kugler, 2009, 170). Kültür, bu tür yumuşak güç kaynaklarından önemli bir tanesini oluşturmaktadır.

Huntington (1999, 46-47) Soğuk Savaş sonrası güç ve kültür etkileşiminin, gelecek yıllarda ittifak ve düşmanlık kalıplarını şekillendirecek bir araç olduğunu

belirtmektedir. Bunun yanında yumuşak güç kaynağı olan kültür, tarihsel süreçte de önemli bir rol oynamıştır. Max Weber, siyasi ve kültürel açıdan güç dengesini açıklarken, kültürün sadece İngilizler ve Ruslar tarafından domine edilmesinin önüne geçilmesini ve Alman ile Orta Avrupa kültürünün korunmasına önem atfetmiştir. Weber tarafından ortaya konulmuş bu tutum, savaşın gerekçelerinden birini oluşturmuştur (De Keersmaeker, 2017, 219). Almanların bu tutumuna karşın yumuşak güç unsurlarını etkin kullanan Fransızlar ise kültürün sadece sanat ve dilden ibaret olmadığını, bunlarla beraber milli kimlik ile geleneği de kapsadığını belirtmişlerdir. Bir diğer önemli uluslararası yumuşak güç kullanıcısı olarak Çin ön plana çıkmaktadır. Çin'in dünyayı çok kutuplu terimlerle açıklamasının ardından diğer ülkelerin de bu vizyonu kabullenmeleri, fikirsel alanda ABD'nin sahip olduğu yumuşak güç unsurlarına karşı zafer kazandığını göstermiştir (De Keersmaeker, 2017, 238-239). Çin'in normatif yumuşak güç iddiasının parçalarından biri olan Tianxia sistemi gerek iç kamuoyunda gerekse de uluslararası alanda üzerinde durularak ciddi bir popülarite kazanmıştır. Ancak yumuşak güç aracı olarak görülen Tianxia sistemi, Çin'in sert güç unsurlarını tamamlayacak şekilde oluşturulması sebebiyle ideal hegemonik hedeften ziyade daha çok yeni bir hegemon önerisi olarak ortaya çıkmıştır (Callahan, 2008, 758). Çin ile beraber ABD'nin hegemonyası altındaki tek kutupluluğa karşı faaliyetler gerçekleştiren AB ülkelerinden Fransa, ABD'nin kültürel emperyalizmi ve hegemonyasına karşı savundukları çok kutupluluğun önemli bileşenlerinden birisinin çok kültürlülük olduğunun altını çizmişlerdir. Bu davranışlarını kendilerinin hakkını olduğunu belirtmelerinin yanında bir dış politika hedefi olarak da kullanmışlardır (De Keersmaeker, 2017, 176-180).

2.4. Çok Kültürlülüğün Teorik Gelişimi

Kültürel çalışmaların başlangıç tarihi 1950'li yıllar olarak kabul edilmekte ve İngiltere'deki sınıf sistemi üzerinden temellendirilmektedir (Stam, 2014, 232). Irksal araştırmaların kültür çalışmalarının konusunu oluşturması ise 1960'lı yıllarda siyahilerin düzenledikleri etkinliklerde ortaya çıkmış ve çok kültürlülük kavramına dönüşerek post sömürgecilikle ilişkilendirilmiştir (Heywood, 2016, 70). 1980'li yıllara gelindiğinde ABD'deki Yeni-Muhafazakârlar, kültürel çalışmalar ile ilgilenen araştırmacıları dışlarken, diğer taraftan çok kültürlülük kavramını, Batı diye nitelendirdikleri Avrupa'nın ağırlığından kurtulmak için kullanmışlardır (Stam, 2014, 277). Ancak çok kültürlülük temelde Avrupa'ya değil, Avrupa'yı tek merkez olarak

tanımlayan Euro-centric (Avrosantrik) düşünceye karşı durmaktadır (Stam, 2014, 237-277).

1970'li yıllardan itibaren azınlık haklarının temin edilmesi ve çok kültürlülük kavramının gelişimini sürdürmesi çoğulcu ülkelerde hoşnutsuzluk yaratmıştır (Castles, Miller, 2008, 21). Bunun temelinde yatan asıl sebep ise 18. yüzyıldan günümüze gelen süreçte oluşturulan siyasal birliklerin ulus devletleri olması ve bu ulus devletlerin kültür ile ilişkilendirilerek kurulmuş olmalarıdır. Dolayısıyla ortak kültür çatısı altında oluşturulan ulus devlet, etnik ve kültürel açıdan farklı olan bölgelerden gerçekleşen göçü tehdit olarak algılamıştır (Castles, Miller, 2008, 20-21).

1980'lerin sonlarına kadar çok kültürlülük üzerine çok az siyaset filozofu tartışmış ve dolayısıyla bu alanda pek az teori gelişmiştir (Kymlicka, 2002, 335). Ancak 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle uluslararası alanda birçok etnik ve milliyet kaynaklı mesele ortaya çıkmıştır (de Wijk, 2015, 115; Neuhold 2013, 184; Kilpatrick, 2020, 103-104). Bu durum Doğu Avrupa'nın iç istikrarını demokratikleşmesinden daha öncelikli bulan liberal demokrasinin (Bottoni, 2017, 166) sorunsuzca komünizm kalıntılarından kurtulamayacağını göstermiştir. Bununla beraber yerli halkların yeniden canlanan siyasi talepleri ve göçe karşı geçmişten gelen olumsuz tavırların devam etmesi, Batılı ülkelerin etno-kültürel çeşitlilikte ortaya çıkan gerilimi çözemediğine örnek teşkil etmektedirler (Kymlicka, 2002, 335-336). Ortaya çıkan bu gibi sorunların varlığı akademik dünyada çok kültürlülüğün ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Temelde çok kültürlülük, aktivistler tarafından normalliğin baskın anlatılarını reddedilmesi, ideolojiler ve asimilasyonist politikaları sorgulamaları neticesinde ortaya konulmuştur (Sohrabi, 2019, 1285). Yerli halk hareketleri, feminizm ve siyah halk hareketleri ile ortaya konulan çok kültürlülük, bir kimlik politikası unsuru olarak gündeme gelmiştir. 1970'lerde liberal düşünce ile paralel ilerleyen çok kültürlülük 21. yüzyıla gelindiğinde ise ulusal güvenlik, ekonomik güvensizlik, kültürel kimlik ve sosyal parçalanmadaki endişeler nedeniyle göç ve etnik çeşitlilik hakkındaki kamusal ve politik söylemlerin çerçevesini oluşturmuştur (Sohrabi, 2019, 1283-1291). Bununla beraber çok kültürlülük genellikle iki farklı düzeyde ele alınmaktadır. Çeşitliliğin tanınması, entegrasyonun geliştirilmesi ve eşitliğin sağlanması gibi politikalar birinci düzey olarak ele alınırken, ikinci düzeyde ise bu

politikaların çakıştığı ve kültürlerarasılık olarak ifade edilen alan yer almaktadır (Taylor, C., 2012, 415-416).[1]

Bir ulusun sosyolojik olarak varlığının kabul edilmesini sağlayan faktörler, belirli bir yerde ve farklı bir kültüre sahip olmasıyla ilişkilidir. Sosyolojik açıdan bir ulusun kültür ile olan yakın ilgisi ulus devlet yapısı ile çok uluslu devlet yapısı arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Birden fazla kültüre sahip olan devletler çok uluslu yapıda ele alınmaktadır. Çok uluslu devletlerin oluşmasında rol oynayan faktörler; başka bir ulus tarafından bir ulusun istila, fethetme ve kolonileştirme yöntemleri ile oluşabileceği gibi göç unsuru ile de bu nitelik elde edilebilir. İlk sayılan yöntemlere örnek olarak İsviçre gösterilirken, göç ile oluşan çok uluslu ülkelere ise ABD, Kanada ve Avustralya örnek olarak sunulmaktadır (Kymlicka, 1995, 11-14).

Kymlicka (2012, 308-309), çok kültürlülük politikalarını sonlandıran ülkelere karşın Kanada'nın çok kültürlülük politikalarını devam ettirdiğini ve kısmen başarı sağladığını ifade etmiştir. Toronto'daki ve Boston'daki Vietnamlıların entegrasyonu ile ilgili yapılan bir çalışmada Toronto'daki Vietnamlıların entegrasyonda daha başarılı olmasının altında yatan sebebin diğer birçok ülkeye oranla Kanada'da vatandaşlığın kazanılması, oy kullanma ve seçme haklarına erişimin daha kolay olmasına bağlamıştır. Günümüz dünyasında hayatta kalmak isteyen kültürlere sahip çıkan Kanada gibi çok kültürlü ülkeler artmaktadır. Nitekim bu durumda liberalizmin sert prosedürleri gelecekte hızla işlevini yitirebilir. Ancak uluslararası göçe yatkın olmasıma rağmen Batının sahip olduğu sömürge geçmişi nedeniyle kendi nüfusu içerisinde bazı kısımların marjinalleşmesi, temel politik ilkelerden ödün vermeyi zorlaştırmaktadır (Taylor, C., 1994, 61-63). Politik ilkelerden ödün verilmesinin zor olmasına rağmen bazı Batılı ülkeler çok kültürlülüğü dış politika hedefleri arasında göstermektedir. Bu ülkelerden biri olan Fransa, çok kültürlülüğü çok kutuplu sistemin temel bir özelliği olarak görmüş ve kültür unsurlarını ABD'nin hegemonyasına karşı bir araç olarak kullanmıştır (De Keersmaeker, 2017, 176-180). Kültür unsurunun hegemon güce karşı bir araç olarak kullanılması; ekonomik, sosyal ve kültürel eylemlerden kaynaklanan uluslararası göçün (Cohen, Sirkeci, 2011, 75), uluslararası sistemi şekillendirme niteliğine sahip olduğunu göstermektedir.

[1] Çok kültürlülük ve kültürlerarasılık arasındaki ayrım Kanada özelinde ele alındığında Kanada-Quebec örneği durumu daha iyi açıklamaktadır. Kanada'nın oluşturduğu politikalarda çeşitlilik ve entegrasyon dahilinde ele alındığında 'multi' ön eki kullanılmakta, çeşitliliği ön planda tutarken kullanılan 'inter' ise entegrasyonu ön plana almaktadır (Taylor, C., 2012, 415-416).

2.5. Gelecek Uluslararası Sisteme Geçiş Sürecinde Kutupluluk ve Göçün Sistem Üzerindeki Rolünün Pratiği

II. Dünya Savaşı sonrası ABD ve SSCB arasındaki rekabetten doğan kutuplaşma, uluslararası alanda yer alan diğer aktörleri de etkileyerek çift kutuplu bir uluslararası sistemin var olmasına neden olmuştur. 1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından uluslararası sistemi inceleyen teorisyenler tarafından ABD'nin hegemon güç olarak ortaya çıktığı ve çift kutuplu sistemin tek kutuplu bir sisteme dönüştüğüne yönelik tezler ileri sürülmüştür. Nitekim 1990'lı yıllarda uluslararası sistem, ABD önderliğinde şekillenmiştir. 2000'li yılların başında ise uluslararası alanda yaşanan ekonomik, siyasi ve hükümet dışı bazı aktörlerin faaliyetleri sebebiyle tek kutuplu sistemin varlığını yitirmekte olduğu iddia edilmiştir (Woodley, 2015, 10). Bu noktada uluslararası düzenin geleceğine yönelik geliştirilen görüşler üç temel başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; Jeo-ekonomik realizm, çok merkezlilik ve ABD merkezli düzen teorileridir (Mastanduno, 1999, 19-22). Jeo-ekonomik realizm, devletlerarası askerî çatışmanın yerini ekonomik rekabete bırakacağını ifade ederken, ABD merkezli düzen görüşü tek kutuplu sistemin varlığını sürdüreceğini belirtmektedir. Çok merkezli görüşe göre ise hegemon güç olan ABD'nin mutlak gücünün kısılarak tek kutuplu sistemin çökeceğini ve ABD ile onun olası halefleri arasında uzlaşma sağlanarak çok merkezli sistemin uluslararası alana hakim olacağı üzerinde durulmaktadır (Woodley, 2015, 10).

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte tek kutuplu sistem yerine çok merkezli sistemin gelebileceğini gösteren örnekler mevcuttur. İlk somut örnek, 1998 yılında BM Güvenlik Konseyi'nde Irak'taki kitle imha silahlarını yok etmek için harekât düzenlemek isteyen ABD'nin, Rusya liderliğinde Çin ve Fransa tarafından engellenmesi oluşturmaktadır. 1998 yılındaki Irak harekatının engellenmesi, İngiliz ve ABD basınında geniş yer tutmuş ve bu durum ABD'nin Soğuk Savaş sonrası BM'deki kayda değer üstünlüğünün sona ermesi olarak değerlendirilmiştir (Hiro, 2010, 88-92).

ABD'nin hegemon gücünün çok merkezli dünyada paylaşılacağı ülkeler arasında BRICS[2] üyesi ülkeler göze çarpmaktadır. Gray ve Murphy (2013, 188 -192),

[2] Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ülkelerinin ekonomileri için kullanılır (BRICS, [28.12.2020]).

'pentarşi'yi[3] oluşturan ABD, Çin, Rusya, AB ve Hindistan'ın gelecekte uluslararası sistemin çok merkezli ortamında gücü paylaşacak aktörler olacağını öne sürmüşlerdir. Diğer iki BRICS üyesi Brezilya ve Güney Afrika ile birlikte Türkiye'nin etkisinin de küresel güç kazanmadan ziyade bölgesel olacağı ifade edilmiştir. Yazarlar ayrıca ABD'nin gücünü muhafaza edebilmesi ve neoliberal politikalarının yeniden önem kazanması için ekolojik ve ekonomik krizlerle daha ilgili olması gerektiğini ifade etmişlerdir. 1990'lardan itibaren küresel piyasayı domine eden Reagan ve Thatcher'in uluslararası ekonomik görüşü ve Fukuyama (1992) ile Friedman (2005)'ın küresel neoliberalizmin Soğuk Savaş'tan galip çıkarak Dünyayı giderek şekillendireceği tezleri, kısa süre sonra patlak veren 2007-2008 finansal krizle tartışmaya açılmıştır. Nitekim bu finansal kriz neoliberalizmin imajını sarsmıştır (Schultz, 2015, 458-462). ABD hegemonyasının ekonomik gösterim aracı niteliğinde olan neoliberalizmin imajının sarsılması; çok merkezli sisteme giden küresel düzende, ABD'nin gücünün karşısında yer alan diğer aktörlerin yükselişine olumlu etki yapmaktadır. ABD'nin karşısında gösterilen ve pentarşiyi oluşturan aktörler arasında en dikkat çeken ülkelerin başında Çin gelmektedir (Gray, Murphy, 2013, 186).

Zakaria (2008, 40-47), ABD'nin hegemon güç olduğu tek kutuplu sisteme alternatif olarak Huntington'un 'tek-çok kutupluluk' veya bazı Çinli düşünürlerin ortaya koymuş olduğu 'birçok güçlü devlet ve bir süper güç' sistemi yapıların olası olduğunu belirtmektedir. Ancak askerî alanlar dışında azalmakta olan ABD gücünün üç veya dört büyük güç sahibi ülkenin oluşturacağı çok kutuplu sistemlerin ortaya çıkmasının olasılığını düşük görmektedir. Burada süper güç olarak ABD'nin kendi varlığını koruyacağını ancak askerî alanda olmasa da göreceli olarak özellikle ekonomik alanda bir güç kaymasının gerçekleşmekte olduğunun altı çizilmektedir. ABD'nin ise kendi konumunu koruyor olması, uluslararası alanda değişiklik olmayacağı anlamına gelmemektedir. Hindistan ve Çin'in yükselişleri, Batı Avrupa ve Japonya'nın kendi konumlarını koruyamayacaklarına dair belirtiler sunmaktadır. Bununla beraber Çin; askerî, siyasi ve ekonomik açıdan uluslararası alanda ağırlığını

[3] 1818 yılında toplanan Aix-la-Chapelle kongresi sonrası Avrupa işlerini yöneten ülkeler arasına Fransa'nın dahil olmasıyla adlandırılan pentarşi yönetiminden (Potyemkin ve diğ., 2009, 388-389) farklı olarak günümüz uluslararası alandaki beş büyük gücü tanımlamak için kullanılır. Bunlar; ABD, Çin, Rusya, AB ve Hindistan'dır (Gray, Murphy, 2013).

hissettirmesine rağmen ABD hala uluslararası alanda liderliğini sürdürmektedir (Babu, 2012, 76).

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasından sonra çift kutuplu dünyanın sona ermesi neticesinde ortaya çıkan ve SSCB'nin halefi olan Rusya Federasyonu, 1990'larda 'şok terapisi' olarak adlandırılan neoliberal piyasa ekonomisini benimserken, Çin ise aşamalı olarak 'sosyalist piyasa ekonomisi' modelini hayata geçirmiştir (Clegg, 2009, 126-127). Aşamalı olarak küresel piyasa ekonomisine kendine özgü bir piyasa ekonomisi ile adapte olmaya çalışan Çin, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş ve sahip olduğu ucuz işgücü sebebiyle çok uluslu şirketlerin yatırım alanına dönüşmüştür. 2001 yılından itibaren dünyanın bir numaralı gücü olan ABD ile Asya Pasifik'te bölgesel büyük güçlerden olan Japon ekonomisindeki durgunluk sırasında dahi Çin'in ekonomisi büyümeyi sürdürmüş ve 1997 yılında bölgede meydana gelen ekonomik krize rağmen bölgenin ekonomik lokomotifi görevini üstlenmiştir. Nitekim bu durum Filipinler'deki elektrik sanayisinin gelişmesi örneğinde olduğu gibi bölgedeki diğer aktörlerin de ekonomilerine katkıda bulunmuştur (Clegg, 2009, 116-127).

Çin'in artan uluslararası başarısını merkez kayması açısından değerlendirdiğimizde küresel etkilerinin yanında bölgesel açıdan da değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlere yol açan önemli örneklerden birini küresel ekonomik sistemin üç temel taşından birini oluşturan Japonya'nın; Çin, Güney Kore ve diğer gelişmekte olan bölgesel aktörlerin yükselişinden dolayı eski önemini yitirmeye başlaması oluşturmaktadır. ABD ve AB ile birlikte ekonomik üçgenin diğer açısı olan Japonya'nın başta Çin olmak üzere bölgesel aktörler tarafından pozisyon kaybına uğraması da ABD'nin gücünün azalması ve hegemon güç olma kabiliyetini yitirmeye başlaması olarak yorumlanmıştır (Woodley, 2015, 151).

Kennedy (2017, 518-519)'nin eserinde Engels'ten yaptığı alıntıda ifade ettiği gibi 'hiçbir şey ordu ve donanma kadar ekonomik koşullara bağlı değildir'. Tarihsel süreç içerisinde büyük güçler arasındaki savaşlarda belirleyici olan en önemli etken en büyük maddi kaynaklara sahip olmaktır. En çok mali kaynağa sahip olan güç büyük savaşlardan galip olarak ayrılmıştır. Bununla beraber Kennedy, askerî gücün temel kaynağının yeterli zenginliklere sahip olma ve bu kaynakların sağlıklı bir mali yapı ve üstün teknolojiyle desteklenmesine dayandırmıştır. Her ne kadar büyük güçler arasındaki değişim hareketliliğinin temel kaynağını, sağlıklı bir ekonomi ve teknoloji

ile desteklenen askerî güç oluştursa da küresel ekonominin hızı sürekli aynı seviyede kalamamaktadır. Teknoloji ile ekonomik büyüme hızının; hastalıklar, iklim, coğrafya, toplumsal çerçeve, savaşlar gibi durumlara bağlı olmasından kaynaklanan düzensizliği, küresel ekonominin hızını sürekli değiştirmekte ve büyük güçlerin küresel alandaki rollerini farklı sebepler aracılığıyla etkilemesine yol açmaktadır.

Küresel ekonomi hızının toplumsal çerçeve boyutunu etkileyen konulardan birisini göç oluşturmaktadır. Nye (2017a, 74-77)'nin belirtmiş olduğu gibi hassas bir konu olan göç, günümüz küresel gücü olan ABD'nin olası demografik gerilemesini engelleyecek olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin kendi imajı bakımından göçmenler nezdinde cezbedici olması ve göçmenler ile göçmenlerin yakınları arasında sağlıklı bir bilgi alışverişinin bulunması, sahip olduğu sert ve yumuşak güç unsurlarını etkilemektedir. Göç yoluyla kendi ulusal benliğini oluşturmuş olan ABD'nin, Pew[4] kamuoyu yoklamasında vatandaşlarının %36'sının yasal göçe olumsuz baktığı ve sınırlandırılması yönünde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır. Nitekim 2016 yılında Donald Trump ile Hilary Clinton arasında gerçekleşen başkanlık seçiminde, Trump tarafından mültecilerin ve göçmenlerin güvenliği tehdit edenler olarak gündeme getiren söylemler ve tutumlar, seçimin sonucunu etkilemiştir (Rösch, Lebow, 2017, 142). Bununla beraber Brexit kararı alan İngilizlerin, AB'den ayrılmasına neden olarak mülteci sorununu öne sürmesi ve Avrupa'da artan sağ görüşlü hükümetlerin seçim vaatleri arasında göçün tehdit olarak görülmesi (Rösch, Lebow, 2017, 142), göçün küresel siyasi karar alıcıları ve aktörleri üzerinde etki sahibi olduğunu göstermektedir.

ABD ve Avrupa göç karşıtı söylemler kullanırken dünyanın farklı bölgelerinde ise göç ile ilgili çeşitli politikalar üretilmektedir. ABD ve Avrupa'nın sırasıyla Latin Amerika ülkeleri ile Afrika ülkelerinden gelen göçe olumsuz endişeler hakimken; Doğu Asya ülkesi Japonya, Filipinler ve Endonezya gibi bölge ülkelerinden gelen göçle nüfus sorununu çözmeye çalışmakta ve bu doğrultuda politikalar oluşturmaktadır (Khanna, 2011, 201).

Göç edilen ülkeler farklı sebepler oluşturarak göç ve göçmenler ile ilgili olumlu ya da olumsuz tavır takınırken, göç; göç eden ülkeler üzerinde ise küresel piyasa ekonomisi açısından ciddi etkiler oluşturmaktadır. 1966-1976 yılları arasında Çin'de

[4] ABD merkezli Pew Research Center adlı düşünce kuruluşunu ifade etmek için kullanılmıştır (Pew Research Center, [28.12.2020]).

uygulanan ‘Kültür Devrimi’ neticesinde birçok eğitim kurumunun kapatılması Çin’in ülke dışına yönelik beyin göçü vermesine neden olmuştur. Göç çeşitlerinden birini oluşturan beyin göçü yüksek teknoloji üretimi alanlarında ve mühendislik ile uzmanlık gerektiren diğer alanlardaki emek piyasasını oluşturmaktadır (Liu-Farrer, 2009, 181-184). Beyin göçü ile ülkelerinden ayrılan bireyler geri dönüşlerde ise bu bilgi ve tecrübelerini göç ettikleri ülkelerin kalkınmasında ve gelişiminde kullanmaktadırlar. Silikon vadisinde çalışan Hint, İsrail ve Tayvan uyruklu vatandaşların, ülkelerine döndükten sonra yüksek teknoloji alanında sıçrama yaratmaları, uluslararası alandaki aktörler arasındaki gelişim farkının göç aracılığıyla kapandığını göstermektedir. Beyin göçü ile ülkelerinden ayrılıp geri dönüşlerinde, ülke gelişimi açısından önemli katkılar sunan göçmenler ‘yeni argonotlar[5]’ olarak bilinirken, Çin’de ise ‘hai gai’ (deniz kaplumbağası)[6] olarak bilinmektedirler (Khanna, 2011, 203). Beyin göçü neticesinde ülkesini terk eden bireyler (deniz kaplumbağaları) günümüz enformatik ve sanal uygulamaların varlığı sebebiyle ülkesine dönmeden de katkı yapması olanaklı hale gelmiştir. Bu yöntemi uygulayan ülkelerin başlıca temsilciliğini ise Çinliler oluşturmaktadır. Çin bu yöntemi kullanmak için idari araçlarını etkin olarak kullanmakta ve ‘sanal dönüş’ olarak ifade edilen yöntemle vasıflı göçmenlerinden yararlanmaktadır (Hugo, 2012, 43-44).

Özet olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ile SSCB önderliğindeki çift kutuplu sistem, 1991 yılında SSCB’nin dağılmasının sonra ABD hegemonyasında tek kutuplu sisteme dönüşmüştür (Woodley, 2015). 2000 yılından itibaren ise tek kutuplu sistemin varlığını yitirmekte olduğunu dair görüşler ortaya atılmıştır (Mastanduno, 1999). ABD’nin hegemon gücünün azalmaya başladığına örnek olarak Irak’a düzenlemek istediği harekatın Rusya, Fransa ve Çin tarafından engellenmesi gösterilmektedir (Hiro, 2010). Irak harekatının engellenmesi, ABD’nin mutlak gücünün kısılmasıyla tek kutuplu sistemin çökeceğini öne süren çok merkezli görüşlerin iddialarını desteklemektedir (Woodley, 2015). Ayrıca 2007-2008 ekonomik krizi, Soğuk Savaş’tan galip çıkan neoliberalizmin imajını sarsarak farklı tezlerin uluslararası alanda yer bulmasının önünü açmıştır (Schultz, 2015). Bu

[5] Kelime anlamı olarak ‘Argo denizcileri’ olarak kullanılan argonot terimi, Yunan mitolojisinde Jason’un zenginliği ve iktidarı sembolize eden ‘altın post’unu bulmaya çalışan bir grup kahramanın bindikleri gemiden gelmektedir (Nishimura-Jensen, 2009).

[6] Deniz kaplumbağaları (Hai Gai) erişkinliğe ulaştıktan sonra üremek için kendi doğdukları plajlara yuva yapmak için geri dönerler (Deniz Kaplumbağası, [28.12.2020]). Verilen beyin göçünden yararlanması sebebiyle göçmenler için deniz kağlumbağası ifadesi kullanılmaktadır.

doğrultuda Huntigton'un tek-çok merkezlilik ve Çinli düşünürlerin çok sayıda büyük güçten oluşan sistem görüşleri ortaya çıkmıştır (Zakaria, 2008).

ABD önderliğindeki sistemin evrilmeye başlamasının birçok sebebi bulunmaktadır. Bunlardan biri büyük güçler arasındaki güç mücadelesinde belirleyici rol üstelenen sağlıklı mali yapı ve teknolojiyle desteklenen askerî güçtür. Ancak teknoloji ve mali yapıyı etkileyen de çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları hastalıklar, iklim, coğrafya, savaşlar ve toplumsal çerçevedir (Kennedy, 2017). Göç ise sınır aşıcı niteliğiyle toplumsal çerçeveyi etkilemektedir. Yumuşak güç unsurlarını etkileme kabiliyetine sahip olan göç, ABD'nin ulusal benliğinin oluşmasında, uluslararası imajında ve demografik yapısı üzerinde rol oynamaktadır (Nye, 2017a). ABD'nin halefi Çin ise yüksek teknoloji üretimi alanlarında ve mühendislik ile uzmanlık gerektiren diğer alanlar da denizaşırı emek göçünden yararlanmaktadır (Liu-Farrer, 2009). Özellikle Çinli denizaşırı göç, yerel ekonomilere ve sosyal istikrara havaleler yoluyla katkı yapması nedeniyle Çin tarafından kaynak madenleri olarak görülmektedir (Thunø, Pieke, 2005). Nitekim küresel düzeyde bölgesel güçler arasındaki rekabette ve Çin ile ABD arasında gerçekleşen rekabet ortamında etki edebilme özelliğine sahip olması nedeniyle uluslararası emek göçü sebep ve sonuçlarıyla birlikte açıklanması önem arz etmektedir.

3. GÖÇE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

3.1. Uluslararası Göçün Ortaya çıkmasına Neden Olan Faktörler ve Emek Göçünün Tarihsel Gelişimi

Uluslararası göç, her ne kadar son birkaç on yılda uluslararası politika gündeminde önem arz eden bir konuma gelmiş olsa da göçün varlığı yeni bir olgu olmayıp tarihin kendisi kadar eskidir (Wickramasekara, 2011, 78). Ancak önem kazanmaya başladığı tarih 16. yüzyılın ortalarıdır. Keşfedilen kıtaların geniş kahve, şeker ve pamuk plantasyonlarında ihtiyaç duyulan işgücü talebi, Afrika veya yeni kıtalardaki yerlilerin köle edilmesiyle sağlanmıştır (Toksöz, 2006, 11). Sanayileşme çağına kadar en yüksek kazanım sağlayacakları yere göç etmelerinin yanı sıra emek göçmenleri, ya emek gücüne ihtiyaç duyulan bölgelere zorla getririlen ya da özgür olup diğer işçilerin sahip olduğu hakların çok azına razı olan işçiler olarak kapitalist sistemin işgücü talebini karşılamıştır (Castles, Miller, 2008, 70). Sanayileşme dönemine kadar yeni dünyadaki sömürgelerde genellikle zor kullanılarak sağlanan işgücü, merkez ülkelerin 18. yüzyılın ortalarında sanayi çağına girmesiyle kölelik sisteminden farklı olarak yeni sistemler geliştirilerek işgücü talebi tedarik edilmiştir. Sanayi devrimini takip eden 30 yıllık dönemde kır bölgelerde yaşayan insanların mülksüzleştirilmesi ve kent yoksullarının iş bulmalarındaki zorluklar, göçün zirveye oturmasını sağlamıştır. Ancak göç veren ülkelerin artan işgücü istihdam etme gerekliliği, göçün hızını yavaşlatmıştır. Göçün zirveye çıkmasına neden olan faktörlerin temelinde sanayileşen ülkelerin ürünlerinin çevre ülke pazarlarında kendine yer edinmesinden dolayı kırsal bölgelerdeki insanların topraklarını kaybetmesi ve kentlerdeki zanaatkarlık gibi mesleklerin eski önemini yitirmesi yatmaktadır. Bu süreç işgücü piyasasında yeni bir sistem olan ve genel olarak Çinli ve Hintli göçmenlerin baskın olduğu sözleşmeli işçi sisteminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu süre zarfında göçün genel işlevi ucuz işgücünü sağlamak olmuştur (Toksöz, 2006, 11-15).

Sanayi devrimi sonrası gelişmelerin ardından göçün ivme kazandığı diğer bir tarih ise II. Dünya Savaşı sonrası dönemdir. II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulan kapitalist

sistemin getirdiği maliyeti minimize etme girişimleri, uluslararası şirketleri ortaya çıkarmıştır. Uluslararası şirketlerin gelişmekte olan ülkelere genişlemeleri, mevcut piyasa sistemi içinde kendine yer edinemeyen bireylerin, sanayileşmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelere göç etmelerine neden olmuştur (Toksöz, 2006, 4-5). Göçmenlerin varış sahalarının ortaya çıkmasında siyasal mücadeleler, ekonomik değişimler ve şiddetli çatışmalar önemli rol oynamıştır. Bu faktörler nedeniyle gerçekleşen göç, günümüzde farklı şekil ve normlara dönüşmeye başlamıştır. Nitekim bu şekil ve normlar altında göç; gitgide hızlanmakta, küreselleşmekte, farklılaşmakta, kadınsallaşmakta ve siyasallaşmaktadır (Castles, Miller, 2008, 11-14).

Göçü tetikleyen faktörler tek yönlü değildir. Kaynak ülke açısından değerlendirildiğinde, ülkeler arasındaki işgücü talebindeki farklılıklar, bireylerin ekonomik fırsatlar açısından zengin olan bölgelere gerçekleşmesine neden olmaktadır. Göç alan ülke açısından ise nüfus artışındaki dengesizlikler ve yaygın işgücü kıtlığı, başta nitelikli göçmen olmak üzere göç teşvik programlarının hazırlanmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla işgücü arzının esnek olması ve herhangi bir ülkede iş talebinin artıyor olması, o ülkeye önemli derece bir göç dalgasının oluşmasına yol açmaktadır (Carbaugh, 2007, 1-3).

Uluslararası göç entegrasyon, politika, insan hakları, işgücü piyasaları ve kalkınmayı içeren birçok boyutlu karmaşık bir ağdan oluşmaktadır. Bu nedenle her düzeyde işbirlikçiler ve ortakların dahil edilmesi gerekmektedir (Wickramasekara, 2011, 87). Bununla beraber emek göçü çerçevesinde göçmenler, çok çeşitli gruplara ayrılmaktadırlar. Bu gruplardan bazılarını;

- belirli projeler için gruplar halinde işe alınan sözleşmeli işçi göçmenleri,
- genellikle belirsiz dönemler için bireysel taşeron işçileri,
- kısa süreli projeler için görevlendirilenler,
- ortak girişimlerde tercih edilen yüksek vasıflı idari, teknik ve profesyonel (PMT) çalışanlar,
- mevsimlik işçiler ve girişimciler oluşturmaktadır (Salt, 1992, 1078).

Diğer önemli göçmen gruplarından bazılarını ise göç ettikleri sırada iş nedeniyle hareket etmezken, daha sonraki süreçte işgücü piyasasına dahil olarak, göçmen işgücünün bir parçası haline gelenlerdir. Bunlar;

- kursları sırasında geçici olarak çalışanlar,
- yeterlilik eğitiminin ardından daimi olarak devam eden yabancı öğrenciler,
- kabul edilmeden önce işgücü piyasasına gayri resmi olarak giren ve taleplerinin reddedilmesine rağmen yasadışı olarak kalanlar ve çalışan sığınmacılar,
- kabul edildikten sonra yasal olarak işgücü piyasasına giren mülteciler,
- turist olarak geldikten sonra kalma süresinin dolmasına rağmen piyasa içinde varlığını sürdürmekte devam edenlerdir (Salt, 1992, 1078-1081).

Tablo 3: Mevcut Uluslararası Göç

	2000	2015	2019
Gelişmiş Ülkelere Yönelik Göç	103,961,989	140,643,317	152,069,261
Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Göç	69,626,452	108,217,979	119,572,844
Toplam	173,588,441	248,861,296	271,642,105

United Nations: Department of Economic and Social Affairs, **Total International Migrant Stock**, [13.06.2020], https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp'den uyarlandı.

Çeşitli gruplar ve farklı sebeplerden ötürü gerçekleşen göç dalgaları günümüzde önemli verilere ulaşmıştır. Tablo 3'te görüldüğü gibi uluslararası göçmenlerin sayısı 2015 yılında 248 milyon iken 2019 yılı itibarıyla 271 milyonu aşmıştır. Oluşan bu göç dalgasının 175 milyonu yüksek gelirli ülkelere, 82 milyonu ise orta gelirli ülkelere yönelik gerçekleşmiştir. Uluslararası alanda gerçekleşen göç hareketlerinin 83 milyonu aşkın kişisine ise Asya kıtasındaki ülkeler ev sahipliği yapmaktadır (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, [13.06.2020]).

2019 yılında neredeyse 272 milyonu bulan göç oluşumlarının yaklaşık üçte ikisini işçi göçleri oluşturmaktadır (International Organization for Migration (IOM), 2019, 2). 2017 yılı verilerine göre gerçekleşen işçi göçünün 111.2 milyonu yüksek gelirli ülkeleri, 47 milyonu aşkını ise orta gelirli ülkeleri varış noktası olarak belirlemiştir (International Labour Organization, 2018, 8-9). Uluslararası göç ile ilgili olarak dikkate alınması gereken başka bir husus ise bölgesel olarak gerçekleşen göç dalgalarıdır. 2000 ile 2017 yılları arası göç hareketleri incelendiği zaman göç güzergahlarında eğilimin yer değiştiği göze çarpmaktadır. 2000 yılında Avrupa, Asya

ve Kuzey Amerika'ya gerçekleştirilen göç hareketleri sıralamasında zirvede Avrupa yer almaktaydı. Ancak 2017 yılına geldiğimizde Avrupa'ya yönelik göç 82 milyonda kalırken, Asya kıtası 84 milyon ile zirveye yerleşmiştir (International Organization for Migration (IOM), 2019, 24).

Tablo 4: Göç Hareketleri

	Avrupa (milyon)	Asya (milyon)	Kuzey Amerika (milyon)
2000	56.3	49.2	40.4
2017	77.9	79.6	57.7

United Nations: Department of Economic and Social Affairs, **International Migration Report 2017: Highlights** (New York: 2017), 5 ten uyarlandı.

3.2. Uluslararası Emek Göçü Teorileri Çerçevesinde Göçe Neden Olan Faktörlerin Açılımı

Uluslararası emek göçünü açıklamaya çalışan teoriler genelde ekonomi temelli olmuşlardır. Bu teoriler temelde üç soruya cevap verecek şekilde oluşturulmuştur: (1) Göçmen akışının yönünü, boyutunu ve yapısını belirleyen faktörlerin analizi, (2) Göçmenler, göç ettikleri ülkelerde nasıl uyum sağlarlar? (3) Göç veren ve göç alan ülkeler üzerinde göçün oynadığı ekonomik rolü nedir? Ancak bu soruların hepsini birlikte ele alan tek bir göç teorisi mevcut olmadığına dair eleştiriler vardır. Eleştirilerin genel hedefini, teorilerin çeşitli sorunların herhangi birinde yoğunlaşması oluşturmaktadır (Borjas, 1989, 457-459).

Genel anlamda göç teorileri; ekonomik göç teorileri, tarihsel-yapısalcı göç teorileri ve disiplinler arası yaklaşımlar başlıkları altında detaylandırılmaktadırlar. Ekonomik göç teorilerden olan neoklasik ekonomik bakış açısına göre; bireyler, nüfusun yoğun olduğu bölgelerden seyrek olan bölgelere, gelir düzeyinin düşük olduğu bölgelerden yüksek olan bölgelere göç etme eğilimindedirler. Neoklasikçiler, göçün nedenleri olarak bazı itme ve çekme özellikleri üzerinde durmaktadırlar. Bireylerin doğdukları bölgelerden diğer bölgelere göç etmesine neden olan; düşük yaşam standartları, demografik büyüme, ekonomik fırsat yoksunluğu ve siyasi baskılar itici faktörler potasında yer verilmiştir. Öte yandan çekici faktörleri ise emeğe olan talep, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler olarak belirtilmektedir (Castles, Miller, 2008, 30-44).

'İtme'-'çekme' bağlamında göçü değerlendiren neoklasikçiler, göç oluşumlarının belirleyici kılan özelliklerinin daha çok 'çekme' faktörleri olduğunu ifade

etmişlerdir. Bunun temelinde bireylerin, kendi ekonomik durumlarında iyileşme yaratmak istemeleri yatmaktadır. Böylece göç, genellikle düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretli bölgelere gerçekleşmektedir (Ohlin, 1935, 30-31). Gerçekleşen göç dalgaları, göç alan ülkelerin emek piyasalarını etkilemektedir. Göçün kitlesel ve yüksek sayıda gerçekleşmesi, emek piyasasını oluşturan yerli emeğin ücretini belirleyebilme olanağına erişmesine neden olmaktadır. İç emek arzının üretim ihtiyacını karşılayamaması neticesinde gerçekleşen emek ücretlerindeki artış, kitlesel ve çok sayıda göçün dışarıdan ithal edilmesiyle emek arzındaki ücretindeki artış engellenmekte ve asgari seviyeye indirilmektedir. Nitekim neoklasikçiler, emek ücretinin asgari seviyeye inmesinin temel sebebin dışarıdan ithal edilen kalifiyeli emeğe dayandırmaktadırlar. Kalifiyeli elemanların böyle bir duruma sebep olabilme olasılığının olmasının yanında bu olasılığın düşük olduğu ve kalifiyeli elemanların, emek ücretinin fiyatını düşürmesinden ziyade yeni iş alanları yaratarak, emek arzına olan ihtiyacı arttırabilme niteliğine sahip olduğunun da altını çizmektedirler. Bununla beraber emek ücretini düşüren kalifiyesiz ve kitlesel emek göçünün, yerel emekçiler tarafından göçe yönelik düşmanca tavırlara sebebiyet vermekte ve hükümetlerin göç kısıtlayıcı adımlar atmasına neden olduğu belirtilmektedir (Lewis, 1954, 176-177).

Emek göçü oluşumlarını açıklamaya çalışan ‘dünya sistemi’ kuramı, makro düzeyde bir ekonomik iş bölümü üzerinde durmaktadır. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren bölünmeye başlayan iş ve emek bölümünde en önemli faktörün kapitalizm olduğu ifade edilmektedir. Kapitalizmin getirdiği normlarla küresel piyasa, ‘çekirdek, yarı-çevre ve çevre’ olacak şekilde katmanlı alanlara ayrılmıştır (Wallerstein, 2011, 115-162). Dünya sistemi kuramı ortaya çıkan merkez, çevre ve yarı çevre oluşumunun temellerinden birin tarıma elverişli alanların kullanımın bölünmesine dayandırmış ve bunun emek göçünün sistem içinde artmasının nedeni olarak kabul etmektedir. 16. yüzyılda tarıma elverişli alanların kullanımının bölünmesi sürecinde hem artan nüfus hem de kırsal nüfusun kasabalara göçü neticesinde kasabaların alanı genişlemesi, toprak kaynakları üzerinde nüfus baskısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bununla beraber dağlardan ovalara iş için inen geçici işçilerin ve orduların dağıtılmasından dolayı boşta kalan askerlerin bir kısmı, yeni endüstriler için vasıfsız işgücünü sağlarken bir kısmı da göç etmiştir. Kapitalist tarım sisteminin oluşmasına neden olan bu süreç merkez, yarı çevre ve çevre olarak adlandırılan yapıların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Wallerstain, 2011, 116-350).

Birçok disiplini kapsayan ‘göç sistemleri kuramı’ (Castles, Miller, 2008, 35), Asya-Pasifik’teki farklı ülkelerden ve bu ülkelere yönelik göç oluşumlarının çok çeşitliliği ve sebeplerinin farklılık göstermeleri nedeniyle göç oluşumlarının spesifik tek bir kaynağı olmadığını vurgulayarak genel olarak ele alınmasının gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Göç sistemler kuramı üç başlık altında kategorizelenmektedir. Bunlar; Devletler arası ilişkiler ve kıyaslamalar, kitlesel kültür bağlantıları, aile ve sosyal ağlar başlıklarıdır. Başlıkların çok çeşitli ve çok boyutlu olmasının nedeni; kavramsal olarak ifade edildiği gibi uluslararası göçün sınırları aşan bir niteliğinin olması sebebiyle bir siyasi sistemden kendisinden başka ve farklı olan bir siyasi sisteme geçişin söz konusu olmasıdır. Göç oluşumları etkileyen önemli faktörlerden bazıları ise ülkeler arası ilişkiler boyutunda ele alınan ekonomi ve politikadan farklı olarak kültürel ve sosyal çevrelerdir. Bir zamanlar göçün önünde büyük bir engel teşkil eden kültürel ve dilsel farklılıklar; artan kitle iletişim araçları, uluslararasılaşma, İngilizcenin uluslararası ortak dil olarak hızlı yayılması gibi faktörler nedeniyle ciddi seviyede aşılmıştır (Fawsett, Arnold, 1987, 453-463). Göç sistemleri kuramının ortaya koymuş olduğu bu perspektifler nedeniyle birçok hipotez ve önerme ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları:

- Sistem içinde yer alan ülkelerin coğrafi açıdan yakın olması zorunluluk teşkil etmez. Coğrafi yakınlık göç oluşumlarını kolaylaştırır fakat garanti etmez.
- Birçok gönderici ülkeden göç oluşumlarının dağınık merkez ülkeler tarafından kabul edilmesi vasıtasıyla çok kutuplu sistemler mümkün olur.
- Ülkeler birden fazla göç sistemini barındırabilir.
- Siyasi ve ekonomik koşullar değişerek yeni sistemler geliştirir. Dolayısıyla istikrar, değişmez bir yapı olmaktan çıkmaktadır (Massey ve diğ., 1993, 454).

Göç oluşumlarının çeşitlilik arz etmesi nedeniyle ortaya birçok teori atılmıştır. Ancak bu teoriler, göç oluşumlarını detaylı ele almasına rağmen göçü tam olarak açıklayamamaktadırlar. Neoklasik görüşe göre göç oluşumlarına sebep olan çok sayıda itme-çekme faktörünün olmasına rağmen asıl sebep ekonomiktir. İtme faktörleri olarak düşük yaşam standartları, demografik büyüme, ekonomik fırsat yoksunluğu ve siyasi baskıları öne sürülürken çekme faktörlerine ise emeğe olan talep, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler örnek olarak gösterilmiştir (Castles, Miller, 2008). Uluslararası sistem içindeki güç mücadelesi açısından neoklasikçilerin göçe sebep görüşleri ele alındığında göçün genel olarak sert güç

kaynaklarını etkilediğine varılmaktadır. Tarihsel-yapısalcı bir teori olan dünya sistemler teorisine göre uluslararası göçün kaynağı olarak kapitalizm ve kolonyal sistem ön plana çıkarılmıştır. Nitekim kapitalist düzen çerçevesinde uluslararası sistem merkez, çevre ve yarı çevreye ayrılmıştır (Wallerstain, 2011). Yapısal boyutta ele alınan bu teori; göçün, uluslararası sistemde yer alan büyük güçler arasındaki ilişkilerde geçmişten gelen bağların önemini ortaya koymaktadır. Bununla beraber bu teori, üç katmana ayrılmış olan uluslararası sistemin, tek-çok merkezlilik (Huntington, 1999) gibi alternatif sistemler içinde göçün var olabilecek etkisini anlamada yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan göç oluşumlarını birçok farklı disiplin aracılığıyla açıklayan göç sistemleri kuramı; göçü, devletler arası ilişkiler, kitlesel kültürel bağlantılar, aile ve sosyal ağlar başlıkları altında kategorizeleştirmiştir (Fawsett, Arnold, 1987). İlk iki teoriden farklı olarak ele almış olduğu kitlesel ve kültürel bağlantılar, uluslararası göçün ardından meydana gelen göç kültürünün (Cohen, Sirkeci, 2011) uluslararası sistem üzerindeki etkilerine açıklık getirmektedir.

4. ASYA PASİFİK BÖLGESİNDEKİ GÖÇÜN NEDENLERİ VE DİNAMİKLERİ

4.1. Asya Pasifik Bölgesi İçinde Gerçekleşen Göç Yolları

2019 yılı verilerine göre 271 milyonu aşan uluslararası göçün büyük çoğunluğunu işçi göçü oluşturmaktadır (International Labour Organization, 2018). Önemli sayıda gerçekleşen uluslararası göç, coğrafi olarak hem uzak hem de yakın bölgelere yönelmektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri genellikle göçmenleri cezbederek varış noktaları içinde yer alırken (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, 2017), Asya-Pasifik'te birkaç ülke dışındakiler emek göçünün kaynak ülkesi konumundadırlar. Nitekim cazip göç varış yerlerinden bazıları Batı Avrupa ülkeleri ve ABD iken, Asya-Pasifik bölgesinde önemli göç varış ülkeleri Avustralya, Tayland ve Malezya ile beraber Japonya'dır. Asya-Pasifik bölgesinde bulunan kaynak ülkelerinin başlıcaları ise Çin ve Filipinler'dir (International Organization for Migration (IOM), 2019).

Uluslararası göç, gelişmiş ülkeler ve gelişmemiş ülkeleri varış yerleri ve kaynak ülkeler temelinde farklı açılardan etkilemektedir. Özellikle son yıllarda Asya-Pasifik bölgesinde meydana gelen gelişmelerde bölgede yüksek rakamlara ulaşan göç oluşumlarının etkisi bulunmaktadır. Göç oluşumlarını etkileyen faktörlerden bazıları ise kültürel ve sosyal sebeplerdir (Fawsett, Arnold, 1987). Nitekim SSCB'nin dağılmasının ardından göç oluşumlarını etkileyen kültür ile gücün ilişkisini ele alan tezler öne sürülmüştür (Huntington,1999). Bu tezlerde kültürün gelecekte ittifak ve düşmanlıkları şekillendirebilecek bir unsur olduğu iddia edilmiştir.

Asya-Pasifik'te Çin'in yükselişi hem bölgesel hem de uluslararası alanda güç ve konumu koruma rekabetini arttırmıştır. Bölgesel çerçevede Japonya ile rekabet içinde bulunan Çin, uluslararası alanda ABD'nin halefi olarak AB ve Hindistan gibi diğer güçler ile kıyaslanmaktadır (Gray, Murphy, 2013). Özellikle ABD'nin gücünde ortaya çıkabilecek değişimlerin; ekonomik, askerî ve kültürel açıdan kendi gücünü ve çıkarlarını savunacak aktörler için rekabet ortamı sağlayabilecek olması (Huntington, 1999), Çin ile Japonya'nın ikili ve bölgesel ilişkilerine önem atfetmektedir. Ayrıca

küresel ve bölgesel güçlerin ittifak ve düşmanlıklar oluşturacak olmaları nedeniyle Asya-Pasifik'teki önemli stratejik değere sahip Filipinler ve Myanmar'ın tutumları, sistemde mücadele içinde bulunan küresel güçlerin rekabetinde belirleyici rol üstlenecektir. Bu bölgede bulunan stratejik değere sahip ülkelerin yanı sıra küresel çapta önemli rol üstlenen AB gibi aktörlerin pozisyonlarıda uluslararası sistemi doğrudan etkilemektedir (Modelski, 1978).

Dolayısıyla günümüz ABD önderliğindeki sistemde ortaya çıkabilecek değişimlerin hem bölgesel hem de küresel birtakım sonuçları beraberinde getirecektir. Uluslararası göç, sert (Scharrenberg, 1929) ve yumuşak güç unsurlarını (Nye, 2017a) etkileme kapasitesine sahip olması nedeniyle maydana gelebilecek değişimlerin şekillenmesinde rol oynama kapasitesine sahip görünmektedir.

4.1.1. Filipinler'den Japonya'ya Yönelik Göç Akışı

4.1.1.1. Tarihsel Süreçte Japonya – Filipinler İlişkisi

Filipinler ve Japonya arasındaki ilişkiler düzeyi genel itibarı ile ticaret aracılığıyla gelişmiştir. İki ülke ilişkilerinin ticaret aracılığıyla geliştiğinin belgeleri 16. yüzyıla dayanmaktadır. Bu belgelerdeki verilere göre hafif üretim araçları üreten Japonya, hammadde kaynağı bakımından fakir bir ülke olmasından dolayı bu ihtiyaçlarını ticaret vasıtasıyla gidermeye çalışmıştır. Filipinler'in bazı limanlarının ticaret merkezi olması sebebiyle, Filipinler'e gelen hammadde Japonların ilgisini çekmiş ve ticaret yoluyla hammadde transferi sağlanarak iki bölge arasında ilişkiler gelişmiştir (Yu-Jose, 2003, 182-183).

1570 yılından 1898 yılındaki ABD-İspanya Savaşı'na kadar İspanyol kolonisi olarak varlığını sürdüren Filipinler, 1898 yılından sonra savaşın kazananı olan ABD'nin denetimine girmiştir. ABD'nin kontrol süresi, 1946 yılında Filipinler'in bağımsız bir ülke statüsü kazanmasına kadar devam etmiştir (Choy, 2007, 558-559). ABD öncesi İspanyol denetimi altındaki Filipinler, ekonomik açıdan Japonların olası koloni sahalarından biri olarak görülmüştür. Özellikle İspanyolların zayıf bir devlet olması, Japonların ilgisini bu bölgeye yönlendirmelerinde önemli bir etken olmuştur. Japonların Pan-Asyanizm hedefleri çerçevesinde gündeme getirilen kolonileştirme, temelde 1868 yılında gerçekleştirilen Meiji Restorasyonu ile Japonların eğitim, kültürel gelişim, politika ve ekonomi alanında batılılaşmanın vurgulanmasına dayanmaktadır. Nitekim Pan-Asyanizm, Çin başta olmak üzere Asya ülkeleri

tarafından ilgiyle karşılanmış ve ideolojik bir forma dönüşerek Japonların askerî genişleme politikaları gerekçesine bürünmüştür (Hayase, 1999, 31-32). Ancak 1910'lu yıllardan tarihten itibaren Japonlar, kendi ulusal ekonomik kalkınmaları lehine artı kazandıracak konular olan ticaret, göç ve doğal kaynaklarının kullanımı konularıyla ilgilenmeye başlamışlardır (Hayase, 1999, 31).

Japonların geliştirmiş olduğu bu argümanlar Filipinlilerin dikkatini çekmiştir. Ancak Filipinlilerin ilgisi kısıtlı alanlarda yoğunlaşmıştır. 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nı kazanması nedeniyle 88 Filipinli öğrenci tarafından Manila'daki Japon konsolosuna tebrik mesajı göndermiştir. Öğrencilerin tebrik mesajları Japonların askerî alandaki başarılarının Filipinlileri etkilediğini dair örnek teşkil etmektedir. Kültürel alanda ise, II. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede yoğun ilişkiler yaşandığına dair bilgiler kısıtlıdır. Bunun temelinde kültürel açıdan Filipinlilerin, bazı yönleriyle Japon kültürüne hayranlık beslemesine rağmen çoğunluğun Japon kültürünü kabul etmedeki zorluk yatmaktadır. Örneğin kültürel alanda Japon sanatına karşı Filipinlilerin ilgisi pozitif yönde olmasına rağmen Japon yönetim biçiminin demokratik değerlerden uzak olması, Filipinlilerin duruma mesafeli yaklaşmasına neden olmuştur (Yu-Jose, 2001, 41-44).

1939 yılına gelindiğinde ise Japonların propaganda araçlarını etkin kullanımı; Filipinlilerin, demokratik değerlere sahip olmayan Japonya'ya ilgisini pozitif yönde değiştirmiştir (Goodman, 1970, 239). Bu pozitif ilgiye rağmen, ABD'nin 1946 yılındaki bağımsızlık vaadi, Japonların Filipinler üzerindeki emperyal çıkarlarına darbe vurmuştur. (Goodman, 1978, 220).

1946 yılına kadar geçen süre zarfında Filipinler ile Japonya arasında ciddi etkileşimler olmuştur. Ancak bu etkileşimler; Filipinler İspanyol kolonisi iken Japon – İspanyol, ABD'nin hakimiyeti altındayken ise Japon – Amerikan paralelliğinde kendilerine yer tutmuşlardır. Filipinler'in II. Dünya Savaşı öncesi dönemde egemen bir devlet olmaması, etkileşimlerin bu doğrultuda gerçekleşmesinin altında yatan temel nedenlerden biridir. Egemen devlet konumuna yükselen Filipinler ve Japonya arasındaki ilişkiler Japonya'nın ekonomik bir güç olması nedeniyle Filipinler aleyhine gelişmiştir. Özellikle 1980'li yıllarda Japonya'nın kültür araçlarını kullanarak yoğun bir kültür ihracına girmesi nedeniyle desteklediği kültürel festivaller, her iki ülkenin kültürlerini tanıtması yerine baskın olarak Japon kültürünü ön plana almıştır. Japon kültürünün yaygınlaşması için yapılan politikalar; eğitim,

sinema ve sanatın tanıtımından Japonya'da nasıl çalışılacağına kadar çeşitlilik arz etmiştir (Yu-Jose, 2003, 178-179). Özellikle Japonya'da nasıl çalışılacağına dair eğitimlerinin kültürel festivallerde verilmesinin nedenlerinden biri, 1970'lerin başlarından itibaren Filipinler hükümetinin yurtdışına emek göçünü teşvik etmesi (Choy, 2007, 567-568) olarak görülmektedir.

4.1.1.2. Özel Bir Emek Göç Ülkesi: Filipinler

Filipinler'in 2018 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'sı 330.91 milyar dolarken (World Bank, [14.06.2020]), yurtdışından Filipinler'e yapılan havale ücretleri 2018 yılında 33.83 milyar dolar olmuştur. Elde edilen verilere göre yurtdışından en çok havale gönderilen ülkeler arasında Filipinler; Çin, Hindistan ve Meksika'nın ardından 4. sırada yer almaktadır (International Organization for Migration (IOM), 2019, 36). Filipinler'in havale ücretini karşılayan dış göçü, 2019 yılı verilerine göre 5.4 milyona ulaşmıştır (Migration Data Portal, [14.06.2020]).

Filipinler'den göç eden bireylerin profilleri diğer Asya-Pasifik ülkelerine nazaran daha ideal yapıdadırlar. Nitekim göç eden bireylerin eğitim seviyelerinin üniversite mezunu olması; bilgi teknolojisi, öğretmenlik ve hemşirelik gibi yüksek beceri isteyen meslek gruplarındaki ihtiyacı karşılamak için nitelikli bir yapıya bürünmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla Filipinli göçmenler sahip oldukları bu vasıflar sayesinde daha çok Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri ile yüksek ve orta-yüksek gelirli ülkelere göç etmektedirler (Ahsan ve diğ., 2014, 57).

Filipinler'den göç eden göçmenlerin çoğunluğunu üniversite mezunlarını oluşturması, Filipinler'in aynı zamanda 'beyin göçü'de verdiği anlamına gelmektedir. Yüksek havale ücretlerinin ekonomiye olumlu katkılarının yanı sıra ciddi anlamda verilen beyin göçü ülke çapında kalkınmayı baltalayan unsurlardandır (Faist, Fauser, Kivisto, 2011, 212). Ancak beyin göçü kalkınmayı baltalamasının yanında Filipinler'e pozitif katkı yapan yurtdışından gönderilen paralar, ekonominin direği haline gelmiştir. Özellikle 1970'lerden itibaren ülkeye hem olumlu hem de olumsuz katkılara neden olan yurtdışına göç, ülkeye bir göç kültürü kimliği kazandırmıştır. Göç kültürünün oluşmasında kolaylaştırıcı politikalar ve göçmenlerin haklarının korunması gibi hükümet politikaları ile beraber göçün kurumsallaşması önemli rol oynamıştır. Göç kültürünün oluşmasında etkili olan diğer önemli

hususların bazılarını; 1970'lerde zaten var olan yurtdışına yönelik göçün itme gücüne sahip olması, petrol kriziyle ülke içi ekonominin iş ve makul ücret sağlayamaması ve ekonomik büyümenin artan nüfusa ayak uyduramaması oluşturmaktadır (Asis, [14.06.2020]). Ulusal ekonominin yetersizliği nedeniyle başlayan dışa yönelik göç hareketleri, günümüzde Asya-Pasifik bölgesindeki göç veren ülkeler arasında Filipinler'i ikinci sıraya yükseltmiştir. Asya-Pasifik bölgesinde ilk sırada yer alan Çin'in uluslararası emek göçmeni 10.7 milyonken, Filipinli göçmenlerin sayısı 5.4 milyondur (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, 2019, 3).

Filipinler'in 1970'li yıllardan itibaren istikrarlı göç vermesinin nedenleri arasında Filipinler yönetiminin oluşturduğu kurumsal çerçeve yer almaktadır. 1950-1960'lı yıllarda Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1949 tarihli 97 konvansiyonunun 86 sayılı kararları doğrultusunda diğer ülkelerle çift taraflı antlaşmalar yapılmıştır. Çift taraflı başlayan bu süreç 1982 yılından itibaren emek göçüne yönelik ulusal düzeyde kurumların oluşturulmasna neden olmuştur. Bunlardan ikisi the Philippine Overseas Employment Administration (POEA) ve the Overseas Workers Welfare Administration (OWWA)'dir (Battistella, 2012, 27-30). Özellikle 1974 yılında başlatılan yurtdışı istihdam programı Filipinler hükümetine göçü teşvik eden ilk ülke niteliği kazandırmakta ve göç alanında Filipinler örneğini spesifikleştirmektedir (Chong, 2018, 515-516).

4.1.1.3. Filipinler ve Japonya'nın Göç Politikaları ve İki Ülke Arasında Gelişen Göç Süreci

Filipinler ile Japonya arasındaki göç ilişkileri tarihsel süreç içerisinde kaynak ülke ve varış noktaları açısından hep aynı yönlü olmamıştır. Filipinler'in İspanyol yönetiminde olduğu süre zarfında ve II. Dünya Savaşı başlarında Japonya, kendi etki alanını genişletmek için göç yolunu kullanmıştır. İspanyol hakimiyeti altındaki Filipinler'e 90 bin kişi gönderen Japonya, iki ülke arasında dostane ilişkilerin kurulmasını ve İspanyollara karşı olası bir isyanda Filipin halkını desteklemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda milliyetçilik düşüncesi çerçevesinde bir Japon vatandaşlık hareketi olarak ortaya çıkan 'göç yoluyla Filipinler'i kolonileştirme hareketi' ortaya çıkmıştır (Hayase, 1999, 34-44). Bu göç yolu politikası ile hiçbir toprak elde etme hırsının bulunmadığı sadece ekonomik çıkarlarını artırmak istenildiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca Japon başkonsoloslardan Kihara Jitarô'nun

‘kültürel ve ekonomik stratejiler beraber gitmiyor, bilakis kültürel strateji ekonomik stratejiden önce gelmeli’ ifadesi ile 90 bin Japon göçmenin, dostane ilişkilerin kurulmasındaki asıl amacını ortaya koymuştur (Yu-Jose, 2001, 409). Ancak göç politikası, iç kamuoyunda göçe olan olumsuz tutumdan dolayı bazı tepkilere yol açmıştır. Fakat asıl başarısızlığını Japonya’nın Filipinler’i işgal ettiği sırada Filipinler’de yaşayan Japonların geri plana atılması neticesinde yaşamıştır. Batılıları kovmak amacıyla geliştirilmek istenen dostane ilişkiler, Japonların; Filipinler’deki Japon ve Filipinlilere karşı olan aşağılayıcı ve sınıflandırıcı tavırları, göç politikasının akıbetini belirlemiştir (Hayase, 1999, 34-44).

Yakın tarihte ise göç yoğunluğu Japonya’ya doğru yönelmiştir. Japonya, özellikle 1980’lerin ikinci yarısından itibaren elde etmiş olduğu çok yüksek büyüme oranları ve yüksek yaşam standartları nedeniyle göç alan bir ülke konumundadır (Bartram, 2000, 6). 1960’lı yılların sonlarında Japonya emek piyasasına kadınları geri çağırması, emek gücünün ihtiyacını tam olarak karşılayamamıştır. İç unsurlarla gerekli olan emek ihtiyacının karşılanamaması Japonya’yı, dışarıdan işçi göçü alımına yöneltmiştir. Nitekim bu çerçevede 1970’lerden itibaren emek göçü ile ilgili politikalar oluşturulmuş ve dış emek göçü alımı teşvik edilmiştir. Ancak ilk petrol krizinin Japon piyasası üzerindeki yıkıcı etkileri, dış göç alımını baltalamış ve geri plana atmıştır. 1980’li yıllardan itibaren yükselişe geçen Japon piyasasında işçi gücü eksikliği yeniden ortaya çıkmıştır. Yükselen Japon ekonomisi, emek gücü eksikliğini 1980’den 1985 yılına kadar az bir oranda ülke dışından karşılamıştır. Bu tarihten itibaren yurtdışından karşılanan iş gücünün sayısı ise giderek artmıştır (Mori, 1997, 62-63).

Japonya resmi olarak göçe karşı kapalı-kapı politikasına karşı 1985-2008 yılları arasında rekor seviyede göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bu süreç zarfında göçmen sayısı 850 binden 2.2 milyona çıkmıştır. 190 farklı ülkeden gelen göçmenlerin yoğun olarak çıkış noktalarını Çin, Güney Kore, Filipinler ve Tayland gibi Asyalı ülkeler oluşturmaktadır. Ayrıca bölge dışından ise başlıca olarak Brezilya ve Peru’dan gelen Nikkei’lerdir (Chung, E., 2010, 4). 2019 yılına gelindiğinde ise ülkedeki göçmen sayısı 2,5 milyonu bulmuştur (Migration Data Portal, [15.06.2020]).

Japonya’ya yönelik gerçekleşen göç ciddi bir seviyede olmasına rağmen diğer Asya ülkeleri gibi Japonya üzerinde de göçün; ekonomi üzerindeki etkilerinin analizi, yetersiz veri nedeniyle titiz bir çalışmanın yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle

yetersiz donanımlı işçiler üzerinde yürütülen az sayıda çalışmalardan biri 'basit 3-sektör modeli'dir. Kültürel ve etnik açıdan yer alan üç maddeden birincisi, emek göçü yoluyla yabancı kültürün ithal edileceği ve dolayısıyla bu durumun toplumsal bozulmaya sebebiyet vereceğidir. İkincisi, göçmen işçilerin teknolojik gelişmeyi yavaşlatabileceği üzerinde durmaktadır. Üçüncü maddede ise göçmen işçilerin yerel işçilerin istihdam ve ücretleri üzerinde ortaya çıkabilecek olumsuz yanları üzerinde durulmaktadır (Ahsan ve diğ., 2014, 15-103). Japonya'nın endişeyle üzerinde durduğu bu 3 maddenin birincisinin temelinde Japonya'nın tarihsel süreç içinde göçe karşı olan olumsuz tutumu örnek olarak gösterilebilir (Carrozza, 2018, 19). İkinci maddedeki endişe, teknolojik alandaki gelişmelerin olumlu sonuçlanması nedeniyle haksız çıkmıştır. Bununla beraber teknolojideki ilerlemeler ve denizaşırı yoğun emek sürecinin dış kaynağını karşılamakta sağlanan kolaylıklar, emek göçüne yönelik eğilimi en aza indirmiştir (Ahsan ve diğ., 2014, 203). Üçüncü maddede yer alan endişede ise Japonya'nın demografik yapısını oluşturan doğum hızı önemli bir anlam ifade etmektedir. Nüfus doğum hızının yavaş olması sebebiyle Japonya'nın nüfusu yaşlanmaktadır. Doğum hızının düşüklüğü; kamu borcu, refah devleti ve iş gücü piyasaları üzerinde ciddi etkilere neden olmasından dolayı politik alandaki karar vericilerin kültürel homojenlik başlığı altında geçmişten gelen göçe karşıtı tutumlarını yeniden gözden geçirmelerine sebep olmuştur (International Organization for Migration, 2019, 78-80).

Japonya'ya göç eden göçmenlerin çoğunluğunu Çin, Güney Kore, Filipinler, Vietnam ve Brezilya'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. 2019 yılı verilerine göre totalde 2,5 milyona ulaşan bir göçmen varlığına ev sahipliği yapmaktadır. Daha önceden belirtildiği gibi başlıca kaynak ülkelerinden bazıları Çin ve Filipinler'dir. Japonya'ya en çok göç eden grup olan Çinlilerin toplam sayı içindeki varlığı 800 bine yaklaşırken Filipinli göçmenlerin sayısı 300 bine yaklaşmaktadır (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, [21.06.2020]). Filipinler'den Japonya'ya gerçekleşmekte olan göçün önemli bir özelliği ise Filipinli göçmenler arasındaki kadın göçmen varlığının diğer göç eden ülkelere oranla sayısının fazla olmasıdır. Nitekim bu durum göçün getirmiş olduğu nüfus içindeki değişimlerde ve göç sonucu cinsiyet dengesinin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Japonya'ya yönelik ilk göç dalgasında Filipinli kadınlar, çoğunlukla yerli vatandaşlar tarafından artık tercih edilmeyen mesleklerden olan

gece kulüplerinde ve salonlarda hostes olarak çalışmışlardır. Bu meslekler her ne kadar uzun süre emek göçü kapsamı içinde kabul görmese de göç trafiğinin istikrarlı bir biçimde varlığını günümüze kadar sürdürmesinde etkili olmuştur. Filipinli kadınların ve diğer göç türlerinin Japonya'da istikrarlı biçimde gelişmesine neden olan diğer etkenlerden bazılarını ise Japonya'nın 1990 yılında çıkarmış olduğu göç politikası reformunun yabancı vasıfsız işçilerin yasal dayanağını oluşturması ile Filipinler'in resmi ve yetkilendirilmiş aracılarla aktif olarak göçü teşvik etmesidir (Mori, 1997, 63-140).

Filipinli göçmenlerin Japonya'dan aldıkları vizeler genelde 'eğlence vizesi' adı altında alınmaktadır. Özellikle kadın göçmenlerin tercih ettiği bu vize türü, genelde dansçı, şarkıcı ve diğer eğlence sektörü içindeki alanları kapsamaktadır. Ancak eğlence vizesi fuhuş içeren barlar veya kulüpler tarafından istismar edilmektedir. Eğlence alanının yanı sıra Filipinler'den Japonya'ya göç eden göçmenler içerisinde araştırmacılar, yatırımcılar ve teknik uzmanlar da yer almaktadır (Yoder, 2011, 86-87). Eğlence vizesinin istismar edilmesi neticesinde insan ticareti kurbanlarının çoğalması, ABD'nin; Japonya'ya yönelik endişelerini dile getirmesine neden olmuştur (Theoharides, 2018, 8-9). ABD'nin eleştirisini ve endişesini dile getirmesi, Japon hükümetinin politikalarının uluslararası alanda tepki çektiğinin örneği niteliğindedir. ABD'nin endişeleri doğrultusunda Japon hükümeti Filipinler'den gelen göçmenlerin kabul edilme şartlarında değişikliğe gitmiştir. 2005 yılından itibaren Filipinli göçmenler, Japonya vizesi almak için artık daha eğitimli ve daha deneyimli bireyler olma zorunluluğuyla karşılaşmışlardır. Eğitim ve deneyim kriterlerinin yükseltilmesi göçü önemli derecede etkilemiştir. 2004 ve 2006 yılları arasında Filipinler'den Japonya'ya gerçekleşmiş göç verilerine bakıldığında göç rotasındaki yoğunluğun neredeyse eritildiğini göstermektedir. 2004 yılında 71 binin üzerinde olan göçmen sayısı 2006 yılında ani bir düşüşle yedi binin altına gerilemiştir (Theoharides, 2018, 8-9).

Filipinler'den Japonya'ya gerçekleştirilen göçün önemli kısmını oluşturan kadınların, evlilik yoluyla göç etmeleri; evliliği, Japonya'daki göç bileşenlerinden biri haline getirmiştir. Evliliğin önemli bir göç bileşeni olması, çok kültürlülük söylemlerinin ulusal çaptan ziyade aile içinde ortaya çıkan bir kavram olarak ele alınmasına neden olmuştur. Nitekim bu doğrultuda aile içi dinamikleri anlamak için 'eritme potası' ve 'salata potası' gibi kavramlar kullanılmıştır. Ancak bu kavramlar Filipinler'den

Japonya'ya gerçekleşmiş göçü tanımlamada yeterli bulunulmamıştır (Haines, Minami, Yamashita, 2007, 967).

Filipinler'den Japonya'ya doğru gerçekleşen göç hareketlerinin üzerinde durulması gereken başka önemli unsurları ise kültürel ve dini farklılıklar oluşturmaktadır. Japonya'nın tarihsel açıdan uzun bir süre izole edilmiş bir biçimde varlığı devam ettirmesi, yüksek derecede kültürel homojenliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkmış yüksek derece kültürel homojenliğin yanında modern bir ulus devlete geçiş etnik aidiyet kavramını beraberinde getirerek, yeni grupların varlığının kabul edilmesini zorlaştırmıştır. Etnik aidiyete dayalı olması dilsel ve kültürel çeşitliliğin bir ulusal tehdit olarak görülmesine yol açmıştır. Dolayısıyla kültürel değerlerin taşınmasında önemli rol oynayan göçe yönelik kısıtlayıcı politikalar oluşturulmuş, kitlesel göç hareketlerinin gerçekleştirilmesine rağmen göç ülkesi olma düşüncesi reddedilmiştir. Ayrıca medeni ile siyasal haklar başlangıçta reddedilmiş ancak daha sonra yetersiz de olsa kısmen sağlanmıştır (Castles, 2000, 136). İki ülke arasında ortaya çıkan diğer bir farklılığı ise dini inanış oluşturmaktadır. Filipinler'in yüksek çoğunluğu Hıristiyanlığın Katolik mezhebine mensuptur. İnanç olarak ayrı olması etnik aidiyet ve kültürel homojenliğe bir tehdit olarak algılanmasına yol açmıştır. Bununla beraber her Pazar kilise ayinlerinin yapılması Filipinler'den göç eden grupların kaynaşmasını, sıkı bağlar kurmasını ve göçün istikrarlı bir biçimde sürdürülmesini sağlamaktadır (Yoder, 2011, 86-87).

4.1.1.4. Göç Bağlamında Japon Yumuşak Gücü ve Japonya'nın Politikalarında Çok Kutupluluğun Yansımaları

Japonya, 2000'li yılların başlarından itibaren yumuşak güç kavramını etkin bir şekilde gündeme getirmiştir. Yumuşak güç kaynakları içinde yer alan değerler kapsamını okuryazarlık oranı, iş ustalığı (hüner) ve iş aklı maddeleri altında toplamışlardır. Bu maddeler; modernleşme sürecini kolaylaştırmak isteyen Japonya'nın demokrasi ve piyasa ekonomisinin evrensel değerlerini benimsemesinde önemli rol oynamıştır. Bazı düşünürler bu maddeler altında birleşen Japon değerlerinin; yaşlanan nüfus, çevrenin korunması ve çok kültürlülük gibi uluslararası konularda ehemmiyetli bir rol alabileceğini vurgulamışlardır. Ancak bu değerler, çağdaş Japon kültürel değerlerinin çekirdeğini oluşturan piyasa ekonomisi ve liberal demokrasinin daha geniş bir çerçevede ele alınmasına sebebiyet vermiştir. Bununla

beraber bu çerçeveyle Japon kültürü ve geleneksel değerleri; demokrasi, insan hakları ve özgürlük gibi evrensel değerleri teşvik ederek liberal demokrasinin genişlemesinde önemli bir araç olarak öne sürülmüştür. Batının liberal değerleri çerçevesinde hazırlanan yumuşak güç taslağında, Japon gelenekselliği üzerinde durulmuş ve bu değerler aracılığıyla Doğu ile Batı arasında bir köprü oluşturarak Japon etki alanının genişlemesi amaçlanmıştır. Ancak Batı evrenselciliği ve Japon özgünlüğü arasında hibrid bir biçimde ele alınan değerler, Japonya'nın kültürel değerlerinin temelinin tam olarak oluşturamamıştır (Bukh, 2014, 472-477).

Japonya'nın ortaya koymuş olduğu yumuşak güç araçları her ne kadar önemle üzerinde durulsa da etki boyutu geniş olamamıştır. Japon gelenekselliğinin Batı evrenselciliği ile olan uyumuna, Japonya'nın sahip olduğu güçlü kültürel bağlar engel teşkil etmiştir. Yüzyıllar süren Japon ulusunun dış dünyayla olan iletişimini sınırlayan politikalar, Japonya'nın yakın tarihlerde oluşturduğu çağdaş politikalarında, yumuşak güç kavramının etki alanını sınırlamaktadır. Nitekim bu doğrultuda oluşturulan politikalardan bazıları, yabancı işçi sayısının ciddi şekilde kısıtlayan göç politikalarıdır (Panda, 2010, 151-152). Bu göç kısıtlayıcı politikalar, aynı zamanda Japonya'nın değerlerinin Batı evrenselciliği ile çatışmasına örnek oluşturmaktadır.

Japonya'nın kısıtlı göç politikaları sağlık sektöründe önemli bir emek gönderici olan Filipinler'den gelen göçü sekteye uğratmaktadır. Göçü kabul etmede getirilen dil şartı, Çin karakterlerini anlamada Filipinli göçmenleri zorlamakta ve göç kabul sınav başarı oranının düşük seviyelerde kalmasına neden olmaktadır. Japonya'nın aksine İngiltere'de sağlık alanında oluşturulan sınavlar ciddi engel oluşturmamaktadır (Inoue, 2013, 200-206). Japonya'nın koymuş olduğu sıkı yöntemler ve kültürel yalıtım politikaları, çevre ülkelerdeki cezbediciliğini sınırlamakta ve kalifiyeli üretken emek göçünün farklı bölgelere yönelmesine sebep olmaktadır (Panda, 2010, 151-152).

Cezbediciliğin yanı sıra hem realist düşünürler Waltz ve Mearsheimer hem de liberal düşünürlerden Nye'nin gücün araçlarında hemfikir oldukları ekonomik güç, Asya-Pasifik'teki güç dengelerinde önemli bir etkiye sahiptir. Günümüzde ekonomik gelişimde ön plana çıkan Çin'den önce 1970'lerden 1980'lerin sonlarına kadar büyük bir Japon ekonomik gelişimi kendini göstermiştir. Soğuk Savaş dönemi iki büyük süper güçten birisi olan ABD ile olan ekonomik ilişkilerinde ticaret açığı Japonya

lehine dönmüş ve 1985 yılına gelindiğinde, ABD toplam ticaret açığının 4'te 1'ini Japonya oluşturmuştur (Zarsky, 1993, 267-269). 1985 yılında New York'taki Plaza Hotel'de G-7 zirvesinde iki ülke hükümeti doların değerinin düşmesinde ve Japon para birimi yenin değerinin yükseltilmesinde uzlaşarak Plaza Antlaşması oluşturulmuştur. Yenin değerinin artması ve Japon ekonomik büyümesinin engellenmesine rağmen stabil kalması, yatırımların diğer Asya-Pasifik'teki ülkelere kaymasına neden olmuştur (Zarsky, 1993, 267-269). Üretim tesislerini deniz aşırı bölgelere taşımaya başlayan Japonya, ekonomik genişlemesini meşrulaştırmak için Asya'nın ortak değerlerini, kültürünü ve davranış biçimlerini Japon motifleriyle destekleyerek Yeni-Asyacılık kavramını ortaya atmıştır (Avenell, 2014, 1613-1614). Japonya'nın kullanmış olduğu ekonomik ve kültürel araçlar, diğer Asya-Pasifik ülkelerinin yanı sıra 1930'larda Japonya'nın genişleyici politikalarından ciddi zararlar gören Çin ve Filipinler tarafından kabul edilmiştir. Çin ve Filipinler tarafından Japonya'nın elde ettiği gelişmişlik nedeniyle ekonomik ve politik liderliği kabul edilmiş ancak askerî rol tamamen reddedilmiştir. Dolayısıyla olası bir Japon askerî rolü, bölge içinde Japonya'yı yabancılaştırıp deniz aşırı bölgeler ile olan ticaretini ve yatırımlarını tehlikeye atma riskine sahiptir (Zarsky, 1993, 269). Bu durum Japon askerî rolünün kısıtlı olmasına, Japon yumuşak güç ve ekonomik güç mekanizmalarının ehemmiyetini artmasına yol açmaktadır.

Plaza antlaşması ile yen para biriminin dolar karşısında değer kazanması, Japonya'nın Güneydoğu Asya Uluslar Topluluğu (ASEAN) ülkelerine imalat sanayisini hızlı bir şekilde aktarmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum 1970'li yıllarda önemli bir ekonomik gelişim gösterip Asya ejderhaları (Asya kaplanları) olarak ortaya çıkan Güney Kore, Tayvan, Singapur ve Hong Kong'un ardından Malezya, Tayland ve Endonezya'da ekonomik gelişmenin yaşanmasına neden olmuştur. Japonya'nın neden olduğu ekonomik gelişim dalgasında Filipinler ise geri planda kalmıştır (Kawashima, 2003, 113-114). Bununla birlikte 1980'lere kadar çokuluslu şirketler aracılığıyla Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik gelişime önemli katkı yapan Japonya, Plaza Antlaşmasından sonra bu katkılarını arttırmasına rağmen politikaları pasif ve belirsiz kalmıştır. Japon politikalarının pasif ve belirsiz izlenim vermesinin temelinde her ne kadar Japon yatırımlarını yardımlarını olumlu karşılasalar da birçok Güneydoğu Asya ülkesi, Japonya'nın II. Dünya Savaşı

sırasındaki politikaları nedeniyle komşularına karşı yine de temkinli olması yatmaktadır (Hwee, 2006, 261).

Japonya'nın II. Dünya Savaşı sırasında oluşturduğu politikalar küresel dengede diğer bölgesel güçlerle askerî güç mücadelesine girmesine engel teşkil etmektedir. Realist düşünürlerin uluslararası alanda baskın olarak ifade ettikleri askerî gücün öneminin Asya-Pasifik'te Japonya'nın oluşturacağı politikalara karşı güvensizliği derinleştirme riskini arttırdığı için ekonomik güç ve yumuşak güç unsurları Japon etki sahasının genişlemesinde önemli bir etkiye sahiptir. ABD ve AB ile birlikte küresel ekonomi üçgeninin üç köşesinden biri olan Japonya'nın (Woodley, 2015), Filipinler'den gelen kadın yoğunluklu emek göçünün istismar edilmesi uluslararası alanda bazı endişelere sebep olmaktadır. Özellikle Japonya'nın, ABD'nin küresel düzendeki mevcut konumu için önemli bir yerde bulunmasına ve liberal düşünce sistemini benimsemesine rağmen yönetim biçimi, göçe olan aşırı milliyetçi tutumu ve kısıtlayıcı göç politikaları (Panda, 2010, 151-152) ile göçmenlerin istismar edilmesi (Theoharides, 2018, 8-9), yumuşak güç unsurlarının sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bununla beraber Mearshimer (2001, 38-48)'in gücü tanımlarken, ikiye ayırdığı güç göstergelerinden bir aşamasını oluşturan nüfus ve refah seviyesi için uluslararası göçün önemli bir etki unsuru olduğu görülmektedir. Nitekim Filipinler'den gelen göç (kadın yoğunluklu), Japonya'nın yaşlanan nüfus ile cinsiyet dağılımındaki olası dengesizliklerin oluşmasına engel olmasının yanı sıra yerlilerin tercih etmedikleri mesleklerdeki emek göçü ihtiyacını karşılayarak toplum refahına katkı sağlamaktadır.

Kutupluluğun belirlenmesinde büyük güçler önemli rol oynamaktadır (Levy, 1984, 342-347). Japonya'nın, süper güçlerin sahip oldukları yıkıcı etkiye sahip materyallerden (nükleer silahlar) farklı olarak uluslararası sistemi şekillendirmede gerekli olan materyalleri ve insan kaynağını kullanması (Brecher, James, Wilkenfeld, 1990, 53), birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Japonya'nın; yaşlanmakta olan nüfusu ve Çin ile olası bir sistem şekillendirme çatışması aşamasında gerekli olan materyalleri müttefikleri ABD desteğiyle karşılaması (Nakanishi, 2015, 243-244), bir büyük güç olarak Japonya'nın uluslararası alanı şekillendirme çalışmalarında karşısına çıkan sorunlardır. Gerekli olan materyalleri ABD aracılığıyla karşılayan Japonya, yaşlanan nüfus nedeniyle ortaya çıkan nüfus sorununu, Filipinler ve Endonezya gibi bölge ülkelerinden gelen göçle karşılamak

için politikalar oluşturmaktadır (Khanna, 2011, 201). Bununla beraber emek göçü ithalatında yüksek rakamlı göç verilerinin önüne geçebilmek için ise Japonya, teknolojideki gelişmeleri ön plana çıkarmaktadır. Nihayetinde teknolojideki ilerlemeler ve denizaşırı yoğun emek süreçlerinin dış kaynağını sağlamadaki kolaylıklar, emek göçüne yönelik eğilimi en aza indirmiştir (Ahsan ve diğ., 2014, 203).

Küresel düzendeki kutupluluğun şekillenmesinde önemli rol oynayan ulus devlet olgusu, uluslararası aktörlerin yükseliş ve düşüş aşamalarında farklı sonuçların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Uluslararası aktörlerin yükseliş aşamasında, aktörlerin yararına olacak şekilde sistemin temel bileşenlerinin önemli ihtiyaçlarını karşılarken düşüş aşamasında kargaşanın patlak vermesine ve bu olgunun uluslararası güvenliği tehdit eder bir duruma dönüşmesine neden olmaktadır (Modelski, 1978, 214-233). Yüzyıllar süren Japon ulusunun dış dünyayla olan kısıtlı iletişimi, derin kültürel bağlar oluşturmasına sebep olmuştur. Bu durum günümüzde Japonya'nın emek göçü ithalatında sıkı kısıtlayıcı politikalar oluşturmasıyla neticelenmiştir (Panda, 2010, 151-152). Özellikle Asya-Pasifik bölgesinde 1980'li yıllarda baskın ekonomik güç olan Japonya'nın 2010 yılı itibarıyla gayri safi milli hasıla (GSMH) verilerinde Çin'in gerisinde kalması (World Bank, [30.06.2020]), Japonya'nın Asya-Pasifik bölgesini şekillendirmede kritik rol oynama vasfına sahip olan ekonomik gücü imajını zedelemiştir. Ayrıca Japonya'nın oluşturmuş olduğu sıkı kültürel bağlar, sistem içinde önemli role sahip olan ulus devlet olgusu çerçevesinde önem arz etmeye başlamıştır. Japon ekonomik gücünün Çin tarafından aşılması, Japon bölgesel gücünün gerilemeye başladığı izlenimi uyandırmaktadır. Japonya'nın ekonomik lider vasfını yitirmesi, bölgede sahip olduğu diğer alanlardaki liderliğin önemini arttırmaktadır. Dolayısıyla Japonya'nın tarihsel süreçte elde ettiği değerler ve ulus devlet anlayışı ile liberal politikaları arasındaki ilişkiler, bölge içinde aktörlerin konumunu belirleyici bir rol oynayabileceği sinyalleri taşımaktadır.

Asya-Pasifik bölgesinde Çin'in yükselişiyle; Çin, Japonya ve ABD üçgenindeki ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. Huntington (1999, 36), ortaya koymuş olduğu tek-çok merkezlilik sisteminde, ABD'nin sahip olduğu ekonomik, askerî, ideolojik ve kültürel gücü seviyesinde olmasa da bölge içinde kendi çıkarlarını ve gücünü savunan aktörlerin kendi aralarında da rekabet halinde olacağını belirtmiştir. Çin'in yükselişi sonrası kendi çıkarlarını ve statüsünü korumak isteyen Japonya, bir yandan

ABD ile ilişkilerinin sıkı olduğunu belirtirken öte yandan Doğu Asya ülkeleri ile 'Doğu Asya Toplulukları' gibi bir yapının oluşturulmasına öncelik etmesi, tek-çok merkezlilik içinde kendi çıkarlarını savunmak için aktörlerin yeni rekabetlere katılacağı iddiasını (Nakanishi, 2015, 237-238) desteklemektedir.

4.1.2. Myanmar ve Çin Sınırında Gerçekleşen Göç ve İki Ülke İlişkilerine Etkisi

4.1.2.1. Myanmar ve Çin ilişkileri

4 Ocak 1948 tarihinde bağımsızlığını İngilizlerden kazanan Myanmar'ın Çin ile olan ilişkileri; 1 Ocak 1949 tarihinde Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP), Kuomintang yönetimini yenmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Çin Komünist Partisini, Çin üzerinde egemen olarak tanıyan Myanmar yönetimi, ÇKP'den kaçan Kuomintang üyelerinin Çin'in Myanmar sınırında bulunan Yunnan eyaletinden Myanmar sınırına çekilmesini kendisine tehdit olarak algılamıştır. Kuomintang üyelerinin tehdit olarak algılanmasının temel sebebi ÇKP'nin Kuomintang üyelerini takip etmesi neticesinde olası bir sınırı aşma endişesi hakim olmuştur. Olası bir sınır çatışması, Burma Komünist Partisinin desteklenmesi veya Kuzeydoğu topraklarının ÇKP tarafından işgal edilmesi endişeleri kapsamında seyreden Myanmar-Çin ilişkileri, 1954 yılında iki ülke başbakanlarının birbirlerini ziyaret etmelerinin ardından olumlu yönde gelişim göstermiştir. 1954 yılından itibaren gelişmekte olan Myanmar-Çin ilişkileri, 1966 yılında Mao Zeadong tarafından ortaya atılan 'kültür devrimi' doktrininde komünist alanlardan her türlü şekilde kapitalizmin çıkarılmasının hedeflenmiş olması, sınır aşıcı bir niteliğe bürünmüştür. Ülkelerin birbirlerinin içişlerine karışmaması ilkesini aşan kültür devrimi doktrini iki ülke ilişkilerini zedelemiş ve Myanmar'ın ABD ile ilişki kurmasına neden olmuştur (Yue, 2014, 263-268). 1962 yılında askerî darbe ile yönetimi ele geçiren Ne Win, 1966 yılında ABD ile ilişkiler kurmasına rağmen ilişkileri geliştirmeye yönelik çaba sarfetmemiştir. Ayrıca 'Burma (Myanmar) Şekli Sosyalizm' bir anlayış benimsemiştir. Bu anlayış kapsamında kısmen etnik ve Çin karşıtı politikalar benimsenmiş, ekonomi millileştirilmiş ve özgür basın yasaklanmıştır. 1988 yılında Ne Win'in parti liderliğinden istifa etmesinin ardından, sert bir darbe gerçekleştirerek yönetimi ele geçiren General Saw Maung'ın insan hakları ihlalleri neticesinde ABD, uzun dönemli ekonomik ve ticari yaptırım uygulama kararı almıştır (Boswell, 2016, 17).

Hem Çin'e karşı hem de ABD'ye karşı uyumsuz polikalar geliştirmesinin sebebi, Güney Asya - Güneydoğu Asya - Çin üçgeninde bulunan Myanmar'ın; sosyalist, kendine güvenen ve kalkınma stratejileri izlemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebepler Myanmar'ın, Güneydoğu Asya'daki kapitalist ve komünist yönetimlerden farklı dış politikalara gereksinim duymasına yol açmaktadır (Taylor, R., 1983, 102). Nitekim bu doğrultuda bir çok ülkenin etki alanına girmektedir. Myanmar'da önemli rol oynayan ülkelerden bazıları Çin, Hindistan, ABD ve Japonya'dır (Boswell, 2016, 15).

1966 yılında kurulan ilk ilişkilerden 1988 yılına kadar geçen süre zarfında durağan olan ABD-Myanmar ilişkileri, 1988 yılından 2003 yılına kadar geçen 15 yıllık sürede kopma noktasına gelmiştir. 1988 yılında gelen Myanmar yönetiminin karşıt göstericileri karşı olan sert tutumu ve gücünü başka oluşumlarla paylaşmak istememesi, ABD tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Nihayetinde bu tepki 1997 yılında yılında yaptırım kararının uygulanmasına ve 2003 yılında Myanmar'a yönelik ticaret ambargosunun işleve sokulmasına sebep olmuştur. ABD'nin almş olduğu yaptırım ve ambargo kararları, Maynamar'ın ABD'den ve küresel ekonomiden uzaklaşmasıyla neticelenmiştir. 1988 yılında başa gelen cunta yönetiminin ABD'den uzaklaşırken, Çin'den gördüğü askerî ve ekonomik destek, dış ilişkilerde Çin'in en öncelikli olarak görülmesine yol açmıştır (Su, 2016, 4-5).

Çin ve ABD arasındaki ilişkilerde öncelik sırasını her ne kadar Çin lehine kullanmış olsa da Myanmar'ın Çin ile olan ilişkilerindeki gelişim ara sıra duraklamıştır. 1998 yılında yeni Çin başbakanı olan Zhu Rongji'nin ekonomik sebeplerden dolayı Myanmar'dan gelen birçok kalkınma yardımı taleplerini reddetmesi ve 2001 yılında Pakistan, Nepal, Maldivler, Tayland ve Sri Lanka'nın dahil olduğu beş uluslu gezide Myanmar'ı almaması, Myanmar'dan tepkiyle karşılanmıştır. Çin'den gelemeyen yardım ve Çin'in atmış olduğu adımlar nedeniyle Myanmar, başka dış ilişkiler arayışına girerek Hindistan'nın ve Rusya'nın yardımlarına yönünü dönmüştür. Ancak Çin devlet başkanı Jiang Zemin'in Myanmar'ı ziyareti neticesinde kriz aşılmış ve ilişkiler tekrardan normalleşmeye başlamıştır (Yue, 2014, 268-269).

2009 yılında ABD başkanı Obama döneminde Myanmar-ABD ilişkileri tekrardan gözden geçirilmiş ve Myanmar'a yönelik yeni strateji oluşturulmuştur. Ancak Myanmar'la oluşturulan ilişkiler Çin'in etki alanına karşılık olarak algılanmıştır. Obama yönetimi, girişimlerinin her ne kadar Çin ile rekabet etmekten ziyade insan

hakları ve demokrasi temelli olduğunu öne sürmüş olsa da Obama yönetimi altında Çin'e karşı tutum sergilenmiş olduğu için Çin ile rekabet etme olarak algılanmıştır (Sun, 2014, 4-7). Ayrıca Obama yönetiminin başlattığı girişim, Çin'in Güneydoğu Asya'daki etkin pozisyonuna karşıt hamle olarak ASEAN ile ilişkileri güçlendirmek olarak da yorumlanmıştır (Sun, 2014, 5).

ABD dışında Çin'in Myanmar'daki önemli konumu etkileyen diğer girişimler Hindistan ve Japonya tarafından atılmaktadır. Myanmar ile tarihsel açıdan köklü ticari, dini ve kültürel bağlara sahip olan Hindistan'ın ilişkileri Myanmar'ın bağımsızlığından beri inişli çıkışlı olmuştur. Ancak 2014 yılında Hindistan seçimlerinden zaferle çıkan Modi'nin 'Doğu Asya Hareketi' ve 'Komşuluk İlk Politika' politikaları kapsamında Myanmar ile ilişkiler düzeltilmiş ve Doğuya açılmanın ilk adımı olarak görülmüştür. Ancak Myanmar-Hindistan ilişkileri, başlangıçta Çin-Myanmar ilişkilerini gerileteceği endişesi taşımış olsa da Çinli iş adamlarının Myanmar'daki etki etme pozisyonu, ekonomik açıdan Myanmar'a gelen yabancı sermayenin ilk sırasında uzak ara ile Çin'in bulunması, Hindistan'ın sınırlı hükümet bütçesi, Çin'in BM Güvenlik Konsayi'ndeki daimi üye statüsü ve Myanmar toplumunda İngiliz sömürüsünün yanı sıra Hindistan sömürüsü algısının varlığı nedenlerinden dolayı Çin-Myanmar ilişkilerine etkisi sınırlı olarak görülmektedir (Peng, 2019, 589-592). Hindistan gibi Myanmar ile tarihi ve dini bağları olan Japonya, 2010 yılında özellikle 2010 yılında Myanmar'da ekonomik ve politik alanlarında yapılan reformlar aracılığıyla ilişkilerini arttırma yoluna gitmiştir. 2012 yılında yapılan parlamento seçimlerinden sonra birçok altyapı projesine yatırım yapması, Çin'in etkinliğine yumuşak güç ve insani yardım uygulamaları ile karşılık vermek olarak ifade edilmiştir (Boswell, 2016, 19).

4.1.2.2. Göç Oluşumlarının Myanmar-Çin İlişkilerindeki Önemi

Güneydoğu Asya bölgesi içinde yer alan ülkeler birbirinden farklı unsurlar içermektedir. Ciddi seviyede etnik, kültürel ve dini farklılıklar bulundurmasının yanı sıra ekonomik gelişmişlik farlılıklarını barındıran Güneydoğu Asya ülkeleri, göçü bir tehdit unsuru olarak algılamaktadırlar. Bu sebeple göç varış noktalarının hükümetleri, karmaşık etnik yapılarını korumayı sürdürmek ve güvenlik tehditi oluşturabilecek tehlikeleri engellemek için çaba sarfetmektedirler (Castles, Miller, 2008, 236). Doğu Asya bölgesi içinde yer alan diğer ülkeler gibi etnik, dini ve

ideolojik açıdan heterojen olan Güneydoğu Asya ülkelerinin karmaşık bir yapıda olmasının nedenleri arasında kısmen küreselleşme ve göç olgusu yer almaktadır (Teoh, Institute of Strategic and International Studies, 2009, 8).

Heterojen bölge içinde yer alan iki aktör olan Çin ve Myanmar'da yaşayan toplulukların ilişkileri 2000 yıl öncesine kadar gitmektedir. Çin'in güneyinde yer alan Yunnan eyaleti ile Myanmar'ın Kuzey bölgesi arasında uzun süreli bir ticaret ve göç ağı oluşmuştur. Günümüzde Myanmar ve Çin sınırında göç oluşumlarını oluşturan Han asıllı Çinlilerin bir kısmı ile Müslüman Yunnanlılar (Müslüman Çinliler), Moğol İmparatoru Kubilay (Çince kaynaklarda 'Yuan') Hanedanlığı döneminde (1277-1367) Orta Asya'dan göç ettirilerek yerleştirilmişlerdir. Moğol hakimiyeti sonrası Yunnan eyaletine yönelik Çinlileri yerleştirme politikası devam ettirilmiş ve Han Çinlilerin Yunnan eyaletindeki en baskın grup olmasıyla sonuçlanmıştır. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren Müslüman Çinlilerde Myanmar'ın kuzey bölgeleri ve Yunnan eyaletleri arasındaki ticarette aktif hale gelmiştir. İngilizler ile Fransızların bölgeye nüfuz ederek karasal ekonomik etkileşimi arttırması malların ve insanların Güneydoğu Asya'nın dağlık bölgelerine yönelik göçün yoğunlaşmasına yol açmıştır. İki bölge arasında karavanlarla gerçekleşen ticaret 1949 yılından itibaren farklı bir yöne evrilmiştir. 1949 yılında Çin Komünist Partisi'nin yönetimi ele geçirmesinden itibaren Myanmar'ın kuzey bölgesinde yer alan Kachin ve Shan eyaletlerine yönelik daha önce gerçekleşmemiş seviyede uçuş gerçekleşmiştir. İçinde Kuomintang (Milliyetçi Parti) üyelerinin de yer aldığı göç oluşumlarının büyük oranda dağlık kuzey bölgelere gerçekleşmesinin temelinde Myanmarlı yöneticilerin mültecilere yerleşme izni vermemesidir. Myanmar'ın kuzey bölgelerine sığınan mülteciler, Myanmar ordusundan ve diğer etnik kuvvetlerden kendilerini korumak için 1950'de kurulan Kuomintang'a aktif katılım sağlamışlardır. ABD ve Tayvan ulusal hükümeti tarafından desteklenen bu kuvvetler 1961 yılında dağıtıldı. Ancak dağıtılma tam anlamıyla gerçekleşmemiş ve Kuomintang'dan geriye kalan birlikler Tayland'ın kuzeyine yerleşmişlerdir. Tayland yönetimi bölgedeki Myanmar'lı komünist oluşumlara karşı diğer etnik azınlıkla beraber gelen Kuomintang kalıntılarını göz ardı etmiştir (Chang, 2014, 3-8).

Çin'in Yunnan eyaleti ile Myanmar'ın, Tayland'ın ve Laos'un kuzey bölgelerinde gerçekleşen göçlerin sadece bir ülke sınırıyla kısıtlı kalmamasının nedeni bölgenin geçmişten gelen birçok ortak özelliği paylaşmasından kaynaklanmaktadır. Tarih,

coğrafya ve kolonyalizm gibi faktörlerin yanı sıra bu bölgelerde halen birinci veya ikinci ortak dilin konuşuluyor olması veya aynı ortak mirasa sahip olması, her bölgenin günümüzdeki sınırlarını geçirgen hale getirmekte ve modern ulus devlet sınırlarının ötesine geçerek istihdam ve ticaret ağının sürekliliğini korumaktadır (Thiesmeyer, 2010, 48). Nitekim bölgeler arası istihdam ve ticaret ağının en çok yoğun olduğu rota Myanmar-Tayland göç yoludur. Diğer bir göç rotası olan Çin-Myanmar güzergâhında göç hareketliliğinin varlığının bilinmesine rağmen kesin bir sayı verilememektedir (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, [19.19.2020]).

Myanmar-Çin doğrultusunda gerçekleşen göç ve bölgede yaşayan etnisitilerin bağlı oldukları oluşum, Myanmar ve Çin ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır. Çin'in Myanmar'la olan ilişkilerinde toprak kazanımından ziyade Çin sermayesinin genişlemesi üzerinde durulması ve Kuzey Laos ile olan ilişkileri, 'eski sömürgecinin yerine yeni sömürgeci' algısının oluşmasının önüne geçmiştir. Çin sermayesi ve Çinli göçmenlerin Kuzey Myanmar'daki faaliyetleri bölgeye küresel ekonomiye entegre ederek; dağlık, yetersiz altyapı ve geçim sıkıntısı yaşayan bölgenin bu sorunlardan kurtulacağı ve bölgenin Myanmar yönetimi için yönetilebilir, Çinli yatırımcılara için kar edilebilir bir duruma getireceği iddia edilmiştir (Su, 2016, 10-11). Diğer taraftan Çin, Myanmar ile olan ilişkilerinde göç olgusu şimdiye kadar şiddete dönüşmemiştir. Bunun temelinde Batı'dan farklı olarak uygulamakta olduğu göç prosedürleridr. Nitekim Çin, Myanmar pasaportu ve Çin giriş vizesi yerine, Myanmar Göçmenlik İdaresi tarafından sağlanan sınır izinlerini yeterli bulmaktadır. Ayrıca Çin'de çalışmak için gerekli olan 'Z'vizesini sınır bölgelerinde çalışılmasında zorunlu tutmamaktadır. Çin'in Myanmar'lı göçmenlere yönelik uygulamakta olduğu göç kabul yöntemleri pozitif getirilerinin yanında kısıtlayıcı bazı unsurlarda içermektedir. Myanmar'lı göçmenlerin sadece sınır kentlerinde çalışmalarına müsaade edilmektedir (Su, Cai, 2019, 2-3). Dolayısıyla mekansal sınırlamaya taabi tutulan göçmenler, sınır kentlerinde zorunlu uzlaşmaya ve kısıtlı piyasa katılımına neden yol açmaktadır. Bu durum mekansal hapsedilme, ekonomik sömürü ve sosyal ayrımcılığa uğramalarının önünü açmakta ve Çin'in devlet iç mekanizması temelinde Myanmar'lı göçmenler üzerinde esneklik ve yasağı içeren hegemonik bir güç oluşumu yarattığı sonucuna varılmaktadır (Su, Cai, 2019, 2-3). Ayrıca Myanmar Göçmen İdaresi tarafından sağlanan sınır izinleri Çin'in Myanmar ile iligili göç

politikalarının taslağını çizmektedir. Göçmen İdaresi tarafından sağlanan sınır izinleri yerel ekonomiye katkı yapması koşuluyla engellenmemektedir (Egreteau, 2017, 196). Ekonomik temelli göç yaklaşımı, Çin'in Myanmar'dan gelen göçe karşı kısmen liberal bir tutum sergilediği izlenimi vermektedir.

Çin'in kısmen liberal göç politikalarına karşın olarak Myanmar yönetimi bazı göç kısıtlamaları ve gümrük ticaretinde vergi artışına gitmiştir (Egreteau, 2017, 196). Fakat Myanmar'ın ksıtlayıcı ve gümrük artışı gibi politikalarının yanı sıra Myanmar'daki Yunnanlı göçmenleri ticarete teşvik edecek politikalar da üretmektedir. Değerli taşlar, maden, ulaşım ve hayvan çiftlikleri gibi alanlarda Yunnanlı göçmenler teşvik edilmekte ve Yunnan bölgesi ile ticaret ağı böylece gelişmektedir (Chang, 2013, 313).

4.1.2.3. Myanmar-Çin Sınırında Gerçekleşen Göçün, Uluslararası Alandaki Kutuplaşmalarda Oynadığı Rol

Myanmar'da rol oynayıcı uluslararası aktörler başlıca dört ülkedir. Bunlar; Çin, Japonya, Hindistan ve ABD'dir. Bu dört ülke arasında Myanmar ile olan ilişkileri en ileri düzeyde olan ülke olarak Çin göze çarpmaktadır. Çin'in Myanmar'la olan ilişkilerinin gelişmiş olmasının sebepleri arasında göç ve sınır ticareti yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda son on yılda Çin'den Myanmar'a bir milyondan fazla göçün gerçekleştiğini ve göçün, Kuzey Myanmar'ın demografik yapısını önemli derece şekillendirdiği iddia edilmiştir. Dolayısıyla Myanmar ve Çin sınırında oluşan göç yoğunluğu iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirdiği gibi göçe yönelik çift taraflı geniş bir göç politikasının oluşmasına sebep olmuştur (Zhao, 2008, 191). Ayrıca Güneydoğu Asya'nın kuzey bölgelerinde Çin'e çiftliklerde ve genelevlerde çalışmak amacıyla yüksek sayılarda kadın göçü gerçekleşirken, Çin'den Myanmar'ın kuzeyine kaçakçılık, afyon ekimi ve amfetamin hapları gibi illegal sınır ticareti faaliyetlerine katılmak için de yoğun bir göç gerçekleşmektedir. Dolayısıyla gerçekleşen yasa dışı göç, sınırı aşıcı olması itibarıyla bölgedeki ülkelerin ortak çalışmasının önemini ortaya koyarak birlikte çalışmayı zorunlu hale getirmektedir (Chung, C., 2004, 46).

Çin ve Myanmar arasında gelişen göç ve ticaretin önemini arttıran dönemlerden biri 1980'lerin sonlarıdır. Batı'nın yaptırımlarıyla karşılaşan Myanmar'ın, Çin ile olan sınır ticaretinde önemli bir artış söz konusu olmuştur. İki ülke arasında gerçekleşen

sınır ticaretinde Myanmar'lı Çinliler ve Yunnanlı göçmenler önemli rol oynamıştır. Çinli ve Myanmarlı yöneticilerin sınır bölgesindeki ticareti liberalleştirmesi ve sınır hareketliliğini cesaretlendirecek adımları atmaları Myanmar'a yönelik Çinli göç dalgasının yolunu açmıştır. Çin'in yurtdışı fırsatlarından yararlanmak için vatandaşlarını teşvik etmesi ve artık onları vatan haini olarak görmemesi ile küresel çapta Myanmar'ın cunta yönetimine tepki olarak getirilen kısıtlamalar ve yaptırımlar, Myanmar'lı yöneticilerin rüşvet karşılığında gerçekleşen yasa dışı göç ve sınır ticaretini görmezlikten gelmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak 1980'lerin sonlarından itibaren artmakta olan göç son yıllarda Myanmar'ın iç kamuoyunda bazı tepkileri beraberinde getirmiştir. Çin'in ekonomik başarısı ve dünyanın fabrikası olması, ortak dil ve kültür gibi ticareti kolaylaştıran vasıflara sahip olan Çinli göçmenlerin kolaylıkla teknolojik ve elektronik ürünlerin Çin'de Myanmar'a taşınmasına öncülük etmiş ve bu şekilde ülke ekonomisine önemli katkılar yapmışlardır. Statüleri yükselen Çinli göçmenlere karşı dil ve kültür çatışması üzerinden tepkiler gösterilmiş, enflasyonun ve rüşvetin artmasının sebebi olarak gösterilmişlerdir. Dolayısıyla Çinli göçmenlerin iç ekonomiye katkıları son yıllarda Myanmar'ın kitle iletişim araçlarında Çinli göçmenlere yönelik olumsuz bir tutum sergilenmesiyle neticelenmiştir (Shannon, Farrelly, 2014, 3-5).

Uluslararası alanda Cunta yönetiminine karşı tepkiler ve yaptırımlar söz konusuyken Çin'in Myanamar'la olan ilişkilerinde göçmenler vasıtasıyla gerçekleşen göçü teşvik eden adımları atmasının temelinde Çin'in yurtdışında petrol ve gaz arayışı faaliyetleri yatmaktadır. Nitekim bu doğrultuda ABD ile karşıt olmasından çekinmemiş ve iktidardaki cunta yönetiminin insan haklarını ihlal ederek uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle BM Güvenlik Konseyi'nde gündeme getirilen ekonomik yaptırımları engellemiştir (Hiro, 2010, 262). Çin'in Myanmar konusunda ve diğer sorunlu devletler konusundaki tavrı ususlararası alanda birçok tepkiye yol açmıştır. Bu eleştirilerden biri Çin'in kaynak bakımından zengin olan ülkeleri içerdeki yanlış yönetimlerine ve uluslararası alandaki hatalarına bakılmaksızın desteklemesi yönünde olmuştur (Clegg, 2009, 183). Nihayetinde Uluslararası tepkiye rağmen Çin'in Myanmar'la olan ilişkilerini göç ve sınır ticareti üzerinden yürütmek istemesi, rakip büyük güçlerin kendi nüfuz alanlarını genişletmek için küçük güçlerin silahlandırılabildiği (Taylor, R., 1983, 107) gibi ekonomik gücü kullanarak kendi nüfuz bölgesini genişlettiğine varılabilir.

Çin'in göç ve sınır ticareti faaliyetleriyle Myanmar'a nüfuz etmesi, Çin-Myanmar ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynamasının yanı sıra Myanmar kamuoyunda tedirginlik yaratmış ve Myanmar'ın küresel aktörlerle ilişkilerini kısmen geliştirme çabalarına itmiştir. Soğuk Savaş dönemi çift kutuplu dünyada tarafsız kalmayı tercih eden ve her iki kutubun hegemon güçlerinin yardım paketlerinden yararlanmayan Myanmar, günümüzde önemli uluslararası gelişmelerin yaşandığı bir bölgede olması nedeniyle büyük güçlerin etkilerini arttırmak istedikleri önemli sahalardan biri olarak görünmektedir. Çin'in özellikle ekonomik politikalarla Myanmar'a nüfuz etmesi ve Arakan kıyılarından Yunnan eyaletine kadar gaz ve petrol boru hatları döşemek istemesinin nedenleri Bengal Körfezi'ne ulaşarak Hint Okyanusu'nda stratejik derinlik kazanmak ve Malakka Boğazı vasıtasıyla gerçekleşen enerji ihtiyacını alternatif yollar bulmaktır. Ancak Çin'in Myanmar üzerindeki etkisini kırmak isteyen ABD, Hindistan ve Japonya çeşitli politikalar üretmektedirler. Nitekim 2012 yılında Thein Sein tarafından siyasi ve ekonomik reformların başlatılması, ABD'nin yaptırımları hafifletilmesini sağlamıştır. ABD'nin bu tutumu Japonya'nın Myanmar politikasını etkilemiş ve Japonya'nın yumuşak güç araçları ile ekonomik yatırımlarla Myanmar'a yönelik yeni politikalar oluşturmasının yolunu açmıştır (Er, 2016, 522-523).

Myanmar'da gerçekleşen büyük güçler arasındaki güç mücadelesi uluslararası alanda hegemon gücün sınırlarını ve uluslararası alandaki tek kutupluluğun varlığını tartışmaya yol açacak bazı izlenimler taşımaktadır. 1988 yılından itibaren ABD önderliğinde Batı'nın cunta yönetimine karşı bazı yaptırımlar uygulaması nedeniyle Çin ile yakınlaşan Myanmar'ın (Boswell, 2016, 17; Su, 2016, 4-5), hegemonik güç olarak görülen ABD'nin etki (Norrlof, Wohlforth, 2019, 427-428) alanından ziyade Çin'in etki alanında bulunması, tek kutupluluk argümanının Güneydoğu Asya'da tam anlamıyla kabul edilmediğini örneklendirmektedir. Bununla beraber büyük güçler arasında isteklerinin etkili biçimde gerçekleştirilmesinin hegemonik gücün özellikleri arasında yer alması ile başta askerî ve ekonomik istekler olmak üzere kültürel ve diplomatik isteklerini de gerçekleştirebilme nitelikleri (Wallerstain, 1984, 37-40), ABD yaptırımlarının uzun süre sonuçsuz kalması ve günümüzde kısmen giderilmiş olması nedeniyle ABD hegemonyasını sarsmaktadır. Nitekim ABD ve Batı yaptırımlarının kısmen sonuçsuz kalmasının nedenleri arasında Kuzey Myanmar ile Çin'in Yunnan eyaleti arasında geçmişten gelen kültürel ve tarihi bağlar nedeniyle

göç ve sınır ticaretinin yoğun gerçekleşmesi yer almaktadır (Zhao, 2008, 191; Shannon, Farrelly, 2014, 3-5). Ancak göç ve sınır ticareti Myanmar'ın diplomatik ilişkilerini sadece Çin lehine geliştirmemiştir. Myanmar kamuoyunda Çinli göçmenlere yönelik tepkiler, Myanmar-Çin ilişkilerine tepkilerin varlığını gösterirken, 2012 yılındaki ekonomik ve siyasi reformlar, Myanmar'ın Çin'e olan bağımlılığını azaltmak (Er, 2016, 522-523) için girişimlerde bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca Çin, ABD, Hindistan ve Japonya arasında Myanmar'da gerçekleşen rekabet ortamının Huntington'un (1999, 36), tek kutupluluğun yerine gelebilecek alternatifler arasında yer verdiği; ABD'nin ekonomik, askerî, ideolojik ve kültürel gücü kadar olmasa da kendi bölgelerinde kendi çıkarlarını korumaya çalışacak güçler ve bu güçler ile mücadele edecek ikinci büyük güçlerin olduğu 'tek-çok merkezcilik' sistem iddiasını desteleyen Çin, Hindistan ve Japonya faaliyetleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.2. Asya Pasifik'ten Bölge Dışına Gerçekleşen Göçlerin Küresel Sistemde Oynadığı Rol

4.2.1. Filipinler'den ABD'ye yönelik göç oluşumu

4.2.1.1. Tarihsel Açıdan Filipinler ve ABD İlişkileri

Bir göç kaynak ülkesi olan Filipinler, tarihsel açıdan farklı bölgelerden kendisine yoğun göç oluşumlarına tanıklık etmiştir. Bölge dışından Filipinler'e ilk göç dalgası 9. yüzyılda Müslümanların yoğun yaşadığı bölgelerden gerçekleşmiştir. 9. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar süren zaman zarfında gerçekleşen Müslüman göçü Filipinler'in örgütsel işleyişinin merkezinde önemli rol oynamıştır (Desierto, 2009, 409). 16. yüzyıldan itibaren göç dalgası Müslüman bölgelerden ziyade Avrupalı bir görünüm kazanmıştır. 1521 yılında Filipinler'in Macellan tarafından keşfedilip Avrupalılar tarafından tanınması, Filipinler'in İspanyol egemenliği altına girmesine neden olmuştur. Nitekim 1565 yılında İspanyollar tarafından yönetilen Meksika'nın sömürge valisi Legazpi tarafından Filipinler ele geçirilip, İspanyol hakimiyetine girmiştir ve misyonerlik faaliyetleri yoğunlaşmıştır (Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi (DEİK), 2012, 2-3). İspanyol hakimiyeti ve yoğun Katolik misyonerlik faaliyetleri nedeniyle sosyal yapı kilisenin denetimine girmiş ve sosyal örgütlülük kurumları sıkı bir hiyerarşik yapıya bürünmüştür (Putzel, 1999, 205).

Filipinler'de 1565 yılında başlayan İspanyol hakimiyeti 1898 yılında İspanya-ABD Savaşı'nda ABD'nin galip gelmesiyle son bulmuştur (Ablett, 2004, 2). Filipinler ve ABD ilişkilerinin kurulmasına neden olan İspanya-ABD Savaşı'nın önemli neden ve sonuçları mevcuttur. Savaşın önemli nedenleri arasında 1890'larda ABD'de meydana gelen ekonomik kriz ve Küba ihtilafı gösterilmektedir. 1896 yılında iktidara gelen yönetimin halkın ilgisini başka yöne çevirmek isteyerek sorumluluktan kaçması ve dış pazarlara yönelik aktif atılımlar neticesinde İspanya-ABD Savaşı patlak vermiştir (Paterson, 1998, 6-7). ABD'nin savaştan galip çıkması ABD'nin küresel çaptaki ününü arttırmış ve güçlü devletler arasında gösterilmesini sağlamıştır. Ayrıca bu savaş ABD'nin dış politikasında bazı kökten değişiklikler meydana getirmiştir. Savaştan galip çıkmasının ardından ABD'li düşünürler küresel siyasette ABD'nin rolünü sorgulamışlardır. Nihayetinde 1898 yılındaki İspanya-ABD Savaşı'ndan itibaren ABD dış politikası teorik zeminden çıkarılmış ve daha fazla pratik esasına dayalı yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu doğrultuda dış politikada yayılmacı bir tutum sergilenmiştir (Kissinger, 2002, 335-336).

1898 İspanya-ABD Savaşı sonucunda Karayiplerden Filipinler'e kadar genişlemiş olan ABD, Filipinler'in yönetimini ele geçirmiştir. Filipinler'deki yönetimini sağlamlaştırmak için sivil bir irade başa getirilmiş, Halk Eğitim Bürosu açılmış ve eğitim dili İngilizceye çevrilmiştir. Eğitim dilinin İngilizceye dönüştürülmesinin temelinde halkın çoğunluğunun desteğini sağlamak oluşturmuştur (Alidio, 1999, 105-106). Ayrıca ABD'nin Filipinler'e yönelik müdahalesini kolonyal sistemden ayıran birtakım farklar mevcuttur. ABD, Avrupalı kolonyal sistemden farklı olarak Sömürge İşleri Bürosu açmamış (Coletta, 1961, 341) ve başkan William McKinley'in söylemleri çerçevesinde Filipinler'i medenileştirme ve eğitme misyonunu benimsemiştir (Hook, 2004, 14). 1898 yılından itibaren başlayan Filipinler üzerindeki ABD hakimiyeti II. Dünya Savaşı sonrasına kadar devam etmiştir. Bazı bölgeleri Japonlar tarafından işgal edilmiş Filipinler, 1946 yılında ABD tarafından tanınmasıyla bağımsızlığını elde etmiştir (Republic of the Philippines: Department of Foreign Affairs, [20.10.2020]).

Dış politikada yayılmacı bir politika izleyen ABD'nin, 1898 yılından 1946 yılına kadar Filipinler'i kendi hakimiyeti altında tutmasının nedenlerinden biri Filipinler'in sahip olduğu stratejik önemdir. Nitekim Filipinler'in bu stratejik önemini belirten olaylardan biri günümüzde yükselen güç olarak gösterilen Çin'e yakın bir konumda

olmasıdır. Yakın tarihte yükselen güç olan Çin'in önemi, geçmiş yıllarda da Filipinler'in önemini yüksek tutmuştur. Özellikle geçmişte ABD tarafından Çin'e yardım için gönderilmiş 6300 bölüğün Filipinler'deki güçlerinden karşılanması Çin'e yakınlık konusunda ABD için Filipinler'in sahip olduğu jeostratejik önemini vurgulamaktadır (Kissinger, 2000, 332). Tarihsel açıdan Çin'e yardım etmek için ABD tarafından lojistik desteğin sağlanmasında rol oynayan Filipinler, günümüzde Çin'e yakınlığı nedeniyle Asya-Pasifik'te ABD-Çin rekabetindeki dengeler açısından önemini korumaktadır. Filipinler ve ABD arasındaki ilişkilerin olumlu seyretmesinin sebepleri arasında Filipinler'in ve Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki Spratly Adaları'nda her iki ülkenin hak iddia etmesi nedeniyle ihtilaf yaşamalarıdır (Talmon, 2014, 61-62). Çin ile yaşanmakta olan Spratly Adaları sorununa rağmen Filipinler ve Batı değerleri arasında birtakım görüş ayrılıklarda sözkonusudur. 1565 yılında İspanyollar ve İspanyollar'ın akabinde 1898 yılında ABD tarafından Filipinler'de Batı değerleri üzerine kurumların inşaa edilmesi ve bu kurumların sahip oldukları çözüm ortaklarının da Batı değerlerini benimsemiş olmaları Filipinler'de yaşanan mahkeme olayların çözümünde yetersiz kalabilmektedirler. Bu durum Filipinler'in mahkemelerde birikmiş davaların çözümü için geleneksel yapıda olan köy uyuşmazlık komitelerini kurmasıyla sonuçlanmıştır (Putzel, 1999, 203-204). Filipinler'in geleneksel işlev gören yapıları oluşturması ABD ve Batı değerleri dışına çıkarak küresel çapta ciddi kabul gören kültür değerlerinin Güneydoğu Asya bölgesindeki kültür çatışmalarına örnek teşkil etmektedir (Ignatieff, 2000, 326-328).

ABD'nin Filipinler üzerinde giriştiği yoğun Batı değerleri ile Filipinler'in geleneksel kültürü arasında bir kültür çatışması yaşayan Filipinler'in bağımsızlığından itibaren Çin'den ziyade ABD'ye yakınlaşmasının temelinde Güney Çin Denizi'ndeki uyuşmazlıklar yer almaktadır. Obama yönetiminde Asya'ya yönelen ABD, Filipinler ile ilişkilerini ileriye taşıyacak adımlar atmışlardır. 2011 yılında ilk defa üst düzeyde 'İkili Stratejik Diyalog' çerçevesini oluşturmuşlardır. Çin ise ABD'nin Filipinler aracılığıyla Asya-Pasifik'te yaptığı müdahale girişimlerine karşı taktiksel duraklamalara girmiş ve geçici ılımlı politikaları benimsemiştir (Fravel, 2017, 234-243).

Filipinler, günümüz dünyasının küresel hegemon gücü ile yükselen Çin arasındaki rekabette hem kendi çıkarları hem de büyük güçlerin çıkarlarından dolayı merkezi bir rol oynamaktadır. Filipinler'in Batı değerleri ile geleneksel değerleri arasındaki

çatışmalar ile sınır uyuşmazlıkları ABD ve Çin rekabetinde hangi tarafta yer alacağını belirlemede ehemmiyet arz etmektedir. Dolayısıyla Filipinler yapacağı seçimlerle ortaya çıkabilecek uluslararası sistem değişikliklerine etki edebilme kabiliyetine sahip görünmektedir.

4.2.1.2. Filipinler'den ABD'ye Yönelik Gerçekleşen Göç ve Göç Politikaları

ABD 1970 yılından beri dünyada gerçekleşen göçün en çok tercih edildiği varış merkezidir. 1970 yılında 12 milyon olan göçmen sayısı 2019 yılına gelindiğinde 51 milyona yaklaşmıştır. ABD'de yaşayan göçmen sayısı, dünyada göçmenler tarafından en çok tercih edilen ikinci ülke olan Almanya'nın (göçmen sayısı 13.1 milyon) nerdeyse 4 katı büyüklüğündedir (International Organization for Migration (IOM), 2019, 25). Ancak son yıllarda göç edilen bir ülke olmasına rağmen göçmen artış hızı gittikçe azalmaktadır. Özellikle 2010 yılından 2019 yılına kadar geçen beş yıllık periyotlarda göçmen artış hızında önemli düşüş olduğu görülmektedir. 2005-2010 yılları arasında göçmen artış hızı yaklaşık 5 milyon iken 2015-2019 yılları arasında ise 2,5 milyonun aşağısına kadar gerilemiştir (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, [25.10.2020]).

Tablo 5: ABD'ye Gerçekleşen Uluslararası Göçün Yıllar İçindeki Değişimi

Yıl	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Göçmen Sayısı (bin)	23 251.0	28 451.1	34 814.1	39 258.3	44 183.6	48 178.9	50 661.1
Artış (bin)	-	5 200+	6 300+	4 400+	4 900+	3 900+	2 400+

United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, **International Migrant Stock 2019: Country Profiles, United States of America**, [25.10.2020], https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp'den uyarlandı.

2019 yılı verilerine göre 50 milyonun üzerinde olan ABD'deki göçmen sayısı içinde en kalabalık gruplar sırasıyla Meksikalılar, Çinliler, Hindistanlılar, Filipinliler ve Porto Rikolular oluşturmaktadır. Filipinler yaklaşık 5.4 milyon olan yurtdışına verdiği emek göçün 2 milyondan fazlasını ABD'ye göndermiştir (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, [19.19.2020]). Farklı ülkelerden ABD'ye yüksek sayıda göç gerçekleşmesinin temeli ABD'nin tarihi süreçte uygulamış olduğu göç kabul politikalarıdır. Nitekim göçe karşı uygulanmış olan

liberal tutum, ABD ve küresel ekonomi için çeşitli oluşumların ve değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Tablo 6: 2019 Yılında ABD'de En Kalabalık Göçmen Gruplar

	Meksika	Çin	Hindistan	Filipinler	Porto Riko
2019 (bin)	11 489	2 899	2 661	2 047	1 830

United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, **International Migrant Stock: by Destination and Origin,** [19.19.2020], https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp'den uyarlandı.

Özellikle 1820-1920 yılları arasında yaklaşık 60 milyon göçmen dünyanın çeşitli yerlerinden ABD'ye göç etmiştir. Arjantin, Avustralya, Kanada ve ABD'ye yönelik gerçekleşen uluslararası göç hareketliliği ve bu göçmenlerin elde etmiş oldukları işçi dövizleri küresel ekonominin şekillenmesinde rol alarak önemli ekonomik güçler olarak ortaya çıkmışlardır. Bu ülkelerin neredeyse %40'ını oluşturan göçmenler hem tarım ve yerleşim yerlerinin genişlemesini sağlamış hem de demiryollarının döşenmesi, şehirlerin inşa edilmesi ve altyapıların sağlamlaştırılmasında ciddi katkıları olmuştur (Ahsan ve diğ., 2014, 12-13).

ABD'nin dışarıdan gelen göçe ihtiyaç duyması sebebiyle göçe karşı olumlu bir tutum sergilenmiştir. Bu tutum çerçevesinde Avrupa'dan, Asya'dan ve Afrika'dan önemli ölçüde göç almıştır (Toksöz, 2006, 14-15). Avrupa'dan ABD'ye yoğun olarak gerçekleşen göçler I. Dünya Savaşı'na kadar kısıtlayıcı herhangi bir politikayla karşılanmazken Asya'dan gerçekleşen göçlere karşı artan tepkiler nedeniyle daha erken yıllarda göç kısıtlayıcı politikalar oluşturulmuştur. Özellikle Doğu ülkelerinden Kaliforniya'ya gelen göç dalgalarının sanayi işçilerinin, çiftçilerin ve küçük esnafın geçim kaynaklarını etkilemesi nedeniyle halk içinde Asyalılar karşıtı oluşumların meydana gelmesine neden olmuştur. İlk dışlanan Asyalı grup ise Çinliler olmuştur (Scharrenberg, 1929, 49).

1850'li yıllarda ABD tarafından görevlendirilmiş Commodore Perry donanmasının Japonya'ya baskı uygulayarak (Mallaby, 1998, 13) ticarete zorlaması sonrası Çinli karşıtı endişeler sallantıda olmasına rağmen 1882 yılına kadar Çinlileri dışlayan yasalar tam etkili olmadı. Çinlilerden sonra diğer bir Asyalı karşıtı endişeler Japonlara karşı uygulandı. 1906 yılında Japon karşıtı endişelerin ciddi seviyelere ulaşması sebebiyle 1907 yılında Başkan Roosevelt tarafından 'Centilmenler

Antlaşması' Japonya ile yapılmıştır. Ancak bu antlaşmayı yeterli görmeyen Kaliforniyalıların şikayetlerini arttırması neticesinde 'vatandaşlığa uygun olmayan yabancıların ABD'ye kabul edilmeyeceğini' öngören hükmün yer aldığı '1924-Göç Yasası' çıkartılmıştır. 1924 yılındaki Göç Yasasının 28. bölümüne göre yabancıların tanımı yapılmıştır. 28. bölüme göre ABD'nin yargı yetkisi altındaki adalarda yaşayanların yabancı olarak sayılmayacağı taahhüt edilmektedir. Dolayısıyla 1924 yılındaki Göç Yasasının Çinlileri, Japonları ve Korelileri vatandaşlığa uygun olmadıkları için göç kısıtlayıcı politikalara maruz bırakırken, 1898 yılındaki İspanya-ABD Savaşı neticesinde ele geçirilen Filipinler'deki halk, diğer Asyalı halklar içinde ayrıcalıklı bir statü elde etmişlerdir. Asyalı halklar arasında farklı bir statü elden Filipinliler başta Hawaii olmak üzere ABD'nin Batı kıyılarına göç etmeye başlamışlardır. Filipinlilerin göçünü Kaliforniyalılar, Çinliler ve Japonlardan sonraki üçüncü Asyalı Göç İstilası olarak yorumlamışlardır. Bu olumsuz tutum çerçevesinde 1924-Göç Yasası'na Filipinlileri de vatandaşlığa uygun olmayanlar statüsüne dahil ederek Filipinler'den gelen göçü engelleme girişimlerinde de bulunmuştur (Scharrenberg, 1929, 49-52). Ancak Filipinlilere karşı olan olumsuz tutumlara karşı, Filipinliler sadece bir sağlık belgesi aracılığıyla genel olarak vatandaşlık haklarından yararlanmışlardır. Nitekim 1936 yılına kadar ABD'nin donanma kuvvetlerinde çalışmalarına izin verilen tek yabancı uyruklu kesimi oluşturmuşlardır. Kahyalık gibi alt pozisyonlarda donanmaya alınan Filipinler 1930'lu yıllarda donanmanın neredeyse %5'ini oluşturmuşlardır. Ayrıca 1900'lerin başından 1935 yılına kadar yaklaşık 14 bin Filipinli öğrenci ABD kolejlerine ve üniversitelerinde eğitim görmeye başlamıştır (Maca, 2017, 314-315).

Yaklaşık olarak 19. yüzyılın ortalarında kapitalizmin metalaştırılmış emek göçü olarak kullanılan Filipinli göçü, 20. yüzyılın başındaki ABD hakimiyeti altında önemli seviyelere ulaşmıştır. ABD'deki şeker plantasyonlarında çalışmak için göç eden Filipinli emek göçü, Filipinli Akademisyenler tarafından 3 büyük göç dalgasının ilk dalgasını oluşturmuşlardır. Bu ilk dalga 1900'den 1940'lı yılların başlarına kadar geçen süre zarfındaki göç oluşumlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Bu sürede Filipinli emek göçü, yoğun olarak ABD'ye gerçekleşmiş ve tarım ile gıda işleme süreçlerinde kullanılmıştır. ABD'ye yönelik olmasının nedenleri olarak Filipinler'in ABD kolonisi olması ile ABD tarafından uygulanmış olan İngilizce dili esaslı eğitim sistemi gösterilmektedir. Nitekim İngilizce üzerine

kurulmuş eğitim sistemi, 21. yüzyılda da Filipinli göçü diğer Asyalı göçlerden ayıran temel farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Filipinli ikinci göç dalgası 1946 yılındaki bağımsızlığından 1970'li yılların başlarına kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Bu süreçte gerçekleşmiş göçün yoğunluğu yine ABD'ye yönelik olmuş olsa da varış amacında değişiklikler olmuştur. Daha önceden tarım alanlarında ve gıda işleme süreçlerinde çalışmak için gerçekleşen göç, 1946-1970 yıllarında askerî personel, profesyonel tıp ve nitelikli emeğe ihtiyaç duyulan alanlara yönelik olmuştur. Üçüncü göç dalgası ise 1970'li yılların ortalarından günümüze kadar geçen süre zarfında gerçekleşen Filipinli emek göçünü içermektedir. 1970'lerdeki petrol krizi ve Marcos yönetimindeki Filipinler'de ekonominin kötü yönetilmesi, Filipinler'deki üçüncü göç dalgasını tetikleyen unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber aşırı yoksulluk ve topraksızlık temelli huzursuzluklar, Marcos rejiminin çareyi denizaşırı sözleşmeleri kolaylaştırmanın siyasi avantajlarında aramasına neden olmuştur (Barber, 2008, 1269-1270). 1970'lerden başlayan üçüncü dalga neticesinde 1990-2003 yılları arasına Filipinler'den ABD'ye göç yaklaşık olarak 1.5-2 milyon seviyesine çıkarak Filipinlilerin en kalabalık Asyalı grubu oluşturmasını sağlamıştır (Tan, 2008, 28). Ancak 2019 yılına geldiğimizde tablo 6'da görüldüğü gibi en kalabalık Asyalı grubu Çinliler oluştururken, Filipinliler ise Hintlilerin ardından üçüncü sıraya gerilemiştir.

4.2.1.3. Filipinler-ABD Doğrultusunda Gerçekleşen Göçün Küresel Düzeydeki Etkisi

Göç, Amerika'nın keşfinden günümüz kıtanın tarihini şekillendiren önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1800'lü yıllarda 'Açık Yazgı' (Manifest Destiny) görüşü çerçevesinde batıya doğru genişleme ve bu genişleme sürecinde ele geçirilen topraklar üzerinde ABD hegemonyasının kabulü için göç ile gelen aşırı nüfus kullanılmıştır. Göç oluşumları ile beraber sanayinin kıtanın Batı kıyılarına taşınması, ABD'nin batı kıyılarında da ticari, mali ve endüstriyel hegemon güç olmasına aracılık etmiştir (Lambino, 2015, 6). ABD'nin batıya genişlemesi 1898 yılında Filipinler'e kadar uzanmıştır. Üzerinde hakimiyet sağlanan toprakların genişlemesi beraberinde göç sorununu da getirmiştir. Nitekim üçüncü Asyalı göçü olarak isimlendirilen Filipinli göçünün önüne geçmek için Kaliforniyalılar yasa çıkarmak için yönetime baskı yapmışlardır. Filipinli göçmen akışını durdurmak için Kaliforniyalıların baskısı sadece yasa çıkarmak veya göç yasasını değiştirmekle

kalmamıştır. Bunlarla beraber Filipinler'in bağımsızlığının tanınması içinde uğraşmışlardır. Bu tutumun temelinde Filipinler'in bağımsızlığını kazanması durumunda göç eden Filipinlilerin 1924-Göç Yasasına göre vatandaşlık haklarından yararlanamayacak olması yatmaktadır (Scharrenberg, 1929, 53-54). ABD'nin Batı kıyısında Filipinli göçe karşı olan bu tutum, 1935 yılında Commonwealth hükümeti tarafından gelecek on yıl içinde Filipinler'e bağımsızlık tanınması yönünde karar almasına neden olmuştur (Lambino, 2015, 13).

Filipinler'den ABD'ye göç, ABD'nin İspanya ile olan Savaşı'ndan sonra Filipinler üzerinde kurmuş olduğu hakimiyeti kaybetmesinde önemli rol oynarken, Asya-Pasifik bölgesinde Filipinler'in ABD ile uzun süreli iyi ilişkiler kurmasına da olumlu katkılar yapmıştır. Özellikle Asya-Pasifik bölgesinde Çin-ABD rekabetinde, Filipinler'in Güney Çin Denizi'nde Çin ile olan uyuşmazlıkların yanı sıra ABD ile olan kültürel ve tarihsel yakınlık, Filipinler'in ABD ile daha yakın ilişkiler kurmasını sağlamaktadır. Filipinler, Çin ile 1990'lı yıllarda Güney Çin Denizi'nde başlayan uyuşmazlıklar 2004 yılında Çin-Filipinler ilişkilerinde ılımlı ve olumlu bir atmosferin oluşmasına rağmen bu olumlu tablo Çin-ABD rekabetinden dolayı uzun süreli olmamıştır. Obama'nın 2010'lu yılların başlarında 'Asya'ya Dönüş' stratejisini benimsemesi, Filipinler'in ilişkilerde önceliği ABD'ye vermesine neden olmuştur (Zhao, 2012, 67-73).

Filipinler'in hegemon güç olan ABD ile bölgesel ve yükselen güç olan Çin arasındaki dengede ilişkilerini daha çok ABD lehine geliştirmesinin temel sebepleri vardır. Bunlar;

- Filipinler'in, Çin ile olan ilişkilerin aksine ABD ile herhangi bir sınır uyuşmazlığının olmaması,
- ABD, Filipinler'deki isyan hareketlerini pasifleştirme stratejisi izlerken Çin tarafından Filipinler'deki komünist oluşumların desteklenmesi,
- Çin, otoriter ve sıkı merkezi bir siyasi yapıya sahipken ABD'nin çoğulcu ve açık bir ideolojiye sahip olmasının hoşgörülü olarak değerlendirilmesi,
- Ve son olarak ABD'de yaşayan 2 milyonun üzerindeki Filipinli göçmenler sayesinde ABD kültürünün benimsenerek takip edilmesi nedeniyle ABD kültürüne Filipin kültürünün uyum sağlamasıdır (Lambino, 2015, 29).

Dolayısıyla ABD'nin kolonyal dönemden beri Filipinler üzerinde uygulamış olduğu Batı merkezli değerler neticesinde Filipin kültürü, ABD kültürü ile uyum sağlamıştır.

Bu kültürel uyum Fukuyama (1992)'nın liberalizmin zaferinin bir göstergesi olarak sunduğu ve ABD hegemonyasını pekiştiren uzun vadeli kazanımları içeren kültürel alanda, ABD'nin Filipinler aracılığıyla Asya-Pasifik'te Çin'e karşı bir üstünlük gösterdiği anlamına gelmektedir. Asya-Pasifik'teki kültür çatışmasında ABD'ye gerçekleşmiş Filipinli göçün, sürekli ABD kültürüyle kendisini yenilemesi, Filipinler'de ABD'nin kültür alanında Çin'e galip gelmesinin önemli katkı yapmıştır.

4.2.2. Çin'den Batı'ya göçün Önemi

4.2.2.1. Tarihi Süreçte Çin-Avrupa İlişkileri

Kendini uygar dünyanın merkezi olarak kabul eden Çin, çevresinde yaşanan gelişmelerden dolayı dış dünyayla zaman zaman ilişkilerini kesmek zorunda kalmıştır. 13. ve 14. yüzyıldaki Moğol istilasının sert etkileri neticesinde Çin'de yabancı korkusu oluşmuş ve bu durum ilk Ming İmparatoru'nun sınırları kapatmasına yol açmıştır. Çin'in Moğolların ardından Avrupalılarla iletişime geçmesi 16. yüzyılı bulmuştur. Avrupalılarla ilk temaslar, Makao'ya yerleşmiş Portekizliler örneğinde olduğu gibi genellikle tüccarlar ve misyonerler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu ilk temaslarda cizvit raporlarıyla Çin hakkında bilgi edinen Avrupa, Çin'e karşı hayranlık beslemiş ve kültür-sanat alanında kısmen Çin'den etkilenmiştir. Çin'in zihinsel ve kültürel alanlarda Batı'dan etkilenmesine yol açan faktörler ise yakın çağlarda meydana gelen gelişmelerdir (Blunden, Elvin, 1989, 220).

16. yüzyılda tüccarlar ve misyonerle aracılığıyla Çin ile ilişkiler kuran Avrupa, 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avrupa'da yaşanan önemli gelişmelerden dolayı ilişkileri daha da yoğunlaştırmıştır. 18. yüzyılın sonlarında sanayi alanındaki gelişmeler ve Napolyon Savaşları'nın kıta geneline yayılması Avrupa'da yeni bir dönemin başlangıç emarelerini oluşturmuştur. Bu gelişmelerden sonra yaşanan teknolojilk ve kurumsal yenilikler; tekstil, bankacılık, sigortacılık, demiryolları, telgraf, demir endüstrisi alanlarındaki yenilikler ve buharlı gemilerin yapımı uluslararası alanda var olan geleneksel hiyerarşinin yıkılmasına neden olmuştur. Ortaya çıkmış teknolojik ve kurumsal yenilikleri hızlı bir şekilde takip etmiş ve uyum göstermiş uluslar, günümüzün en güçlü ve en zengin ulusları olmuşlardır. Sanayi devrimi sonrası deniz taşımacılığı alanında yaşanan gelişmelerin Batı kaynaklı olması nedeniyle batılı ve deniz gücüylü desteklenmiş bir küresel düzen

ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılın sonlarında Avrupa'da yaşanan bu yeni gelişmeler 19. yüzyılın ortalarında Asya'da da kendini hissettirmeye başlamıştır (Paine, 2017, 311).

Avrupa'nın Çin ile olan ilişkileri, Çin'de herhangi bir Avrupalı ülkenin dış temsilciliğinin olmaması nedeniyle ilişkiler çeşitli bürolar ve acentalar yoluyla yürütülmüştür. İmparator'un doğrudan dışarıdan gelen Avrupalılar ile ilgilenmek zorunda kalmaması, İmparator'un ülkesini hem yabancılardan korumak istemesi hem de Çin'in üstünlüğü olarak olarak algılanmıştır. Nitekim İngilizlerin 1600 yılında kurulan 'The East Indian Company' şirketinin Çin ile ilişki kurmak istemesi üzerine 1759 yılında göndermiş olduğu James Flint'in yasa dışı olarak güney limanlarına yelken açması, tutuklanarak üç yıl hapis ile cezalandırılmasına yol açmıştır. Bu girişim The East Indian Company şirketini karlı Çin ticaretine girmek için ilk kalkışması olarak değerlendirilmektedir. 1760 yılından sonra Çin, ticarette daha kısıtlayıcı hamleler yapmış ve ticareti sadece 'Canton' limanı ile bazı özel tüccarlarla sınırlandırmıştır. Sıkı politikalara rağmen bazı Avrupalılar, Çinli tücarlarla ilişkilerini geliştirmişlerdir. Nitekim Çinli tüccarlarla ilişkilerini geliştiren İngilizler, Hindistan'dan elde ettikleri kârı Çin'den çay almak için kullanmışlardır. Bu durum hem karmaşık hem de Avrupa'daki ticari eşitlikten farklı bir yapı göstermiştir (Mong, 2016, 30-32).

18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyılın ilk yarısı Çin-Avrupa ilişkilerinde karşılıklı bir anlayışsızlık ve düşmanlık söz konusu olmuştur. Çin ve Avrupa arasındaki bilgi ve güç farkının giderek artması sonucunda Avrupalılar Çin'i serbest ticarete zorlamıştır. Çin'e karşı yapılan bu baskı, aşağılanmayla sonuçlanan ve Afyon Savaşları olarak tarihe geçen 1839-1842 yılındaki savaşlara yol açmıştır. 1839-1842 ve akabinde gerçekleşen 1856-1860 yılındaki savaşlar, Büyük Britanya ve Fransa'nın Çin'i dışarıdan afyon tüketmeye zorlandığına yönelik iddialara sebep olsa da temelde diplomatik anlamda Avrupalı devletlerin Çin tarafından tanınması anlamına gelmektedir (Blunden, Elvin, 1989, 148-220).

Her ne kadar Çin ile Avrupa arasındaki ilişkiler diplomatik olarak tanınma noktasına gelmiş olsa da Çin toplumunun Avrupalılar ile Avrupalı düşüncelere karşı hoşnutsuzluğu devam etmiştir. 1900 yılında Çin gelenekselciliğinin Batılı düşüncelere karşı tavrı Boxer İsyanı'yla net olarak ortaya çıkmıştır. Temelde Hıristiyanlığı kabul eden Çinlilere karşı yapılan isyanda, Hıristiyanlığı kabul edenlerin verdiği ağır kayıplar Batı toplumunda rahatsızlığa sebep olmuştur. Batı

fikirlerini benimsemiş grupların vermiş olduğu kayıplar, Doğu Asya ülkelerinin nüfus büyüklüğünün önemi ile teknolojik gelişmişliklerini kısmen Avrupalılara ispat edilmesini sağlamıştır (Rosenstock, 2014, 116-118). Fakat Boxer İsyanı gibi Batılı düşüncelere karşı girişilen eylemlerin var olmasının yanında 1900'lerin başından itibaren Avrupa'dan etkilenen bazı alanların varlığıda mevcuttur. Nitekim Çin, Japonya'nın Avrupai Meiji Restorasyonu'ndan etkilenmiş ve Avrupai tarzda bürokratik kurumlar ile teknolojik gelişmelere hız vermiştir (Paine, 20147, 316-317).

Batı'dan etkilenilmişlik ve Batı'ya karşı hoşnutsuzluk çerçevesi içinde gelişen Çin-Avrupa ilişkileri 1949 yılına gelindiğinde ise farklı bir evreye geçmiştir. İç savaştan galip çıkmış Çin Komünist Partisi, temsil sorunu yaşamış ve SSCB-ABD önderliğindeki iki kutuplu dünyada taraf seçme belirsizliğinde kalmıştır. BM'de temsiliyeti ABD önderliğinde engellenmiş ve Çin Cumhuriyeti (Tayvan) vasıtasıyla temsil edilmiştir. Bu durum Batı ile olan ilişkilerinde olumsuzluğun ve hoşnutsuzluğun artmasına yola açmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise yüzyıllık Batı sömürgesi olan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin ekonomik anlamda toparlandığı ve BM tarafından temsil edilmese de İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı devletler tarafından tanındığı görülmektedir. Ayrıca yine bu yıllarda ortaya çıkmış Bağlantısızlar Hareketi ile başlangıçta ABD önderliğinde olan BM'nin BM Genel Kurulu'nda dengenin sağlanması, Çin için avantaj oluşturmuş ancak ABD önderliğinde getirilen farklı değişiklikler nedeniyle temsiliyet sorunu aşılamamıştır (Oran, 1971, 21-23). Bağlantısızlar Hareketi ile süper güçler önderliğindeki iki kutuplu dünyaya alternatif oluşumların ortaya çıkması, ÇHC'nin de farklı alternatifler içine girmesine neden olmuştur. Nitekim bu doğrultuda Mao, 1962 yılında 'Üçüncü Dünya' kavramını ortaya atmış ve iki kutuplu dünyada anti hegemonyacı olan 'İki Çizgili Dış Politika' düşüncesini savunmuştur. Mao, Üçüncü Dünya kavramını SSCB, ABD ve Orta bölge üçgeni içinde açıklamıştır (Tabak, 2008, 68).

1960'lı yıllara kadar Batılı devletler ve ABD ile olan ilişkiler, 1964 yılında Charles de Gaulle'un ve 1972 yılında Richard Nixon'un ÇHC'yi ziyareti (Vogt, 2012, 71-72) sonrası ılımlaşarak diplomatik açıdan gelişmeye başlamıştır. Özellikle 1980'li yıllara gelindiğinde Çin'in uygulamaya koymuş olduğu kalkınma programları için örnek arayışında bulunması, Çin-Batı ilişkilerinin gelişimini hızlandıran başka bir faktör olmuştur. 1980'li yıllardaki Çin-Batı ilişkileri üzerindeki olumlu hava, Avrupa'nın

Avrupa Birliği altında Doğu Avrupa'ya genişleme çabası içinde olması Çin'in Avrupa ile ilişkilerinden ziyade ABD ile olan ilişkilerine önem vermesine yol açmıştır. SSCB'nin dağılması sonrası Avrupa'nın Çin ile olan ilişkilerinin ikinci plana atması ve 1990'lı yıllardaki Makao ile Hong Kong'un Çin'e bırakılması Çin-Avrupa ilişkilerini daha da karmaşık hale getirmiştir. ABD ile Çin'in ulusal çıkarların uyuşması ve kalkınma programları için Kuzey Amerika'nın daha iyi bir örnek olarak görülmesi ise Çin için ABD ile olan ilişkilerinin önemini arttırmıştır (Edmonds, 2002, 1-2).

Avrupalı ülkeler Çin ile olan ilişkilerinde farklı tutumlar sergilemişlerdir. Ekonomik anlamda ikili işbirliği yaparak ilişkileri geliştirirken 1989 yılındaki Tiananmen olayı gibi insan hakları konularında ise Avrupa Birliği (AB)'ni devreye sokmuşlardır (Edmonds, 2002, 1-3). Ayrıca Avrupa Birliği aracılığıyla insan hakları konusunda Çin'e yapılan baskı uzun sürmemiştir. Nitekim AB'ye dönüştürülmeden önce Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'yla 1975 yılında kurulan ilk resmi ilişkiler, 1989 yılında sekteye uğramasına rağmen 1994 yılında 'Yeni Asya Stratejisine Doğru' belgesi, 1995 yılında 'Çin-Avrupa ilişkileri için uzun vadeli bir politika' stratejisi ve 1996 yılında Çin tarafından yapılan diyaloğ başlatma çağrısı Çin-Avrupa ilişkilerinin kısa sürede düzelmesini sağlamıştır (Akçadağ Alagöz, 2016, 39).

2000 ve 2010'lu yıllarda Organski (1968, 338-488)'nin 'güç geçiş teorisi' çerçevesinde baskın olan gücün tehdit eden ve onun yerine geçebilecek gücün Çin olarak görülmesi nedeniyle Çin, ABD ve diğer devletlerin dikkatlerini üzerine çekmiştir. ABD'nin Obama yönetimi ile Asya-Pasifik bölgesinin önemi üzerinde durması Çin'in 2013 yılında başta ABD olmak üzere AB ve Rusya gibi büyük güçler ile olan ilişkilerinin nasıl sürdüreceğini üç başlık altında sıralamıştır. Bunlar; çatışma ve karşı karşıya gelmeye hayır, karşılıklı saygı ve kazan-kazan prensipleridir. Çin bu prensipleri 'büyük ülke ilişkileri yeni modeli'olarak ifade etmiştir (Mifune, 2014, 39-40).

4.2.2.2. Çin'den Avrupa'ya Yönelik Göçün Tarihi ve Göçü Oluşturan Sebepler

Çin'den Avrupa'ya gelen ilk ziyaretçi olarak rahip Philip Couplet tarafından 1685 yılında Oxford'un Bodleian kütüphanesine getirilen Shen Fuzong olarak belirtilmektedir. Kitlesel olarak Çin'den Avrupa'ya göçün varlığı ise Shen Fuzong'un ziyaretinden yaklaşık bir asır sonra gerçekleşmiştir. Çin'den önemli

sayıda göç gerçekleşmesinin sebebi İngilizlerin Doğu Asya'daki emperyal hırslarından kaynaklanmıştır. Britanya'nın Doğu Asya ile deniz ticaret hacmini arttırması sebebiyle the East Indian Company'nin gemilerinde Çin emek gücünden faydalanmıştır (Parker, 1998, 67-68). Avustralya'daki sömürgelerinden elde edilen altın, yün ve buğday gibi ham maddeler için gerekli olan emek gücünü başlangıçta suçlulardan ve Britanya'daki emek fazlasından karşılasa da daha sonraki yıllarda bu emek gücü, gerekli olan emek gücünü karşılamakta yetersiz kalmıştır. İngilizler bu emek gücünü karşılamak için Çin, Hindistan ve Güney Asya'daki emek gücünü kullanmıştır (Castles, Miller, 2008, 80). Çinlilerin, başka sömürgelerde çalışarak İngilizlerin emperyal gelişimine katkıda bulunmasının nedenlerinden bazıları 19. yüzyılın ortalarında Çin'in kaybettiği savaşlardan kaynaklanmaktadır. 1839-1842 Savaşları sonucunda imzalan Nanjing Antlaşması ile 1860 ve 1898 yılındaki antlaşmalardan sonra Hong Kong adasının İngilizlere devredilmesi, Çin'in gümrük gelirlerini düşürmüş ve yasa dışı ticaretin artmasına yol açmıştır. Bu durum Çin'i ekonomik alanda olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla ekonomik olarak çöken Çin'in altyapısını güçlendirememesi ve yaşanan doğal felaketler nedeniyle Çinliler için İngilizlerin emri altında çalışmak oldukça cezbedici olmuştur (Parker, 1998, 68). 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan Çinli emek göçü, İngiliz sömürgelerindeki emek gücünü karşılamasının yanı sıra ABD'ye yönelikte gerçekleşmiştir (Poston, Luo, 2007, 26-28).

ABD'deki altın madenlerinde çalışmak ve İngilizlerin sömürgelerindeki emek gücünü karşılamak için Çin'den başlayan göçler, 1949 yılına gelindiğinde sekteye uğramıştır. 1949 yılında Çin'de meydana gelen devrimin ardından başlayan kollektif süre boyunca göç oluşumlarında ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir (Lu, Liang, David, 2013, 633). 1940'lı yılların sonlarında Çin'in içindeki iç savaştan kaçan Çinliler kısa süreli bir göç oluşumlarına neden olmuştur. Ancak Çin'in sosyal ve politik olarak göçü kontrol etmek ve döviz kurunu yönetmek istemesi nedeniyle getirdiği kısıtlamalar göçü olumsuz açıdan etkilemiştir. Özellikle 'Kültür Devrimi' sonrası getirilen politik kısıtlamalar Çin'den dışarıya olan göçü neredeyse durma noktasına getirmiştir. 1949 yılındaki Çin devriminin 1980 yılına kadar Çin'den gerçekleşen göçlere karşı Çin kamuoyunda olumsuz bir algı oluşmuştur. Nitekim bu süre zarfında göç eden Çinliler için 'hain' ve 'tüyen (pantao-fleeing)' gibi ifadeler kullanılmıştır (Mazza, 2016, 185).

1978 yılından itibaren ise Çin'den yurtdışına gerçekleşen göçte ciddi artış söz konusu olmuştur. Göçlerin artmasının temelinde 1978 yılında yapılam reformlar yatmaktadır. 1978 yılından önce hain ve kaçak olarak algılanan göçmenler, göç ettikleri bölgelere yurtdışından yaptıkları havaleler ile ekonomik katkılar yapmış ve Çin hükümeti tarafından temel bir kaynak olarak görülmeye başlanmışlardır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başlarından itibaren Çin'den gerçekleşen göçün varış yerleri çeşitlilik göstermiştir. Daha önceki yıllarda yoğun olarak Güneydoğu Asya ve Japonya'ya gerçekleşen Çin göçü, 1980'li yıllardan itibaren bu bölgelerdeki fırsatların yeterli bulunmaması sebebiyle ABD ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yönelik olmuştur. Başlarda Avrupa'ya gerçekleşen göçün başlıca varış yerlerini İtalya, Macaristan, Rusya ve İspanya oluşturmuştur (Thunø, Pieke, 2005, 491-508). 1990'lı yılların sonları ve 2000'li yılların başlarında Çin'den Avrupa'ya olan göçün varış yerleri çeşitlenerek İngiltere, Almanya, Hollanda ve Fransa'yı da kapsamıştır (Benton, Gomez, 2008, 58). Çinliler Avrupa'ya genellikle iş, turistik, aile ziyareti, seyahat ve sözleşmeli işçi olarak göç etmişlerdir. Bu şekilde çeşitli sebeplerle artarak gerçekleşen göçün ana sebeplerini Çinli vatandaşların çıkarları ve yerel yönetimin desteği oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin denizaşırı Çin bağlantılarına ulusal destek sağlamak için oluşturmuş oldukları politikalar ve kültürel çalışmalar ÇKP'den ziyade göçmenlerin isteklerine göre düzenlenmiştir. Göçmenlerin lehine gerçekleşen politikalar ve kültürel oluşumlar aracılığıyla göç edilen bölgelere yabancı gelir kaynağını sağlamak ve bu kaynağı sürdürülebilir hale getirmek amaçlanmıştır. Böylece Çin, yabancı gelir elde ederek işsizliğin etkilerini azaltmak ve sosyal istikrarı arttırmak için denizaşırı göçten yararlanmayı amaçlamıştır (Thunø, Pieke, 2005, 491-508). Nitekim 1999 yılında Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin denizaşırı Çinliler için 'bizim maden kaynaklarımız' ifadesini kullanarak Çinli göçmenlerin önemini ortaya koymuştur. Ayrıca Çinli göçmenlerin kaynak madeni olarak ifade edilmesinin sebebini sadece yurtdışından gönderilen havaleler oluşturmamaktadır. Çinli göçmenler havaleler ile yerel ekonomilere katkı yapmalarının yanı sıra sermaye yatırımı ve yabancı bilgi aktarımının sağlanmasında da önemli rol oynamışlardır (Thunø, Pieke, 2005, 508).

Çin'den Avrupa'ya göç sadece girişimcilik, iş bulma ve turistik amaçlarla gerçekleşmemiştir. Bu göç kategorilerinden biri Avrupa'da öğrenim görmek için gerçeleşen göç hareketliliğidir. 1861 yılında İngilizlerin kolonyal yönetimi altında

olan Çin, temelde askerî modernizasyonu hedefleyen 'Öz-Güçlenme Hareketi' kapsamında Britanya'ya öğrenci göndermeye başlamıştır. Britanya ile başlayan öğrenci göçü 1875'te Fransa ve 1900'lü yıllarda Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yönelik olarak genişletilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasından 1970'li yılların sonlarına kadar Avrupa'ya gerçekleşen Çinli öğrenci göçü daha çok Hong Kong ve Malezya'da yaşayan Çinlilerden oluşmuştur. Ancak 1980'li yıllardan itibaren Çin'den İngiltere'ye öğrenim görmek için gelenlerde ciddi artışlar söz konusu olmuştur. 1980'lerde binlerce Çinli öğenci İngiltere'ye göç etmiştir. 1990'lı yılların sonlarında 6000'in üzerine çıkan Çinli öğrenci sayısı 2002 yılına gelindiğinde önemli bir artış göstererek yaklaşık 20 bine ulaşmıştır. Bu öğrenciler geçici olarak eğitim amaçlı göç etmiş olmalarına rağmen başlangıçta yarı zamanlı işlerde çalışmaya başlayan çoğu öğrenci ileriki yıllarda İngiltere'deki yaşam koşullarına uyum sağlayarak sürekli kalmaya başlamışlardır. Nitekim bu durum Çin'den İngiltere'ye gerçekleşmiş büyük bir vasıflı göç dalgasının belirtilerini sunmaktadır (Benton, Gomez, 2008, 47-50).

2002 yılından itibaren Çin'den Avrupa'ya gerçekleşn göçte önemli bir artış olmasının sebeplerinden bazıları ABD'de meydana gelen 11 Eylül saldırıları ve 11 Eylül saldırıları sonrası ABD tarafından getirilen sıkı denetimlerdir. ABD güvenlik kaygılar nedeniyle sıkı denetim mekanizmaları kurarken; İngiltere, Fransa ve Almanya ise yabancı öğrencileri çekmek için bu dönemde kapsamlı stratejiler oluşturmuşlardır. Bu stratejilerden faydalanmak isteyen Avrupa'daki eğitim kurumları, eğitim harçlarından sağladıkları geliri arttırmak için Çinli öğrencileri kaynak olarak görmüşlerdir. Öğrenim amaçlı gerçekleşen göçte getirilen kolaylıkların yanında Avrupalı bazı ülkeler özellikle Çin'in sağlık alanındaki vasıflı gücünden yararlanmak içinde birtakım düzenlemeler yapmışlardır. Avrupalı ülkelerin yaptıkları bu kapsamlı stratejiler ve Güney Avrupa'dan izinsiz gelen göçler için istihdam alanının yaratılması, Çin'den gelen göçü cezbeden sebepler olarak öne sürülmektedir (Laczko, [15.11.2020]).

Çin'den Avrupa'ya gerçekleşen göç 2000 yılında 500 binin altındayken 2019 verilerine göre 1 milyonu aşmıştr. Bu bir milyonun üzerindeki göçün başlıca altı varış noktası bulunmaktadır. Bunlar; İtalya, İngiltere, İspanya, Fransa, Almanya ve Hollanda'dır. Çin'den gelen göçün en yoğun gerçekleştiği ülke 2000 yılı öncesi İngiltere iken 2019 yılında ise Çinli göçmenlerin en yoğun tercih ettikleri Avrupa

ülkesi sıralamasında İngiltere ikinciliğe gerilemiştir (United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, [19.19.2020]).

Tablo 7: Avrupa'ya Gerçekleşen Çinli Göçün Başlıca Varış Ülkeleri

	İtalya	İngiltere	İspanya	Fransa	Almanya	Hollanda
2019 (bin)	228+	225+	164+	121+	119+	70+
2000 (bin)	74+	144+	2+	44+	49+	32+

United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, **International Migrant Stock: by Destination and Origin**. [19.19.2020] https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp'den uyarlandı.

İngiltere totalde İtalya'dan daha az Çinli göçmene ev sahipliği yapmasına rağmen Çinli öğrenciler için en çok tercih edilen ülke konumundadır. Nitekim 2018-2019 yılı eğitim-öğretim yılı verilerine göre 86 bini aşan Çinli öğrenci İngiltere'de eğitim görmek için kayıt olmuştur. İngiltere'deki Çinli öğrenci sayısı Avrupa ülkelerinden kayıt yapan öğrenci sayısından yaklaşık olarak 23 bin kişi fazladır. 485 binin üzerinde olan toplam yabancı öğrenci sayısı içinde Çinli öğrencilerin sayısı 120 binin üzerindeyken Avrupalı öğrencilerin sayısı 143 binlerde kalmaktadır (HESA, [18.11.2020]). Avrupa'da Çinli öğrencilerin önemli sayıda tercih ettikleri bir başka ülke ise Fransa'dır. Fransa'ya gelen yabancı öğrenci sayısı sıiralamasında Çin, Fas'tan sonra ikinci sırada gelmektedir (Ministère de l'Intérieur, 2020). Nitekim ilk kayıttaki Çinli öğrencilerin sayısı ile toplamda Çin'den gelen öğrencilerin bütün Avrupa ülkelerinden gelen öğrenci sayısına yakın olması ve Fransa'yı en çok tercih eden ikinci topluluk olması, Çin'den gelen beyin göçünün Avrupa'ya ve özellikle İngiltere'ye ilgisini ortaya koymaktadır.

Avrupalıların, Çin'den Avrupa'ya gerçekleşmiş öğrenci göçüne karşı tutumları farklıdır. Nitekim 2000'li yılların başlarında Çin'den İngiltere'ye gerçekleşmiş göçe karşı olumsuz bir tutum söz konusu olmuş olsa da öğrenci göçüne karşı aksi bir tutum sergilenmiştir. İngiliz devlet adamlarından birisinin Çin'den gerçekleşen öğrenci göçü için 'kimsenin itiraz etmediği göç' olarak belirtmesi (Shen, 2008, 147), İngilizlerin öğrenci göçüne yaklaşımlarının liberal bir portre çizdiği izlenimi vermektedir.

1970'li yılların sonlarında artarak devam eden Çinli öğrenciler, göç edilen bölgeye katkı yapmasının yanı sıra geri dönüşlerde de kendi ülkelerine önemli katkı yapabilecek nitelikli bireylere dönüşmektedirler. Çin'den Avrupa'ya gelişen göçün

önemli bir oranını oluşturan Çinli öğrenciler; bilgi, tecrübe, ağ bağlantıları edinimi ve yurtdışında finansal kaynak temini için özel ve devlet kurumları tarafından finanse edilmişlerdir. Ulusal hükümet tarafından öğrenci göçünün desteklenmesi ve teşvik edilmesinin sebeplerinden birisi Çin'in küresel pazarlara uyum sağlama isteği oluşturmuştur (Shen, 2008, 165). Bununla beraber Çin'den gerçekleşen öğrenci göçünün Çin için olumsuz sebepleri vardır. Nitekim 1989 yılında Tiananmen Meydanı'ndaki olaylar nedeniyle Avrupalı ülkelerin Çinli öğrencilerin yasal kalma süresini uzatması, Çin tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Çin, yasal kalma süresinin uzatılmasını ve Avrupa'ya girişlerin esnetilmesini Batılı devletlerin iyi eğitilmiş Çinli öğrencilerden yararlanmak istemesi olarak algılamıştır. Ayrıca eğitim amacıyla giden öğrencilerin büyük bir kısmının dönmemesi nedeniyle farklı politikalar oluşturulmuştur. Bunlardan bazıları; göç etmek için mezun olduktan sonraki beş sene boyunca ülkeye hizmet etmek, göç eden öğrenciler için geri dönme şartı ve Beijing Üniversitesi gibi eğitim kurumlarında yüksek ücret, iyi yaşam koşulları ve daha iyi konaklama hizmetleri sağlanarak öğrencileri geri getirmek için yapılan cezbedici uygulamalardır. Ancak devlet tarafından desteklenen ve geri dönüş zorunluluğu getirilen öğrencilerin az sayıda olması ve cezbedici uygulamaların işlevsizliği, beyin göçünün durdurulmasına engel olamamaktadır. Öğrenci göçü dışındaki göç oluşumları ise herhangi bir kısıtlamaya tabii değillerdir (Liu, 1995, 300-301).

4.2.2.3. Çin'den Avrupa'ya Gerçekleşen Göçün İkili Aktörler Açısından Önemi ve Küresel Düzeyde Aktörlerin Tutumlarına Etkisi

Avrupa ülkeleri eski kolonileriyle birtakım dostane ağlara sahiptirler. Kolonyal dönemden beri savunma, yatırım, ticaret, eğitim ve kültür alanlarında geliştirilen ilişkiler, günümüzde Çin ve Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerin seviyelerinde de rol oynamaktadırlar. Ancak jeo-stratejik açıdan Çin ve Avrupa ilişkileri, ABD ve Avrupa ilişkilerinin arkasında kalmaktadır. Küresel alanda ABD gölgesinde politikalar geliştiren Avrupa ülkeleri, ABD'nin Asya-Pasifik'e güç aktarımı nedeniyle Ortadoğu gibi bölgelerde ABD tarafından daha fazla sorumluluk alınmaya itilmektedirler (Jiemian, 2014, 3). Bu durum ABD'nin hegemonik liderliğini üstlendiği tek kutuplu dünyadan çok kutuplu dünyaya olası geçişte Çin ile beraber ABD'nin konumuna aday olarak gösterilen AB'nin, Çin-ABD üçgeninde önemli bir rol üstlenebileceğini göstermektedir. Neorealist bakış açısından mevcut konumunu korumak isteyen hegemon gücün, küçük ortaklarıyla yükselen gücü dengelemek için

birlikte çalışması beklenmektedir (Riddervold, Rosén, 2018, 556). Nitekim mevcut hegemon güç ABD ve yükselen güç olarak görülen Çin arasındaki denklemde ABD ile çalışması beklenen AB'nin, Çin gibi kendi yakın coğrafyasına odaklanması (Jiemian, 2014, 2) nedeniyle küçük ortağın ABD ile sorumluluğu paylaşma noktasında zorlamaktadır.

Tek kutuplu uluslararası sistemin hegemonik gücü olan ABD'nin güç kaybı yaşaması durumunda gücü paylaşacak aktörler arasında gösterilenlerden biri de AB olarak görülmektedir (Gray, Murphy, 2013, 188-192). Ancak AB'nin son dönemlerde yaşadığı Brexit oylaması hem AB'ye üye ülkeler arasında hem de uluslararası alanda AB'nin imajını olumsuz olarak etkilemiştir. Brexit oylaması ve bu süreçte AB'nin yaşadığı krizler, AB'nin gelecekte varlığını devam edip etmeyeceği konusunda üye ülkelerin endişelenmesine yol açmıştır. Bununla beraber AB'nin ABD'ye karşı bir denge unsuru olarak gören Çin açısından AB'nin cezbediciliğini yitirmesine neden olmuştur (Wacker, 2017, 91-92). Brexit oylaması ile İngiltere'nin ayrılık kararı almasının temelinde yatan ana faktörlerden birisi göç politikalarında AB ile yaşadığı anlaşmazlıktır. Liberalizmi uzun bir zaman benimseyen ülkelerden olan İngiltere'nin, AB ile serbest ticaret alanında herhangi bir olumsuz tavır sergilemezken, göç politikaları ile yeni üyelerin yaptıkları katkılardan dolayı hoşnutsuzluk yaşamıştır (Kong, 2019, 5).

ABD ve Japonya ile beraber küresel ekonominin üç halkasından biri olan AB'nin, üye ülkelerinin katkılarından ve göç konusundaki politikalarda İngiltere ile yaşadığı anlaşmazlıklar, AB'nin bütüncül yapısını sorgulatmış ve uluslararası alanda imajının zedelenmesine sebep olmuştur. Küresel ekonominin önemli halkalarının pozisyonlarını kaybetmeleri dahilinde ABD'nin gücünün azalması veya hegemonik varlığını olumsuz olarak etkilemesi olarak görülmesi (Woodley, 2015, 151) nedeniyle ABD'nin küçük ortağı olan AB'nin bölgesel pozisyonunda yaşanan olumsuz gelişmeler ABD'nin küresel alanda oynadığı rolü doğrudan etkilemektedir.

Modelski'nin (1978), uzun döngü teorisinde istisnai olarak iki defa baskın güç unvanını elde eden İngiltere'nin 1800'lü yılların ortalarında Asya-Pasifik bölgesindeki çıkarlarını korumak için yararlandığı Çinli emek gücü son yıllarda farklı bir görünüm elde etmiştir. 1800'lü yıllarda İngiltere'nin sömürgelerindeki emek gücü talebini ticaret gemilerinde çalışarak karşılayan niteliksiz emek göçü, İngilizlerin emek gücü alanında nüfus ihtiyacını karşılayarak (Castles, Miller, 2008;

Parker, 1998) baskın güç olma özelliğinin sürdürülmesine katkı yapmışlardır. Dolayısıyla İngilizlerin, agresif realizmin ikiye ayırdığı güç göstergelerinden biri olan potansiyel gücün çatısı altında yer alan nüfus sorununu (Mearsheimer, 2001) Çinli emek gücüyle gidermesi, agresif realizm bakış açısından Çinlilerin geçmişte baskın güç konumunda oynadığı rolü göstermektedir.

1800'lü yıllarda Avrupalı devletlerin vasıfsız emek gücü talebini karşılayan Çin, 1970'li yılların sonlarında vasıfsız göç türünün yanında ciddi sayıda öğrenci göçü de vermeye başlamıştır. Çin Devlet Başkanı Deng'in öğrenci göçü gönderme kararı sonrası, birçok Çinli öğrencinin hedefi İngiltere olmuştur. Deng'in öğrenci göçü planını devreye sokmasının önemli nedenleri arasında öğrencileri ülke için teknoloji transferinin öncüleri olarak görmesi yer almaktadır (Shen, 2008, 154). Deng'in planları çerçevesinde Avrupa'ya gönderilmiş öğrenciler, 'hai gai'lerin bir bölümünü oluşturarak günümüzde enformatik ve sanal alanlarındaki gelişmelerle ülkelerine dönmeden de katkı sunabilmektedirler (Hugo, 2012). Özellikle Hint, İsrail ve Tayvan uyruklu vatandaşların ülkelerine dönüşte yaptıkları katkılarla yüksek teknoloji alanlarında sıçrama yaratarak göç yoluyla ülkeler arası gelişim farkını kapatmaları (Khanna, 2011), Çin'in yükselişinde 'hai gai'lerin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca havaleler yoluyla yerel ekonomilere katkı sunan ve sosyal istikrarı korumaya yardımcı olan denizaşırı Çinliler için 1999 yılında devlet başkanı Zemin 'Bizim kaynak madenlerimiz' ifadesini kullanmıştır (Thunø, Pieke, 2005). Ancak Çin'den Avrupa'ya gerçekleşen göç sadece Çin tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Nitelikli işçiler olarak görülen öğrenci göçü, itiraz edilmeyen göç türü olarak kabul edilmiş olup hem gönderici hem de alıcı ülke tarafından desteklenmektedir.

Realist bakış açısından güç araçlarından olan (Gilpin, 1981) ve Nye (2017b)'nin sert güç unsuru olarak ele aldığı askerî gücün kaynaklarını açıklayan Kennedy (2017), sağlıklı bir mali yapı ve üstün teknoloji desteklenmesinin altını çizmiştir. Kennedy'nin altını çizmiş olduğu bu her iki unsur, Çinli denizaşırı göçmenler ve Avrupa'ya gönderilmiş Çinli öğrenciler aracılığıyla Çin hükümeti tarafından desteklenerek küresel düzeyde ABD ile olan rekabette önemli rol oynamaktadırlar.

5. SONUÇ

Uluslararası sistem, II. Dünya Savaşı sonrası yıkıcı ve tahrip gücü yüsek olan nükleer silahlara sahip güçler tarafından şekillenmiştir. Nükleer silaha sahip iki süper güç olarak sayılan ABD ve SSCB etrafında şekillenen sistem, iki kutuplu olarak ifade edilmiştir. Ancak 1991 yılında SSCB'nin dağılması, iki kutupluluk olarak adlandırılan uluslararası sistemi yıkmış ve çeşitli teorileri beraberinde getirmiştir. Batı merkezli teoriler genel olarak ABD hegemonyası altında tek kutuplu sistemin oluştuğuna hemfikir iken başka bölgelerden ise bu sistemin aksine görüşler de ortaya atılmıştır. Özellikle 1990'lı yılların sonlarından itibaren ABD merkezli tek kutupluluğa karşı çok kutuplu sistem argümanı sıkça ortaya atılmıştır. Çok kutuplu dünya söylemleri geliştiren aktörler başlıca Çin, Rusya, AB ve Hindistan olmuştur

Uluslararası sistemi açıklamak için kullanılan kutupluluk kavramı genel olarak büyük güçler arasında şekillenmektedir. Bu güçler siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel etkileşimler kurarak sistemin içine dahil olmaktadırlar. Tek kutuplu uluslararası sistemin hegemon gücünün hem askerî ve ekonomik hem de kültürel alanlarda baskın olmasının gerekliliği, tek kutuplu sistem içinde hegemon güç olarak görülen ABD için riskler taşımaktadır. ABD'nin gücünde ortaya çıkabilecek değişimler; ekonomik, askerî ve kültürel açıdan kendi gücünü ve çıkarlarını savunacak aktörler için rekabet ortamı sağlamaktadır. Nitekim Çok kutuplu sistem görüşleri çerçevesinde rekabet ortamları hem bölgesel hem de küresel çapta gerçekleşmektedir.

Küresel çapta büyük ekonomik başarı elde eden Asya-Pasifik ülkelerinden Çin, ABD'nin yerine aday veya ABD'nin konumunu etkileyerek çok kutuplu sisteme geçişi getirecek aktör olarak gösterilmektedir. Ekonomik güç açısından gittikçe ABD'ye yaklaşan Çin, küresel düzendeki etkinliğini arttırmak için farklı alanlarda da ABD ile baş edebilecek konuma gelmesi gerekmektedir. Bu alanların başlıcaları askerî ve kültüreldir. ABD ile rekabet edecek alanların çeşitliliğini yanında Asya-Pasik bölgesinin önemli bölgesel güçleri ile rekabet etmek ve stratejik öneme sahip ülkeleriyle ilişkiler, uluslararası sistemde Çin-ABD rekabetinde belirleyici rol

oynayacak unsurlardır. Nitekim Batı ile askerî, ekonomik ve kültürel alanlarda gelişmiş ilişkilere sahip olan ve Asya-Pasifik'in önemli bölgesel gücü olan Japonya ile Çin arasındaki rekabet, bölgesel ve küresel boyutta bazı değişiklikleri sebep olabilecek konumdadır. Ayrıca Asya-pasifk'te Çin ile gelişmiş ilişkilere sahip Myanmar ile daha çok ABD ile ilişkilerini geliştirmekte olan Filipinler, ABD ve Çin'in güç mücadelesinde stratejik öneme sahiptirler.

Asya-Pasifik bölgesindeki bölgesel ve küresel aktörler arasındaki güç mücadelesini etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bunlardan birisi de uluslararası göçtür. Göç oluşumları uluslararası aktörleri kaynak ve varış ülkeleri temelinde farklı etkilemektedir. Uluslararası göç oluşumlarını tetikleyen faktörlerden bazıları ekonomik, kültürel ve sosyal sebeplerdir. Kaynak ülkeler için getirmiş olduğu mali getiriler ve varış yerindeki işgücü talebini karşılayarak iç piyasa ekonomisine katkı sağlaması, uluslararası göçün sert güç unsuru olarak kullanılan ekonominin işleyişine dolaylı olarak etki edebildiğini göstermektedir. Bununla beraber göçün sahip olduğu sınır aşıcı niteliği sayesinde fikirler, değerler ve kültürel eserlerin taşınması, ülkeler arasındaki ilişkiler üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yumuşak güç kaynakları arasında yer alan bu faktörler, liberal görüşü benimseyen Batılı ülkelerin hem iç politikalarını hem de uluslararası imajlarını sarsmaktadır. Göçün toplumsal çerçeve üzerinde rol oynama kabiliyetine sahip olması, ortak kültür anlayışını benimseyen Batılı ülkelerde kültür çatışmasını tetikleyerek iç huzursuzluklar yaratmakta ve hükümetleri zor durumda bırakmaktadır. Hükümetlerin liberal değerler doğrultusunda göçün getirmiş olduğu bu yeniliklere ayak uyduramaması, imaj sarsılmasına yol açarak bölgesel ve küresel uluslararası sistemdeki ABD ve AB gibi liberal rol oynayıcıların hegemonik kabiliyetini sınırlayabilmektedir. Ancak Kanada örneğinde görüldüğü gibi göçün getirmiş olduğu sorunlara çok kültürlülük bakış açısından çözümler üreten Batılı liberal ülkelerde mevcuttur. Öte yandan Asya Pasifik bölgesindeki Çin ve Filipinler gibi göç kaynak ülkeleri için çok sayıda gerçekleşen havaleler, iç ekonomiye ve soyal refaha katkı sağlamaktadır. Bununla beraber Çin, ABD ile olan küresel rekabette gereksinim duyduğu teknolojik yeniliklere ayak uydurabilmek için yüksek düzeyde öğrenci göçünü teşvik etmektedir.

Öte yandan uluslararası göçün Japonya'nın yumuşak güç araçlarını ve uluslararası imajını zedelemesi, Japonya'nın ABD ile olan ortak değerlerini etkileyerek

Japonya'nın Asya-Pasifik'teki nüfuz alanını daraltmaktadır. ABD ve AB ile birlikte ekonomik üçgenin açılarından biri olan Japonya'nın nüfuz alanının daralması değişmekte olan uluslararası sistemde Çin'e avantaj sağlamaktadır. Bu durum dolaylı olarak ABD'nin hegemon güç konumunu etkilemekte ve uluslararası sistemin çok kutuplu sisteme geçiş sürecinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca elde edilen bulguları incelediğimizde ABD'nin Asya-Pasifik bölgesinde tek kutuplu sistemde sahip olduğu hegemon vasfını tam olarak kullanamadığı gözlemlenmiştir. Nitekim bunun temel örneği 1988 yılında Myanmar'daki darbe sonrası uygulamaya konulan yaptırımların ve ambargonun sonuçsuz kalması ve Myanmar'ın Çin ile geliştirdiği yakın ilişkilerdir. ABD'nin uygulamalarının sonuçsuz kalmasının önemli sebeplerinden bazıları Myanmar'ın dağlık Kuzey bölgesi ile Çin'in Yunnan eyaleti arasındaki sınır ticareti ve göç oluşumlarıdır. Uluslararası göç oluşumları Asya-Pasifik bölgesinde sadace Çin'in nüfuz alanı üzerinde olumlu katkı yapmamıştır. Filipinler-ABD güzergahında gerçekleşen göç oluşumları, Filipinliler tarafından ABD kültürünün benimsenerek takip edilmesi nedeniyle ABD kültürüne Filipin kültürünün uyum sağlamıştır. Bu durum Filipinler'in Çin'den ziyade ABD'nin nüfuz alanı içerisinde kalmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla uluslararası göç ülkelerin iç politikalarını, iç kamuoyunu, ülkeler arasındaki ikili ilişkileri ve uluslararası imajını etkileme kabiliyeti nedeniyle uluslararası sistemin şekillenmesi üzerinde rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

Ablett, Phillip. 2004. Colonialism in Denial: US Propaganda in the Philippine-American War**. Social Alternatives**. c. 23. s. 3: 22-28.

Ahsan, Ahmad, Manolo Abella, Andrew Beath, Yukon Huang, Manjula Luthria, Trang Van Nguy. 2014. **International Migration and Development in East Asia and the Pacific.** Wahington DC: World Bank.

Akçadağ Alagöz, Emine. 2016. Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri. **U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 9. s. 2: 33-56.

Alidio, Kimberly. 1999. When I Get Home, I Want to Forget: Memory and Amnesia in the Occupied Philippines, 1901-1904. **Social Text**. s. 59: 105-122.

Arrighi, Giovanni. 1993. The Three Hegemonies of Historical Capitalism. **Gramsci, Historical Materialism and International Relations.** ed. Stephen Gill. 1. bs. New York: Cambridge University Press: 148-186.

Asis, Maruja M.B.. [14.06.2020]. The Philippines' Culture of Migration. https://www.migrationpolicy.org/article/philippines-culture-migration.

Avenell, Simon. 2014. What is Asia for Us and Can We Be Asians? The New Asianism in Contemporary Japan. **Modern Asian Studies**. c. 48. s. 6: 1594-1636.

Babu, B. Ramesh. 2012. Nonalignment to Multialignment: India's Realıgnments in Search of a Grand Strategy. **World Affairs: The Journal of International Issues.** c. 16. s. 2: 74-85.

Barber, Pauline Gardiner. 2008. The Ideal Immigrant? Gendered Class Subjects in Philippine-Canada Migration. **Third World Quarterly**. c. 29. s. 7: 1265-1285.

Bartram, David. 2000. Japan and Labor Migration: Theoretical and Methodological Implications of Negative Cases. **The International Migration Review.** c. 34. s. 1: 5-32.

Battistella, Graziano. 2012. Multi-level Policy Approach in the Governance of Labour Migration: Considerations From the Philippine Experience. **Asian Journal of Social Science.** c. 40. s. 4: 419-446.

Benton, Gregor, Edmund Terence Gomez. 2008. **The Chinese in Britain, 1800–Present: Economy, Transnationalism, Identity**. 1. bs. New York: Palgrave Macmillan.

Blunden, Caroline, Mark Elvin. 1989. **Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi: Çin**. Çev. Selçuk Esenbel, Levent Köker. c. 7. İstanbul: İletişim Yayınları.

Borjas, George J.. 1989. Economic Theory and International Migration. **International Migration Review**. c. 23. s. 3: 457-485.

Boswell, William E.. 2016. Myanmar in the Balance. **The Army War College Review**. c. 2. s. 2: 14-24.

Bottoni, Stefano, Sean Lambert. 2017. **Long Awaited West: Eastern Europe since 1944**. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.

Brecher, Michael, Patrick James, Jonathan Wilkenfeld. 1990. Polarity and Stability: New Concepts, Indicators and Evidence. **International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations**. c. 16. s. 1: 49-80.

Brecher, Michael, Philip B. K. Potter, Anne-Marie Durocher. 2008. **International Political Earthquakes**. Ann Arbor: University of Michigan Press.

BRICS. [28.12.2020]. History of BRICS. https://infobrics.org/page/history-of-brics/.

Bukh, Alexander. 2014. Revisiting Japan's Cultural Diplomacy: A Critique of the Agent-Level Approach to Japan's Soft Power. **Asian Perspective.** c. 38. s. 3: 461-485.

Callahan, William A.. 2008. Chinese Visions of World Order: Post-Hegemonic or a New Hegemony?. **International Studies Review**. c. 10. s. 4: 749-761.

Carbaugh, Robert J.. 2007. Is International Trade a Substitute for Migration?. **Global Economy Journal**. c. 7. s. 3: 1-13.

Carrozza, Maria Chiara. 2018. The Robot and Us: An Antidisciplinary Perspective on the Scientific and Social Impacts of Robotics. **Biosystems & Bioropbotics.** c. 20: 1-77.

Castles, Stephen. 2000. **Ethnicity and Globalization: From Migrant Worker to Transnational Citizen.** 1. bs. London: Sage Publications.

Castles, Stephen, Mark J. Miller. 2008. **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.** çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chang, Wen-Chin. 2013. The Everyday Politics of the Underground Trade in Burma by the Yunnanese Chinese since the Burmese socialist Era. **Journal of Southeast Asian Studies**. c. 44. s. 2: 292-314. doi:10.1017/S0022463413000088.

_____. 2014. **Beyond Borders: Stories of Yunnanese Chinese Migrants of Burma**. 1. bs. Ithaca: Cornell University Press.

Chong, Alberto. 2018. Migration, Jobs, and Real Exchange Rates in the Philippines. **Journal of Economic Integration.** c. 33. s. 3: 514-537.

Choy, Catherine Ceniza. Philippines. **In The New Americans: A Guide to Immigration since 1965**. ed. Waters Mary C., Ueda Reed. yaz. Marrow Helen B.. 556-69. London: Harvard University Press: 556-569.

Chung, Chien-peng (C.P.). 2004. Southeast Asia-China Relations: Dialectics of Hedging and Counter-Hedging. **Southeast Asian Affairs**: 35-53.

Chung, Erin Aeran. 2010. **Immigration and Citizenship in Japan.** 1. bs. New York: Cambridge University Press.

Clegg, Jenny. 2009. **China's Global Strategy: towards a Multipolar World.** 1. bs. New York: Pluto Press.

Cohen, Jeffrey H., İbrahim Sirkeci. 2011. **Cultures of Migration: the Global Nature of Contemporary Mobility**. 1. bs. Austin: University of Texas Press.

Coletta, Paolo E.. 1961. McKinley, the Peace Negotiations and the Acquisition of the Philippines. **Pacific Historical Review**. c. 30. s. 4: 341-350.

Cox, Robert W.. 1977. **Labor and Hegemony.** International Organization. c. 31. s. 3: 385-424.

De Keersmaeker, Goedele. 2017. **Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century Compared.** Gewerbestrasse: Springer Nature. DOI 10.1007/978-3-319-42652-5 https://books.google.com.tr/books?id=Y_eoDQAAQBAJ&pg=PR5&lpg=PR5&dq=DOI+10.1007/978-3-319-42652-5&source=bl&ots=t6jkCLXvQ2&sig=ACfU3U2eSoodo0eiC8ashtqeQt-pSfAdCA&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiX-_fizO3oAhUnwcQBHQuFBegQ6AEwAnoECAsQLw#v=onepage&q=DOI%2010.1007%2F978-3-319-42652-5&f=false [16.04.2020].

De Wijk, Rob. 2015. **Power Politics: How China and Russia Reshape the World**. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Deniz Kaplumbağası. [28.12.2020]. WWF. https://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/doga_koruma/turler/deniz_kaplumbaas/.

Desierto, Diane Alferez. 2009. A Universalist History of the 1987 Philippine Constitution (I). **Historia Constitucional/Electronic Journal of Constitucional History**. c. 10: 383-444.

Deutsch, Karl W., J. David Singer. 1964. Multipolar Power Systems and International Stability. **World Politics.** c. 16. s. 3: 390-406.

Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi (DEİK). 2012. **Filipinler Ülke Bülteni Aralık 2012**. İstanbul.

Edmonds, Richard Louis. 2002. China and Europe since 1978: An Introduction. **The China Quarterly**. s. 169: 1-9.

Egreteau, Renaud. 2017. 'China Is Paradise': Fortune and Refuge, Brokers and Partners, or the Migration Trajectories of Burmese Muslims toward the Yunnan Borderlands. **The Art of Neighbouring: Making Relations Across China's Borders**. ed. Martin Saxer, Juan Zhang. Amsterdam: Amsterdam University Press: 187–202.

Er, Lam Peng. 2016. Myanmar: Japan's "Last Frontier" in Asia?. **Asian Survey**. c. 56. s. 3: 512-31.

Faist, Thomas, Margit Fauser, Peter Kivisto. 2011. **The Migration–Development Nexus a Transnational Perspective**. 1. bs. New York: Palgrave Macmillan.

Fawsett, James T., Fred Arnold. 1987. Explaining Diversity: Asian and Pacific Immigration Systems. **Center For Migration Studies Special Issues**. c. 5. s 3: 453-473.

Fravel, M. Taylor. 2017. Threading the Needle: The South China Sea Disputes and U.S.-China Relations. **Strategic Adjustment and the Rise of China: Power and Politics in East Asia**. ed. Robert S. Ross, Øystein Tunsjø. 1. bs. Ithaca: Cornell University Press.

Friedberg, Aaron L.. 1993-1994. Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia. **International Security**. c. 18. s. 3: 5-33.

Friedman, Thomas L.. 2005. **The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century**. New York: Farrar, Straus ve Giroux.

Fukuyama, Francis. 1992. **The End of History and the Last Man.** 1. bs. New York: Free Press.

Gill, Stephen. 1993. Gramsci and Global Politics: Towards a Post-Hegemonic Research Agenda. **Gramsci, Historical Materialism and International Relations.** ed. Stephen Gill. 1. bs. New York: Cambridge University Press: 1-21.

Gilpin, Robert. 1981. **War and Change in World Politics.** 1. bs. Cambridge: Cambridge University Press.

Goodman, Grant K.. 1970. Pio Duran and Philippine Japanophilism. **The Historian**. c. 32. no. 2: 228-42.

_____. 1978. "Anti-Communism" in Japanese-Philippine Relations during the 1930s. **Journal of Southeast Asian Studies.** c. 9. s. 2: 219-233.

Gray, Kevin, Craign N. Murphy. 2013. Introduction: Rising Powers and the Future of Global Governance. **Third World Quarterly.** c. 34 s. 2: 183-193.

Gramsci, Antonio. 1986. **Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler.** çev. Kenan Somer. 1. bs. İstanbul: Onur Yayınları.

_____. 2007**. Prison Notebooks**. ed. ve çev. Joseph A. Buttigieg. 3. bs. New York: Columbia University Press.

Haines, David W, Makito Minami, Shinji Yamashita. 2007. Transnational Migration in East Asia: Japan in Comparative Focus. **The International Migration Review.** c. 41. s. 4: 963-967.

Hayase, Shinzo. 1999. Japan and the Philippines. **Philippine Studies**. c. 47. s. 1: 30-47.

HESA. [18.11.2020]. Where Do HE Students Come from?. https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/where-from.

Heywood, Andrew. 2016. **Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları.** çev. Fatih Bakırcı. Ankara: BB101 Yayınları.

Hiro, Dilip. 2010. **After Empire: the Birth of a Multipolar World.** New York: Nation Books.

Republic of the Philippines: Department of Foreign Affairs. [20.10.2020]. Historical Background. https://dfa.gov.ph/about/history-of-dfa.

Hobbes, Thomas. 1998. **Leviathan.** ed. J. C. A. Gaskin. 1. bs. New York: Oxford University Press.

Hoffmann, Stanley. 1981. States and the Morality of War. **Political Theory**. c. 9. s. 2: 149-172.

Hook, Steven W., John Spaner. 2004. **Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze**. çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Hugo, Graeme. 2012. Migration and Development in Low-Income Countries: A Role for Destination Country Policy?. **Migration and Development.** c. 1. s. 1: 24-49.

Huntington, Samuel P.. 1996. **Clash of Civilizations and the Remaking of World Order.** 1. bs. New York: Simon & Schuster**.**

_____. 1999. The Lonely Superpower. **Foreign Affairs.** c. 78. s. 2: 35-49.

Hwee, Yeo Lay. 2006. Japan, ASEAN, and the Construction of an East Asian Community. **Contemporary Southeast Asia.** c. 28. s. 2: 259-275.

Ignatieff, Michael. 2000. I. Human Rights as Politics II. Human Rights as Idolatry. **The Tanner Lectures on Human Values, 4-7 Nisan 2000.** New Jersey: Princeton University: 287-349.

Inoue, Jun. 2013. Healthcare: The case of Japan. **Migration Letters.** c: 10. s. 2: 191-209.

International Labour Organization. 2018. **Global Estimates on International Migrant Workers: Results and Methodology.** Geneva

International Organization for Migration (IOM). 2019. **The World Migration Report 2020**. Geneva.

Jiemian, Yang. 2014. From Geo-Strategy to Omni-Strategy:: Interactions between China, Europe, and the United States. German Marshall Fund of the United States: 1-7. http://www.jstor.com/stable/resrep18723.

Kaplan, Morton A.. 1957. Balance of Power, Bipolarity and Other Models of International Systems. **The American Political Science Review**. c. 51. s. 3: 684-695.

Kawashima, Yutaka. 2003. **Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century**. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

Kennedy, Paul. 2017. **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar.** çev. Birtane Karanakçı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kilpatrick, Andrew. 2020. **In After the Berlin Wall: A History of the EBRD**. bs. 1. Budapest; New York: Central European University Press.

Kissinger, Henry. 1957. **A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812–22**. Boston: Houghton Mifflin Company.

_____. 2000. **Diplomasi.** çev. İbrahim H. Kurt. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

_____. 2002. **Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?**. çev. Tayfun Evyapan. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.

Khanna, Parag. 2011. **Dünya Nasıl Yönetilmeli: İstikrarsız Dönemde Yeni Diplomasi.** çev. Mert Akcanbaş. İstanbul: Destek Yayınevi.

Kong, Qingjiang. 2019. Towards a Free Trade Agreement Between the United Kingdom and China in the Post-Brexit Age. **Journal of Contemporary. European Studies**. c. 27. s. 3: 281-289. DOI:10.1080/14782804.2019.1587391.

Krauthammer, Charles. 1990-1991. The Unipolar Moment. **Foreign Affairs**. c. 70. s. 1: 23-33.

Kugler, Jacek, Ronald L. Tammen. 2009. Implications of Asia's Rise to Global Status. **Systemic Transitions: Past, Present, and Future.** ed. William R. Thompson. 1. bs. New York: Palgrave Macmillan: 161-187.

Kymlicka, Will. 1995. **Multicultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights.** 1. bs. New York: Oxford University Press.

_____. 2002. **Contemporary Political Philosophy: an Introduction.** 2. bs. New York: Oxford University Press.

_____. 2012. Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek. çev. Fatih Öztürk. **İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası.** c. LXX s. 2: 297-332.

Laczko, Frank. [15.11.2020]. Europe Attracts More Migrants from China. https://www.migrationpolicy.org/article/europe-attracts-more-migrants-china.

Lambino, John X.. 2015. Political-Security, Economy, and Culture within the Dynamics of Geopolitics and Migration: On Philippine Territory and the Filipino People. **Kyoto University: Research Project Center Graduate School of Economics**. s. E-15-004: 1-39.

Layne, Christopher. 2012. The Global Power Shift from West to East. **The National Interest.** s. 119: 21-31.

Levy, Jack S.. 1984. Size and Stability in the Modern Great Power System. **International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations**. c. 10. s. 3-4: 341-358.

Lewis W. Arthur. 1954. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. **the Manchester School**. c. 22. s. 2: 139-191.

Liu, Yunhua. 1995. Labour Migration of China. **ASEAN Economic Bulletin**. c. 12. s. 2: 299-308.

Liu-Farrer, Gracia. 2009. Educationally Channeled International Labor Mobility: Contemporary Student Migration from China to Japan. **International Migration Review.** c. 43. s. 1: 178-204.

Lu, Yao, Zai Liang, Miao David. 2013. Emigration from China in Comparative Perspective. **Social Forces**. c. 92. s. 2: 631-658.

Maca, Mark. 2017. American Colonial Education Policy and Filipino Labour Migration to the US (1900–1935). **Asia Pacific Journal of Education**. c. 37. s. 3: 310-328.

Mallaby, Sebastian. 1998. In Asia's Mirror: From Commodore Perry to the IMF. **The National Interest**. s. 52: 13-21.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. **Population and Development Review**. c. 19. s. 3: 431-466.

Mastanduno, Michael. 1999. A Realist View: Three Images of the Coming International Order**. International Order and the Future of World Politics**.

ed. T. V. Paul, John A. Hall. 1. bs. Cambridge: Cambridge University Press: 19-36.

Mazza, Jacqueline. 2016. Migration in a Mobile Age: Perspectives from China, India, and the Americas. **Latin America and the Asian Giants: Evolving Ties with China and India**. ed. Riordan Roett, Guadalupe Paz. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.

McVadon, Eric A.. 1999. The Chinese Military and the Peripheral States in the 21st Century: A Security Tour d'Horizon. **The Chinese Armed Forces in the 21st Century.** ed. Larry M. Wortzel. Washington, D.C.: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College: 7-89.

Mearsheimer, John J.. 2001. **The Tragedy of Great Power Politics.** 1. bs. New York: W. W. Norton & Company.

Mifune, Emi. 2014. The Sway of Strategic Cooperation and Deterrence on U.S. - China Relations. **Journal of Contemporary East Asia Studies**. c. 3. s. 2:35-59.

Migration Data Portal. [14.06.2020]. Migration Statics: Philippines. https://migrationdataportal.org/data?i=netnumbermig&t=2020&cm49=608.

_____. [15.06.2020]. Migration Statics: Japan. https://migrationdataportal.org/data?i=inflow_total&t=2017&cm49=392.

Ministère de l'Intérieur. 2020. A Les Étudiants Étrangers en Mobilité Internationale dans l'Enseignement Supérieur Français - 2019/2020. https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Statistiques/Data-migration/Population. [18.11.2020].

Modelski, George. 1978. The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State. **Comparative Studies in Society and History.** c. 20. s. 2: 214-235.

Mong, Ambrose. 2016. **Guns and Gospel: Imperialism and Evangelism in China**. Cambridge: Lutterworth Press.

Morgenthau, Hans J.. 1948. **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace.** 1. bs. New York: A.A. Knopf.

Mori, Hiromi. 1997. **Immigration Policy and Foreign Workers in Japan.** 1. bs. London: Macmillan Press.

Nakanishi, Hiroshi. 2015. Military Cooperation and Territorial Disputes: The Changing Face of Japan's Security Policy. **In Japan: The Precarious Future**. ed. Baldwin Frank, Allison Anne. New York: NYU Press: 236-260.

Nau, Henry R.. 2019. **Perspectives on International Relations: Power, Institutions, and Ideas.** 6. bs. Los Angeles: CQ Press.

Neuhold, Hanspeter. 2013. The Return of History in the Balkans after the Cold War: International Efforts at Crisis Management and Conflict Resolution. **In**

Austria's International Position after the End of the Cold War. ed. Günter Bischof Ferdinand Karlhofer. bs. 22. Innsbruck: University of New Orleans Press: 167-197.

Nishimura-Jensen, Julie. 2009. The Chorus of Argonauts in Apollonius ff Rhodes' Argonautica. **Phoenix**. c. 63. s. 1/2: 1-23.

Norrlof, Carla, William C. Wohlforth. 2019. Raison de l'Hégémonie (The Hegemon's Interest): Theory of the Costs and Benefits of Hegemony. **Security Studies.** c. 28. s. 3: 422-450.

Nye, Joseph S.. 2017a. **Amerikan Yüzyılı Bitti Mi?.** çev. Burç Beşgül. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

_____. 2017b. **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları.** 2. bs. Ankara: BB101.

Ohlin, Bertil. 1935. **Interregional and International Trade**. 2. bs. Cambridge: Harvard University Press.

Okur, Mehmet Akif. 2015**. Emperyalizm, Hegemonya ve İmparatorluk: Tarihsel Dünya Düzenleri ve Irak'ın İşgali.** 3.bs. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Oran, Baskın. 1971. Birleşmiş Milletlerde Çin Sorunu: Dün ve Bugün. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. c. 26. s. 2: 19-35.

Organski, A. F. Kenneth. 1968. **World Politics**. 2. bs. New York: Alfred A Knopf.

Paine, S.C.M.. 2017. Imperial Failure in the Industrial Age: China, 1842–1911. **The Sea in History - The Modern World**. ed. N.A.M. Rodger, Christian Buchet. Rochester, New York: Boydell & Brewer: 308-318.

Panda, Rajaram. 2010. A Case of Japan. **India International Centre Quarterly.** c. 37. s. 2: 144-154.

Parker, David. 1998. Chinese People in Britain: Histories. Futures and Identities. **The Chinese in Europe**. ed. Gregor Benton, Frank N. Pieke. 1. bs. Macmillan Press Ltd: London: 67-95.

Paterson, Thomas G.. 1998. U.S. Intervention in Cuba, 1898: Interpreting the Spanish-American-Cuban-Filipino War. **OAH Magazine of History**. c.12. s. 3: 5-10.

Peng, Nian. 2019. Budding Indo-Myanmar Relations: Rising but Limited Challenges for China. **Asian Affairs**. c. 1. s. 4: 588-601.

Pew Research Center. [28.12.2020]. About Pew Research Center. https://www.pewresearch.org/about/.

Pillsbury, Michael. 2000. **China Debates the Future Security Environment**. 1. bs. Washington, D. C.: National Defense University Press.

Piore, Michael J.. 1979. **Birds of Passage - Migrant Labor and Industrial Societies.** Cambridge University Press.

Poston, Dudley L., jr, Hua Luo. Chinese Student and Labor Migration to the United States: Trends and Policies Since the 1980s. **Asian and Pacific Migration Journal**. c. 16. s. 3: 323-355.

Potyemkin, Vladimir, S. Bakruşin, A. Efimov, İ. Mintz, E. Kosminski. 2009. **Uluslararası İlişkiler Tarihi: Diplomasi Tarihi – Cilt 1**. çev. Attila Tokatlı. 2. bs. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Prichard, Alex. 2017. A The 'Isms' Are Evil. All Hail the 'Isms'!. **International Relations Theory.** ed. Stephen McGlinchey, Rosie Walters, Christian Scheinpflug. Bristol: E-International Relations Publishing: 145-153.

Prologue: Ancient Lessons. [15.12.2019]. Federation of American Scientists (FAS). https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/pills2/part03.htm#N_43_.

Putzel, James. 1999. Survival of an Imperfect Democracy in the Philippines. **Democratization**. c. 6. s. 1: 198-223.

Rapkin, David P., William R. Thompson, Jon A. Christopherson. 1979. Bipolarity and Bipolarization in the Cold War Era: Conceptualization, Measurement, and Validation. **The Journal of Conflict Resolution.** c. 23. s. 2: 261-295.

Riddervold, Marianne, Guri Rosén. 2018. Unified in Response to Rising Powers? China, Russia and EU-US Relations**. Journal of European Integration**. C. 40. S. 5: 555-570. DOI:10.1080/07036337.2018.1488838.

Rosecrance, Richard N.. 1966. Bipolarity, Multipolarity, and the Future. **Journal of Conflict Resolution.** c. 10. s. 3: 314–327.

Rosenstock, Martin. 2014. China Past, China Present: The Boxer Rebellion in Gerhard Seyfried's Yellow Wind (2008). **Beyond Alterity: German Encounters with Modern East Asia**. ed. Qinna Shen, Martin Rosenstock. New York, Oxford: Berghahn Books.

Rösch, Felix, Richard Ned Lebow. 2017. A Contemporary Perspective on Realism. **International Relations Theory.** ed. Stephen McGlinchey, Rosie Walters, Christian Scheinpflug. Bristol: E-International Relations Publishing: 138-144.

Russett, Bruce. 1985. The Mysterious Case of Vanishing Hegemony; or, Is Mark Twain Really Dead?. **International Organization.** c. 39. s. D2: 207-231.

Salt, John. 1992. The Future of International Labor Migration. **The International Migration Review**. c. 26. s. 4: 1077-1111.

Scharrenberg, Paul. 1929. The Philippine Problem: Attitude of American Labor Toward Filipino Immigration and Philippine Independence. **Pacific Affairs**. c. 2. s. 2: 49-54.

Schultz, David. 2015. The Crisis of Public Administration Theory in a Postglobal World. **The State of Public Administration: Issues, Challenges, and Opportunities.** ed. Donald C. Menzel, Harvey L. White. Newyork: Routledge. 453-463.

Shannon, Stephanie, Nicholas Farrelly. 2014. Ethnic Chinese in the Midst of Myanmar's Transition. **The Institute of Southeast Asian Studies**: 1-10.

Sheetz, Mark S., Michael Mastanduno. 1997-1998. Debating the Unipolar Moment. **International Security**. c. 22. s. 3: 168-174.

Shen, Wei. 2008. Chinese Student Migration in Europe: A Migration That Nobody Objects To?. **Migrants and Markets: Perspectives from Economics and the Other Social Sciences**. ed. Holger Kolb, Henrik Egbert. Amsterdam University Press: 147-167.

Sohrabi, Hadi. 2019. A Durkheimian Critique of Contemporary Multiculturalism. **Ethnic and Racial Studies.** c. 42. s. 8: 1283-1304.

Stam, Robert. 2014. **Sinema Teorisine Giriş.** çev. Selda Salman, Çiğdem Asatekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Su, Xiaobo. 2016. Repositioning Yunnan: Security and China's Geoeconomic Engagement with Myanmar. **Area Development and Policy**. c. 0. s. 0: 1-17. DOI:10.1080/23792949.2016.1197780.

Su, Xiaobo, Xiaomei Cai. 2019. Space of Compromise: Border Control and the Limited Inclusion of Burmese Migrants in China. **Annals of the American Association of Geographers**: 1-17. DOI: 10.1080/24694452.2019.1644989.

Sun, Yun. 2014. Myanmar in US-China Relations. **Stimson Center**: 1-16. www.jstor.org/stable/resrep10802 [25.09.2020].

Tabak, Hüsrev. 2008. Mao Devletinden Devlet Maosu'na: Çin Diş Politikasında Tarih ve Değişim. **Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi**. c. 1. s. 2: 63-76.

Talmon, Stefan A. G.. 2014. The South China Sea Arbitration: Is There a Case to Answer?. **The South China Sea Arbitration: A Chinese Perspective**. ed. Stefan Talmon, Bing Bing Jia. 1. bs. Oxford: Hart Publishing: 15-79.

Tammen, Ronald L.. 2006. The Impact of Asia on World Politics: China and India Options for the United States. **International Studies**. c. 8. s. 4: 563-580.

Tan, Edita A.. 2006. Labor Migration and the Philippine Labor Market. **Journal of Immigrant & Refugee Studies**. c. 4. s. 1: 25-45.

Taylor, Charles. 1994. The Politics of Recognition. **Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition.** ed. Amy Gutman. New Jersey: Princeton University Press: 25-75.

_____. 2012. Interculturalism or Multiculturalism?. **Philosophy and Social Criticism.** c. 38. s. 4-5: 413-423.

Taylor, Robert H.. 1983. Burma's Foreign Relations Since the Third Indochina Conflict. **Southeast Asian Affairs**: 102-112.

Teoh, Susan, Institute of Strategic and International Studies. 2009. Are East Asian Countries Politically Stable?. **Institute of Strategic and International Studies**. ISIS Focus. s. 191: 7-13.

Theoharides, Caroline. 2018. The Unintended Consequences of Migration Policy on Origin-Country Labor Market Decisions. **Journal of Development Economics.** Doi: 10.1016/ j.jdeveco.2018.07.012.

Thiesmeyer, Lynn. 2010. **Informal and Illegal Movement in the Upper Greater Mekong Subregion: Costs and Benefits of Informal Networks for Goods and People**. Bangkok: L'Institut de Recherche sur l'Asie du Sud-Est Contemporaine (IRASEC).

Thompson, William R.. 1986. Polarity, the Long Cycle, and Global Power Warfare. **The Journal of Conflict Resolution**. c. 30. s. 4: 587-615.

Thunø, Mette, Frank N. Pieke. 2005. Institutionalizing Recent Rural Emigration from China to Europe: New Transnational Villages in Fujian. **The International Migration Review**. c. 39. s. 2: 485-514.

Todaro, Michael P., Lydia Maruszko. 1987. Illegal Migration and US Immigration Reform: A Conceptual Framework. **Population and Development Review**. c. 13. s. 1: 101-114.

Toksöz, Gülay. 2006. **Uluslararası Emek Göçü**. 1. bs. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

United Nations: Department of Economic and Social Affairs. [13.06.2020]. Total International Migrant Stock. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp.

_____. [19.19.2020]. International Migrant Stock: by Destination and Origin. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp.

_____. 2017. **International Migration Report 2017: Highlights**. New York,

United Nations: Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2019. **International Migrant Stock 2019.** New York, https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/files/documents/2020/Feb/un_2019_factsheet4.pdf. [21.06.2020].

_____. [21.06.2020]. International Migrant Stock 2019: Country Profiles, Japan. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp.

_____. [25.10.2020]. International Migrant Stock 2019: Country Profiles, United States of America.

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp .

Vogt, Roland. 2012. Limitations for Europe's Partnership with China. **Europe and China: Strategic Partners or Rivals?**. ed. Roland Vogt. Hong Kong: Hong Kong University Press.

Wacker, Gudrun. 2017. EU-China Relations. **Chinese Futures: Horizon 2025**. ed. Pejsova Eva, Bund Jakob. European Union Institute for Security Studies (EUISS): 91-96.

Wallerstein, Immanuel. 2011. **The Modern World-system I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century**. Berkeley: The Regents of the University of California.

_____. 1984. **The Politics of the World-Economy: The States, the Movements, and the Civilizations.** 1. bs. Cambridge: Maison des Sciences de l'Homme and Cambridge University Press.

Walt, Stephen M.. 2009. Alliances in a Unipolar World. **World Politics**. c. 61. s. 1: 86-120.

Waltz, Kenneth N.. 1964. The Stability of a Bipolar World. **Daedalus.** c. 93. s. 3: 881-909.

_____. 1997. Evaluating Theories. **The American Political Science Review**. c. 91. s. 4: 913-917.

Wickramasekara, Piyasiri. 2011. International Labour Migration: The Missing Link in Globalization. **DOSSIER Transnationalismus & Migration**: 78-92. https://ssrn.com/abstract=1898868 [05.06.2020].

Wohlforth, William C.. 1999. The Stability of a Unipolar World. **International Security**. c. 24. s. 1: 5-41.

World Bank. [14.06.2020]. Country Profile: Philippines. https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=PHL.

_____. [30.06.2020]. Data for China, Japan: GDP (Current US$). https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN-JP.

Woodley, Daniel. 2015. **Globalization and Capitalist Geopolitics: Sovereignty and State Power in a Multipolar World.** 1. bs. New York: Routledge.

Yoder, Robert Stuart. 2011. **Deviance and Inequality in Japan: Japanese Youth and Foreign Migrants.** 1. bs. Bristol: The Policy Press.

Yu-Jose, Lydia N.. 2001. Building Cultural Bridges: The Philippines and Japan in the 1930s. **Philippine Studies.** c. 49. s. 3: 399-416.

_____. 2003. State and Non-State Actors in Philippines-Japan Relations. **Philippine Studies.** c. 51. s. 2: 177-216.

Yue, Ricky Wai-Kay. 2014. Sino-Myanmar Relations: Is Pauk-Phaw Pragmatic or Rhetoric?. **Journal of Comparative Asian Development**. c. 13. s. 2: 264-289.

Zakaria, Fareed. 2008. **The Post-American World.** 1. bs. New York: W. W. Norton.

Zarsky, Lyuba. 1993. From Junior Partner To …?: Japan in the World Economy. **In Creating a New World Economy: Forces of Change and Plans for Action**. ed. Epstein Gerald, Graham Julıe, Nembhard Jessica. Temple University Press: 258-273.

Zhao, Hong. 2008. China and India: Competing for Good Relations with Myanmar. **The Journal of East Asian Affairs**. c. 22. s. 1: 175-194.

_____. 2012. Sino-Philippines Relations: Movıng Beyond South China Sea Dispute?. **The Journal of East Asian Affairs**. c. 26. s. 2: 57-76.